



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
İşletme Anabilim Dalı,  
Muhasebe-Finans Bilim Dalı

**YABANCI BANKALAR VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ULUSAL  
VE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN FİNANSAL YAPILARINI  
AYRIŞTIRAN FAKTÖRLERİN ANALİZİ  
VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ali GÜNEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2011



**YABANCI BANKALAR VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ULUSAL  
VE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN FİNANSAL YAPILARINI  
AYRIŞTIRAN FAKTÖRLERİN ANALİZİ  
VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Ali GÜNEŞ


Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
İşletme Anabilim Dalı,  
Muhasebe-Finans Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

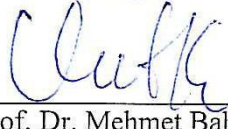
Ankara, 2011

## KABUL VE ONAY

Ali GÜNEŞ tarafından hazırlanan “Yabancı Bankalar ve Türk Bankacılık Sektöründe Ulusal ve Yabancı Sermayeli Bankaların Finansal Yapılarını Ayrıştıran Faktörlerin Analizi ve Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 14.06.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.



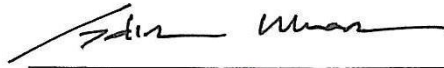
Prof. Dr. Mustafa Ömer İpçi (Başkan)



Prof. Dr. Mehmet Baha Karan (Danışman)



Doç. Dr. Semra KARACAER



Doç. Dr. Aydın ULUCAN



Doç. Dr. Tarkan ÇAVUŞOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN

Enstitü Müdürü

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..1... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

14.06.2011



Ali GÜNEŞ

## ÖZET

GÜNEŞ, Ali. Yabancı Bankalar ve Türk Bankacılık Sektöründe Ulusal ve Yabancı Sermayeli Bankaların Finansal Yapılarını Ayırıştırıcı Faktörlerin Analizi ve Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Gelişmiş ülkelerde milli hasılanın birkaç katı büyüklüğe ulaşan bankacılık sektörleri, gelişmekte olan ülkelerde de finansal sistemin neredeyse tamamını oluşturmaktadır. Bu denli büyük bir sektördeki oyuncuların başarıları ya da başarısızlığı tüm ülke ekonomisini etkilemektedir.

Ulusal ekonomiler için bu derece önemli olan bankalardaki yabancı sermaye payı günümüzde küreselleşmenin artmasıyla yüksek düzeylere ulaşmış ve ekonomik etkilerine ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Dünyada yabancı bankalar ile ilgili birçok çalışmış yapılmış, ancak ülkemizde 1980'li yıllara kadar uygulanan dışa kapalı politikalar, ardından ise ekonomik istikrarsızlıklar ve krizler nedeniyle sınırlı kalan yabancı banka paylarıyla ilgili çalışmalar da sınırlı kalmıştır. Bu çalışma kapsamında ise literatürde yer alan yabancı sermayeli bankaların genel özellikleri, ülkelere giriş nedenleri, ekonomik etkileri gibi bilgi ve verilere yer verilmiş, 2003-2009 yılları arasında ülkemizdeki yabancı sermayeli bankalar ve seçilen finansal rasyolar arasındaki ilişkiler istatistiksel analizlerle değerlendirilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Bankacılık sektörü, yabancı bankalar, finansal rasyo, doğrusal regresyon analizi, lojistik regresyon analizi.

## ABSTRACT

GÜNEŞ, Ali. Foreign Banks and Analysis and Critics of the Factors That Differentiate Financial Structures of Foreign and National Banks in Turkish Banking Sector, Master Thesis, Ankara, 2011.

Banking Sectors, that attain few times larger scale than the national product in developed countries, constitute almost the entire financial system in developing countries. The success or failure of the actors of such a wide scale sector affects the overall economic system in the country.

Foreign capital share that has an utmost importance for national economies, has attained higher levels currently, as a result of the increasing globalization and bring about discussions regarding its economic effects. Many studies on foreign banks are conducted world-wide, however, protectionist policies implemented until 1980s and followed by economic instabilities and crisis in our country led restriction of foreign share in banks, and this eventually led to the studies on foreign share to be limited. This study includes some information and provides data on the general characteristics, the reasons of entry into the country and economic effects of foreign banks in the literature. In this study, relations between pre-determined financial ratios and foreign banks in our country during the period of 2003-2009 are assessed by using statistical analysis.

**Keywords:** Banking Sector, Foreign Banks, Financial Ratio, Linear Regression Analysis, Logistic Regression Analysis.

## İÇİNDEKİLER

<b>KABUL VE ONAY</b> .....	<b>i</b>
<b>BİLDİRİM</b> .....	<b>ii</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>iii</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>iv</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>v</b>
<b>TABLolar LİSTESİ</b> .....	<b>viii</b>
<b>GRAFİKLER LİSTESİ</b> .....	<b>x</b>
<b>1. BÖLÜM</b> .....	<b>1</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>
<b>1.1 GENEL BİLGİLER</b> .....	<b>1</b>
<b>1.2 ÇALIŞMANIN AMACI VE PLANI</b> .....	<b>2</b>
1.2.1 Çalışmanın Amacı .....	2
1.2.2 Çalışmanın Planı .....	3
<b>2. BÖLÜM</b> .....	<b>5</b>
<b>YABANCI BANKALAR GENEL ÖZELLİKLERİ VE DIŞ PİYASALARDA ÖRGÜTLENME ŞEKİLLERİ</b> .....	<b>5</b>
<b>2.1 YABANCI BANKA TANIMI</b> .....	<b>5</b>
<b>2.2 YABANCI BANKALAR GENEL ÖZELLİKLERİ</b> .....	<b>6</b>
<b>2.3 YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN DIŞ PİYASALARDA ÖRGÜTLENME ŞEKİLLERİ</b> .....	<b>8</b>
2.3.1 Muhabir Bankacılık .....	9
2.3.2 Temsilcilik .....	9
2.3.3 Acenta .....	9
2.3.4 Şube .....	10
2.3.5 İştirak Veya Bağlı Ortaklık .....	11
2.3.6 Konsorsiyum Bankaları .....	12
2.3.7 Kıyı Ötesi Bankacılık .....	13
<b>2.4 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER</b> .....	<b>14</b>



2.4.1	Türkiye’de Banka Kurma Şartları .....	15
2.4.2	Yabancı Sermayeli Bankaların Türkiye’de Şube Açma Şartları.....	16
2.4.3	Yabancı Sermayeli Bankaların Türkiye’de Şube Açma Aşamaları.....	17
<b>3.</b>	<b>BÖLÜM .....</b>	<b>18</b>
	<b>BANKALARIN DIŞ PİYASALARA AÇILMALARINI ETKİLEYEN</b>	
	<b>FAKTÖRLER .....</b>	<b>18</b>
<b>3.1</b>	<b>ANA ÜLKE VE EV SAHİBİ ÜLKE ARASINDAKİ EKONOMİK</b>	
	<b>BÜTÜNLEŞME.....</b>	<b>18</b>
<b>3.2</b>	<b>YASAL ENGELLER VE DÜZENLEMELER.....</b>	<b>20</b>
<b>3.3</b>	<b>BİLGİYE ULAŞMA MALİYETLERİ.....</b>	<b>21</b>
<b>3.4</b>	<b>ANA ÜLKEDEKİ PİYASA KOŞULLARI.....</b>	<b>21</b>
<b>3.5</b>	<b>RİSK ÇEŞİTLENDİRMESİ .....</b>	<b>22</b>
<b>3.6</b>	<b>KAR FIRSATLARI VE GELİRLERİN ARTIRILMASI.....</b>	<b>23</b>
<b>4.</b>	<b>BÖLÜM .....</b>	<b>26</b>
	<b>YABANCI BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE</b>	
	<b>YABANCI BANKALAR .....</b>	<b>26</b>
<b>4.1</b>	<b>DÜNYADA YABANCI BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....</b>	<b>26</b>
<b>4.2</b>	<b>YABANCI BANKALARIN ÜLKEMİZDEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ... 28</b>	
4.2.1	Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Bankalar .....	28
4.2.2	Cumhuriyet Döneminde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar .....	34
4.2.3	1980–2000 Döneminde Türkiye Ekonomisi, Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankalar: .....	36
<b>4.3</b>	<b>BÖLÜM 2000 YILI SONRASINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ,</b>	
	<b>BANKACILIK SEKTÖRÜ VE YABANCI BANKALAR.....</b>	<b>42</b>
<b>4.4</b>	<b>DÜNYADA YABANCI BANKALAR .....</b>	<b>53</b>
4.4.1	Asya Ülkelerinde Yabancı Bankalar .....	59
4.4.2	Doğu Avrupa Ülkelerinde Yabancı Bankalar .....	61
4.4.3	Latin Amerika Ülkeleri’nde Yabancı Bankalar .....	63
<b>5.</b>	<b>BÖLÜM .....</b>	<b>68</b>
	<b>YABANCI BANKALARIN EKONOMİLERE ETKİLERİ.....</b>	<b>68</b>
<b>5.1</b>	<b>FİNANSAL İSTİKRAR ETKİLERİ.....</b>	<b>68</b>
5.1.1	İstikrar Etkileri ile İlgili Yapılan Çalışmalar .....	72

<b>5.2 REKABET VE PERFORMANS İLE İLGİLİ ETKİLER .....</b>	<b>73</b>
5.2.1 Rekabet ve Performans Üzerine Etkiler ile İlgili Yapılan Çalışmalar .....	77
<b>5.3 BANKALARIN KULLANDIRDIKLARI KREDİLER ÜZERİNE ETKİLER .....</b>	<b>81</b>
5.3.1 Krediler Üzerine Etkiler ile İlgili Yapılan Çalışmalar .....	83
<b>6. BÖLÜM .....</b>	<b>87</b>
<b>UYGULAMA: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ULUSAL VE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN FİNANSAL YAPILARINI AYRIŞTIRAN FAKTÖRLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ .....</b>	<b>87</b>
<b>6.1 UYGULAMA HAKKINDA GENEL BİLGİ .....</b>	<b>87</b>
6.1.1 Uygulamanın Amacı .....	87
6.1.2 Veriler ve Örneklem Seçimi.....	87
6.1.3 Yabancı Banka Tanımının Seçimi .....	88
6.1.4 Uygulama Yönteminin Seçimi.....	89
6.1.5 Çalışmada Kullanılacak İstatistikî Modeller.....	89
6.1.6 Çalışmadaki Kısıtlamalar .....	97
6.1.7 Değişkenler ve Finansal Oranlar .....	97
6.1.8 Uygulama: Yabancı, Özel ve Kamu Sermayeli Banka Rasyolarının Yıllar İtibariyle Gelişimi ve Farklılıkları .....	101
<b>6.2 MODELİN GELİŞTİRİLMESİ.....</b>	<b>109</b>
6.2.1 Hipotez .....	109
6.2.2 Bağımsız Değişkenler Arasında Korelasyon .....	109
6.2.3 Uygulama: Doğrusal Regresyon Analizi .....	110
6.2.4 Uygulama: Lojistik Regresyon Analizi.....	112
<b>6.3 BULGULAR VE DEĞERLENDİRME.....</b>	<b>115</b>
<b>7. BÖLÜM .....</b>	<b>119</b>
<b>SONUÇ.....</b>	<b>119</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>124</b>

## TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 - 1914 Yılı Verilerine Göre Yabancı Sermayenin Sektör ve Ülkelere Göre Dağılımı.....	32
Tablo 2 - Osmanlı Devleti Döneminde Kurulan Yabancı Bankalar.....	33
Tablo 3 - Osmanlı Devleti Döneminde Şube Düzeyinde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar.....	34
Tablo 4 - 1923–1979 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payları.....	36
Tablo 5 - 1980–1990 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payları.....	40
Tablo 6 - 1991–2000 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payları.....	42
Tablo 7 - Aralık 2000 İtibariyle Türk Bankacılık Sektörü.....	44
Tablo 8 - 2001–2009 Döneminde Faaliyet Gösteren Banka Sayıları.....	45
Tablo 9 - 2001–2009 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Gelişimi.....	45
Tablo 10 - 2001–2009 Döneminde Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankalar Aktif Büyüklükleri.....	50
Tablo 11 - Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları Aktif Büyüklükleri (Bin TL) ve Yabancı Payları (%).....	51
Tablo 12 - Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları Aktif Büyüklükleri (Bin TL) ve Yabancı Payları (%).....	52
Tablo 13 - Türkiye’de Şube Açmış Yabancı Sermayeli Bankalar.....	52
Tablo 14 - 2001–2009 Döneminde Şube Sayılarının Gelişimi.....	53
Tablo 15 - 2001–2009 Döneminde Personel Sayılarının Gelişimi.....	53
Tablo 16 - Ülkelerde Yabancı Banka Sayısı / Toplam Banka Sayısı (1988–1995 Ortalaması).....	54
Tablo 17 - Bölgelere Göre Yabancı Katılım Oranları (%).....	54
Tablo 18 - Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Katılım Oranları (%).....	55
Tablo 19 - Gelişmiş Piyasalarda ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Katılımı.....	57
Tablo 20 - Gelişmiş Ülke Ekonomilerindeki Yabancı Sermayeli Bankaları Payı.....	58
Tablo 21 - Bölgelere Göre Yabancı Katılımında Ağırlığı Olan Ülkeler.....	58
Tablo 22 - Çin’de 1999- 2009 Bankaların Piyasa Değerlerine Göre Sıralaması.....	60

Tablo 23 - Orta ve Doğu Avrupa Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Banka Payları (2008).....	64
Tablo 24 - Meksika’da Yabancı Bankaların Payı (1997-2004).....	67
Tablo 25 - Ülkelerin Yaşadıkları Ekonomik Durgunluk Dönemlerindeki Toplam Tüketici Kredilerinin Yüzdesel Değişimi.....	83
Tablo 26 - Finansal Oranlar ve Diğer Değişkenler.....	98
Tablo 27 - SYR Rasyosu Gelişimi.....	102
Tablo 28 - ÖK/TA Rasyosu Gelişimi.....	102
Tablo 29 - K/TA Rasyosu Gelişimi.....	103
Tablo 30 - L/TA Rasyosu Gelişimi.....	104
Tablo 31 - DK/TA Rasyosu Gelişimi.....	105
Tablo 32 - DK/ÖK Rasyosu Gelişimi.....	106
Tablo 33 - FD/TA Rasyosu Gelişimi.....	107
Tablo 34 - FG/TG Rasyosu Gelişimi.....	107
Tablo 35 - FG/FGİ Rasyosu Gelişimi.....	108
Tablo 36 - Korelasyon Matrisi.....	110
Tablo 37 - Açıklayıcı (Descriptive) İstatistikler.....	111
Tablo 38 - Regresyon Analizinde F ve R Kare Değerleri.....	111
Tablo 39 - Regresyon Analizi Sonuçları.....	112
Tablo 40 - Hosmer & Lemeshow İstatistiği Sonucu.....	113
Tablo 41 - 0.1-0.5 Arasındaki Değerlerde Kesim Noktaları.....	114
Tablo 42 - Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	114
Tablo 43 - Doğrusal ve Lojistik Regresyon Analizi Özet Sonuçları .....	118

## GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1 - SYR Rasyosu Gelişimi.....	101
Grafik 2 - ÖK/TA Rasyosu Gelişimi.....	102
Grafik 3 - K/TA Rasyosu Gelişimi.....	103
Grafik 4 - L/TA Rasyosu Gelişimi.....	104
Grafik 5 - DK/TA Rasyosu Gelişimi.....	105
Grafik 6 - DK/ÖK Rasyosu Gelişimi.....	105
Grafik 7 - FD/TA Rasyosu Gelişimi.....	106
Grafik 8 - FG/TG Rasyosu Gelişimi.....	107
Grafik 9 - FG/FGİ Rasyosu Gelişimi.....	108

# 1. BÖLÜM

## GİRİŞ

### 1.1 GENEL BİLGİLER

Günümüzde bankalar, sundukları hemen her tür finansal ürün ve hizmet ve finansal piyasalarda oynadıkları roller nedeniyle ülke ekonomileri için önemli bir fonksiyon yürütmektedirler. Mali kaynakların çok büyük bir bölümünün bankalar tarafından toplandığı ve kullanıldığı bizim gibi gelişmekte olan ekonomilerde ise bankacılık sektörü ayrı bir öneme sahiptir. Bankaların yapısı ve gelişimi, ülke ekonomileri için de gösterge niteliğindedir. Bankacılık sektörünün sağlam ve büyümekte olduğu bir ülkede ekonomik gelişmenin de olumlu yönde olduğu ifade edilir.

Herhangi bir ülkedeki bir bankanın başarısızlığı o ülkedeki diğer bankalara da yansımakta ve bu durum tüm ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca küreselleşme düzeyindeki artışla birlikte bir ülkenin finans ya da bankacılık sisteminde meydana gelen bir krizin hızla diğer ülkelere yayıldığı görülmektedir. Büyük ölçekli bir bankanın başarısızlığının etkileri ise daha büyük olmaktadır.

Bu sebeplerle yakından takip edilmesi gereken bankacılık sektörlerini etkileyen önemli faktörlerden birisi de yabancı sermayeli bankaların sektöre girişidir. Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren büyük sermayeli bankalar, çeşitli nedenler ve saiklerle sınır ötesindeki bankacılık sektörlerine yatırım yapmaktadırlar. Bu yatırımlar ise o ülkenin bankacılık sektöründe önemli etkiler doğurabilmektedir.

Serbestleşmeye yönelik düzenlemeler, ülkeler arasında artan ticaret hacmi, yaşanan krizler sonrasında bankacılık sistemlerinin yeniden yapılandırılması ve tüm bunlarla birlikte iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler küreselleşmeye hız kazandırmış, yirminci yüzyılın özellikle son çeyreğiyle birlikte bankacılık sektörlerinde de sınır ötesi yatırımlar önemli düzeylere yükselmiştir.

1980 öncesinde, uygulanan dışa kapalı ekonomik politikalar nedeniyle Türk bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi olmamıştır. 1980'den sonra ise uygulanan serbestleşme politikalarına rağmen yüksek enflasyon ve istikrarsızlıklar nedeniyle sağlıklı bir yapıya kavuşmayan bankacılık sektöründe yabancı banka payı sınırlı kalmıştır. Bu nedenle ekonomik istikrarın gelişmeye başladığı 2001 krizi sonrası döneme kadar Türk bankacılık sektörüne yabancı bankaların önemli düzeyde etkisi olmamıştır.

Yabancı bankalar ile ilgili dünyada birçok çalışma yapılmış ancak bu bankaların girişlerinin sonuçları konusunda araştırmacılar arasında tam bir fikir birliğine varılamamıştır. Ülkemizde ise yabancı bankaların ancak yakın geçmişten itibaren bankacılık sektörümüze yatırım yapmaları nedeniyle, bu bankalar ile ilgili sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır. Özellikle 2005–2007 yılları arasında gerçekleşen yabancı banka girişleri ülkemizde sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Tüm bu faktörler nedeniyle ülkemizde yabancı bankaları, giriş nedenlerini ve finansal rasyolar üzerine etkilerini genel olarak değerlendirebilmek ve finansal yapılarını ulusal bankalarla karşılatırmak amacıyla tez konusu olarak bu konu ele alınmıştır.

## **1.2 ÇALIŞMANIN AMACI VE PLANI**

### **1.2.1 Çalışmanın Amacı**

Çalışmanın amacı, dünya finansal sisteminde olduğu gibi ülkemiz finansal sisteminde de en önemli role sahip kuruluşlar olan bankalardaki yabancı sermaye payının ekonomiler ve diğer bankalar üzerinde ne tür etkilerde bulunduğunu ve ülkemizde yabancı bankalar ile ulusal bankaların finansal yapılarını ayırıştırıran unsurları ortaya koymaktır.

Çalışmanın uygulama kısmında ülkemizde faaliyet gösteren bankalardaki yabancı sermaye payı ile seçilen finansal rasyolar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Böylece bankalardaki yabancı payının seçilen değişkenlere ve dolayısıyla bankacılık sektörüne etkileri ile ulusal ve yabancı bankaların finansal rasyolarına etkileri değerlendirilmiştir. Bu maksatla literatürde yaygın olarak

kullanılan doğrusal regresyon analizi ile çok değişkenli istatistiksel bir model olan lojistik regresyon analizi yöntemi kullanılacaktır.

### 1.2.2 Çalışmanın Planı

Bu çalışma yedi ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışma hakkında genel bilgiler verilmiş ve çalışmanın amacından söz edilmiştir.

İkinci bölümde yabancı bankaların genel özellikleri ve sınır ötesine yaptıkları yatırımlarda örgütlenme şekilleri açıklanmıştır. Alt başlıklarda yabancı banka tanımı ile uluslar arası ve çok uluslu banka ifadelerine değinilmiş, yabancı banka türleri ile bir ülkedeki yabancı payının tespitinde kullanılan ölçütlere yer verilmiştir. Ayrıca yabancı bankaların dış piyasalarda en sık görülen yapılanma şekillerine yer verilmiş, bunların avantaj ve dezavantajlarından söz edilmiştir. Son olarak ise yabancı sermayeli bankalar ile ilgili ülkemizdeki yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde bankaların dışa açılarak diğer ülkelere yatırım yapmalarının sebepleri analiz edilmiştir. Bu kapsamda bankaların dışa açılmalarında; ana ülke ve ev sahibi ülke arasındaki ekonomik entegrasyon, yatırım yapılan ülkedeki yasal düzenlemeler ve kısıtlamalar ile o ülkedeki bilgiye ulaşım maliyetleri, ana ülkedeki ve ev sahibi ülkedeki piyasa koşulları, risk çeşitlendirmesi amacı ve kar fırsatlarının etkileri değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde önce dünyada yabancı bankaların tarihsel gelişiminden söz edilmiş, ardından yabancı bankaların ülkemizdeki tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu kapsamda önce Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Dönemi'ne, daha sonra Cumhuriyet Dönemi'nden 2001 yılına kadar yabancı sermayeli bankaların ülkemizdeki varlığı konu edilmiştir. 1980 yılından itibaren yaşanan önemli gelişmelere paralel olarak 1980-2000 dönemi ve 2000 yılı sonrasında Türk Bankacılık Sektörü ayrı birer başlık altında incelenmiştir. Bu başlıkta önce 2001 yılında ekonomik kriz ve sonrasında yaşanan gelişmelere değinilmiştir. Yabancı bankaların varlık ve etkinliklerinin en fazla arttığı bu dönemde yabancı ve ulusal bankaların sayılarının gelişimi ve ulusal bankaların



satışlarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca yine bu dönemde yabancı bankaların aktif büyüklükleri ve bankacılık sektöründen aldıkları paylar analiz edilmiştir.

Dördüncü bölümde son olarak ise dünyada yabancı sermayeli bankaların durumu ele alınmıştır. Bu kapsamda; bölgelere ve ülkelere göre yabancı katılım oranları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka oranları incelenmiştir. Asya, Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkelerindeki yabancı banka payları ayrıca incelenmiştir.

Beşinci bölümde yabancı sermayeli bankaların yatırım yaptıkları ülkeler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yabancı bankaların finansal istikrar, rekabet, performans ve kullanılan krediler üzerindeki etkileri ve bunlara ilişkin literatürde yapılmış çalışmalar gözden geçirilmiştir.

Dokuzuncu bölümde çalışmada kullanılacak istatistiki modellere yer verilmiştir. Regresyon analizi başlığı altında basit ve çoklu regresyon modelleri, lojistik regresyon analizi başlığı altında ise ikili lojistik regresyon analizi yöntemleri ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın altıncı bölümünde, Türk Bankacılık Sektörü'nde seçilen 24 mevduat bankasındaki yabancı sermaye payı ile yine bu bankaların finansal rasyoları ve seçilen makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Üç başlık altında incelenen bölümde birinci başlık altında uygulamanın amacı, veriler ve örneklem seçimi, yabancı banka tanımının seçimi, uygulama yönteminin seçimi ve çalışmada kullanılacak istatistiki modeller hakkında bilgiler, çalışmadaki kısıtlamalar, değişkenler ve finansal oranlar ile birlikte yabancı, özel ve kamu sermayeli banka rasyolarının yıllar itibariyle gelişimi ve farklılıkları ile ilgili bir uygulamaya yer verilmiştir. İkinci başlığı modelin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Bu bölümde hipotez ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyondan söz edilmiş, ardından doğrusal regresyon ve lojistik regresyon modelleri kurulmuştur. Üçüncü başlık altında ise model sonucundaki bulgulara ve sonuçlara yer verilmiştir.

Çalışmanın yedinci bölümü ise sonuç bölümüdür.

## 2. BÖLÜM

### YABANCI BANKALAR GENEL ÖZELLİKLERİ VE DIŞ PİYASALARDA ÖRGÜTLENME ŞEKİLLERİ

#### 2.1 YABANCI BANKA TANIMI

Bankalar sermaye kaynaklarına göre milli sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar olarak ikiye ayrılabilir. Milli sermayeli bankalar, sermayesinin çoğunluğu ve yönetimi o ülke kişi ve kuruluşlarına ait bankalar iken, yabancı sermayeli bankalar sermayesinin çoğunluğu ile yönetimi yabancı uyruklu kişi ve kuruluşlara ait olan bankalardır.

Finansal serbestleşme süreci, kaldırılan kısıtlamalar ve ülkeler arası artan ticaret, bankaların yeni kar fırsatları arayışları ve gelişen iletişim teknolojileri ile birlikte özellikle gelişmiş ülkelerdeki bankaların diğer ülkelerdeki bankacılık sektörlerine girişleri artmıştır.

Literatürde, uluslar üstü banka (transnational-supranational bank), uluslararası banka (international bank), çokuluslu banka (multinational bank) ve yabancı banka (foreign bank) deyimleri sık sık birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Aksoy, 1998). Fakat yabancı bankalar, çoğunlukla çokuluslu bankalarla işlem benzerlikleri olarak daha yakın bulunmaktadır.

Bir bankanın birden fazla ülkede şube ve/veya iştiraklere sahip olması ve kontrol etmesi olarak tanımlanabilen yabancı bankacılık, çokuluslu bankacılık ile eş anlamlı olarak kullanılabilir. Yabancı doğrudan yatırım niteliğini taşıyan bu bankalar, kendi ülkelerinde yerel müşterilerine sundukları tüm hizmetleri yabancı ülkede de sunmaktadırlar. Ayrıca tüketici bankacılığına odaklanmakta ve kurumsal müşterilerine ülke dışında da hizmet sunabilmektedirler. Bu bankaların tümünün ortak özelliği yabancı para cinsinden işlemler yapmaları, kredi açmaları ve finansman sağlamalarıdır (Bumin, 2007).

Daha genel bir tanımla yabancı banka: “Bir veya birden daha fazla yabancı ülkede, şube veya kontrolü elde bulundurulmuş yavru şirket aracılığıyla karşı karşıya bulunduğu riskleri minimize edici personel, örgüt ve sermaye yapısına sahip olma, kredi verme, dış ticarete kısa veya uzun vadeli ticari krediler yoluyla aracılık etme, yeni finansal teknik, hizmet, enstrümanları sunma ve ilgili tüm kurumlarda danışmanlık gibi hizmetlerle karşı karşıya olan ve karını maksimize etmeye çalışan bankalardır.” (Aksoy, 1998;126).

Uluslararası bankacılık ise ticaretin finansmanı ve uluslararası işlemler için yerleşik olmayanlara yapılan yerli para cinsinden işlemler ile yerleşik ve yerleşik olmayanlarla yapılan yabancı para cinsinden işlemleri kapsamaktadır. Uluslararası bankacılıkta çokuluslu bankacılıktan farklı olarak uluslararası bankacılık işlemlerinin yapılması için yabancı bir ülkede fiziki olarak bulunmaya gerek yoktur. Dolayısıyla uluslar arası bankacılıkta çokuluslu bankacılıktaki gibi doğrudan yabancı yatırım niteliği aranmamaktadır (Bumin, 2007).

## **2.2 YABANCI BANKALAR GENEL ÖZELLİKLERİ**

“Yabancı bankaların genel özelliklerine bakıldığında, dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan ve en yeni hizmetleri veren bankalardır.” (Töre, 1982). Aksoy (1998)’a göre bu bankalar gittikleri ülkelerde, kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan yerel bankalara örnek olurlar. Yerel bankalarda modernizasyon, rasyonalizasyon, otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmetlerini hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye zorlarlar. Böylece, yerel bankacılık da uzun dönemde maliyet, hizmet, enstrüman çeşitliliği ve verimlilik gibi birçok açıdan etkinlik kazanır.

Önemli finansal merkezlerle yakın bağlantı içinde olan bu bankalar, sahip oldukları avantajlar ve gelişen yerel ülke bankacılık sistemi ve yapısındaki eksiklikler arasındaki ilişkiyi göz önüne alarak, gelişen ülkelere yönelirler ve yüksek kar beklentisi içinde faaliyette bulunurlar. Ayrıca, şube açma veya yeni banka kurma yoluyla her şeyden önce o ülkenin şart koştuğu miktarda sermayeyi konvertibl döviz olarak getirerek, şubenin açıldığı ülkeye sermaye ithaline sebep olurlar (Töre, 1982).

Yurtdışına yatırım yapan bankalar geleneksel ve yenilikçi yabancı bankalar olmak üzere sınıflandırılabilir. Geleneksel bankalar genellikle ev sahibi ülkelerde perakendeci bankacılık faaliyetlerinde bulunmamaktadır. Şube veya iştirakleri aracılığıyla başka bir ülkede uluslararası bankacılık işlemleri yapmaktadırlar. Bu bankalar, döviz işlemlerinin yapılması, dış ticaret aracılık ve finansmanı ile yerli ve yabancı firmalara kredi kullandırılması gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Yenilikçi yabancı bankalar, girdikleri ülkelere sermaye ile birlikte bu ülke piyasaları için yeni sayılabilecek ürünler, teknikler ve kurumsal yönetim teknikleri getirmektedirler. Yenilikçi bankalar; yerli stratejik ortaklarla birlikte yerli bankalara yönetimini doğrudan üstlenmeden düşük oranlarda yatırım yapan yabancı bankalar, ev sahibi ülkede ortaya çıkan yüksek kar olanağından yararlanmak üzere bu ülkede yeni bir banka kuran veya var olan bankaların çoğunluk hisselerini alan yabancı bankalar, ve zor durumda kalan ve yeniden yapılandırılan yerli bankaları alan yabancı bankalar olarak üç alt grupta sınıflandırılabilir (Tschoegl, 2003).

Bir bankanın yabancı banka kategorisine girmesi için bu bankanın hisselerinin yabancı ülkedeki yerleşik bankaca satın alınması ve böylece yabancı bankanın, bankanın yönetimini etkileyecek düzeyde kurumsal kararlar alabilecek etkiye sahip olması gerekmektedir. Bu kurumsal kararları da alabilmesi için yerleşik bankanın hisselerinin en az % 50'sine sahip olmalıdır.

Bankacılık sektöründeki yabancı kontrolünün tespit edilmesi için sayısal büyüklük ve aktif büyüklük olmak üzere iki ölçüt kullanılmaktadır. Sayısal büyüklük, bankacılık sisteminde faaliyette bulunan bankaların sayısını ifade eder ve yerli ve yabancı bankaların sayısının bankacılık sistemindeki rekabetçi koşulları belirlediği durumlarda önemli olmaktadır. Yerli bankalar, yabancı girişinin gerçekleşmesinin ardından kredilendirme ve diğer bankacılık faaliyetlerinin fiyatlandırmasında değişikliğe giderek yabancı bankaların önemli piyasa payı elde etmelerini engellemek amacıyla hareket ediyorlarsa, yabancı banka girişinin ölçümünde sayısal büyüklük kullanılmaktadır.

Aktif büyüklük ölçütü ise yabancı bankaların aktiflerinin bankacılık sisteminin toplam aktifleri içerisindeki payıdır ve yabancı bankaların yerel bankacılık piyasasındaki paylarının önemli oranda artması ile yerli bankaların fiyatlandırma politikaları ve

karlılıkları üzerinde etkisinin oluşması durumunda yabancı girişinin ölçülmesinde bu ölçüt tercih edilmektedir (Bumin, 2007).

### **2.3 YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN DIŞ PİYASALARDA ÖRGÜTLENME ŞEKİLLERİ**

Bankaların yabancı ülkede bankacılık sektörüne yaptıkları yatırımlarda örgütlenme şeklinin seçimi birçok etkene bağlıdır. Bunlardan en önemlisi, bankanın hedef ülke piyasasında yapmayı planladığı faaliyetlerin türü ve hacmidir. Örneğin perakende bankacılık faaliyetleri için ayrı, toptan bankacılık faaliyetleri için ayrı örgütlenme şekilleri tercih edilebilecektir. Bunlarla birlikte bankanın ayırmayı planladığı kaynak tutarı, o ülkedeki vergi düzenlemeleri ve yatırım yapılacak ülkenin yabancı banka girişine ilişkin düzenlemelerinin de örgütlenme şekli üzerinde önemi bulunmaktadır. Karlılık oranını doğrudan etkileyen ve farklı örgütlenme şekilleri için uygulanan farklı vergileme yöntemleri bankaların yatırım yapma şeklini etkileyebilmektedir (Bain ve diğ., 2003).

Yabancı bankalar geçmişten günümüze zamanın ve ülkelerin koşullarına göre dış pazarlara girişlerde farklı örgütlenme şekillerine yönelmiştir. Öncelikle ‘müşteriyi izle’ politikası gereğince ülke dışına yatırımlar yapan müşterilerine hizmet verebilmek üzere temsilcilik ofisleri açmışlardır. İlerleyen zamanlarda faaliyetlerini genişletmek ve daha iyi hizmet verebilmek için şube açma yoluna gitmişlerdir. Daha sonra ise yerel bankacılık sektörüne tam olarak entegre olabilmek üzere iştirakler kurmuşlardır. Günümüzde ise yabancı bankalar daha çok yerel bankaların bir kısmını veya tamamını satın alma, stratejik ortaklık oluşturma gibi yollarla dış pazarlara açılmayı tercih etmektedirler (Hawkins ve Mihaljek, 2001).

Yabancı sermayeli bankaların faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki örgütlenme şekilleri aşağıda ele alınmıştır:

### **2.3.1 Muhabir Bankacılık**

Doğrudan yatırım ve yabancı piyasada fiziki olarak bulunmanın söz konusu olmadığı muhabir bankacılıkta farklı ülkelerde bulunan bankalar, karşılıklı anlaşma yoluyla aralarında muhabirlik ilişkisi kurmaktadır. Muhabir bankalar, kendi ülkelerindeki işlemleri karşılıklılık ilkesi çerçevesinde ve belirli bir ücret karşılığında diğer ülkedeki banka adına takip etmektedir. Muhabir bankalar birbirlerine yabancı para cinsinden kredi sağlama, akreditif işlemlerini yürütme ve yabancı ülke ekonomisine ve bankacılık sektörüne ilişkin bilgi sunma şeklinde hizmetler sunabilmektedir (Bumin, 2007).

### **2.3.2 Temsilcilik**

Temsilcilikler yabancı sermayeli bankaların yerel pazarlara girmek için kullandıkları en sınırlı örgütsel yapı olup, genellikle ev sahibi ülkeye ileride daha kapsamlı bir giriş yapma olasılığını değerlendirmek üzere kurulmaktadır (Clarke ve diğ., 2003).

Temsilcilikler, yabancı ülkelere yönelecek birçok banka için bir ilk adım ve de ucuz giriş yolunu oluşturmaktadır. Personel ve organizasyon yapısı nedeniyle düşük maliyete sahip olan temsilcilikler; muhabirlerle bağlantı sağlama, ana bankaya ve ana bankanın müşterilerine bilgi sağlama, ana bankaya yerel piyasa ve ülkenin ekonomik ve politik yapısı ile ilgili bilgi verme gibi hizmetleri yerine getirmektedirler (Gaspar, 1982).

Bankalar için yabancı ülkelerde temsilcilik bürosu açmanın en avantajlı yönü yerel piyasa hakkında düşük maliyetle bilgi edinmeye olanak vermesidir. Ayrıca yeni is bağlantıları kurmak veya mevcut is bağlantılarını kaybetmemek konusunda yardımcı olsa da genel bankacılık işlemlerini yerine getirme yetkilerinin olmaması ve yerel banka kuruluşlarıyla sınırlı düzeyde ilişki kurabilmeleri temsilcilik açmanın en olumsuz tarafıdır (Seyidoğlu, 2001).

### **2.3.3 Acenta**

Acentalar, temsilcilik ve şube arası kurumlar olup ticari işletmelere kredi verebilmekte, tahvil alım satımı yapabilmekte ve ana banka ve uluslararası para piyasalarından fon

kullanabilmektedir. Acentalar, bu faaliyetlerin yanı sıra ticaretin finansmanı ve ana bankanın bu ülkedeki yatırımlarının yönetimini gerçekleştirmektedir (Bumin, 2007).

Acentalar genellikle dış ticaretin finansmanı gibi konularda yoğunlaşmakta, müşterileri ise bireylerden çok bankalar ve firmalar olmaktadır. Acentalar kredi kullandırma yetkisine sahiptirler ancak mevduat kabul etme yetkileri bulunmamaktadır (Goldberg ve Saunders, 1981). Uluslararası sermaye ve para piyasalarına katılımları yoluyla da ana bankanın varlık yönetiminde önemli bir rol oynayan acentalar mevduat toplayamadıkları için fonlarını ana bankadan ve uluslar arası interbank piyasalarından sağlarlar.

#### **2.3.4 Şube**

Çokuluslu bankalar için uluslararası düzeyde genişlemenin geleneksel bir yöntemi haline gelen şube açmak, esnek bir şekilde ve düşük maliyetle ana bankaya işlem ve faaliyetlerinin kontrolünde önemli avantajlar sağladığı için tercih edilmektedir (Ekren, 1986: 101). Yurtdışında şube açan bankalar kendi uzmanlık alanlarına giren hizmetleri temsilcilikler ve acentalara göre daha etkin sunabilmektedirler ve hemen her tür bankacılık hizmetini görürler (Aksoy, 1998: 167).

Uyguladıkları politikalar, aktif ve pasifleri ana bankaya ait olsa da şubeler, ev sahibi ülkenin bankacılık sistemine aktif olarak katılmaktadırlar ve temsilcilikler ve acentaların aksine yerel pazar ile daha fazla bağlantıya sahiptirler (Blandon, 1998).

Şubeler, temsilcilik ofislerinin aksine mevduat kabul edebilmekte, kredi verebilmekte ve ev sahibi ülkenin yasal düzenlemelerine uymak kaydıyla her türlü bankacılık işlemini yerine getirebilmektedirler. Şubeler ayrıca ana ülke bankasının para, döviz ve hisse senedi piyasalarında yatırımlarının yönetimini gerçekleştirmektedirler (Goldberg ve Saunders, 1981). Şubelerin en önemli dezavantajı ise yer, bina, personel, teçhizat ve haberleşme düzeninin sağlanmasın gibi kuruluş ve örgütlenme giderlerinin ana bankaya büyük yük teşkil etmesidir (Ekren, 1986).

Yabancı bankaların açtıkları şube sayısında, son yıllarda uluslararası bankacılıkta görülen hızlı gelişme ile birlikte da büyük bir artış yaşanmıştır. Özellikle Amerika,

Kanada, Japon ve Batı Avrupa bankalarının dış şube sayılarındaki bu artışın en önemli nedeni ise “müşteriyi izle” anlayışından kaynaklanmıştır. Bankalar dışa piyasalara açılan müşterilerine hizmet sunmadıkları takdirde hem iç hem de dış müşterilerini kaybedeceklerini düşünerek müşterilerine yabancı ülkelerde de hizmet verebilmek üzere şube açmaya yönelmişlerdir (Seyidoğlu, 2001). Ayrıca Londra ve Singapur gibi merkezlerde kurdukları şubelerle büyük bankalar daha uygun şartlarla finansman sağlamakta ve yatırım imkanı elde edebilmektedirler. Yabancı faaliyetlerden sağlanacak kazançlar da bankanın gelir tabanını çeşitlendirerek, getiri oranlarının istikrarlı olmasını sağlayabilmektedir (Takan, 2002).

### 2.3.5 İştirak veya Bağlı Ortaklık

Bankaların dış pazarlara açılmada kullandıkları en önemli yollardan birisi de iştirakler ve bağlı ortaklıklardır. Çok uluslu bankalar bu örgütlenme şekli ile çok daha geniş bankacılık hizmetleri sunabilmekte ve yerel piyasadaki bankalarla rekabet edebilme sansına sahip olabilmektedirler. Bu nedenle son yıllarda bankaların yabancı ülkelerde şube açmalarının yanı sıra, bankacılık sektöründeki sınır ötesi birleşme ve satın almalarda önemli artış yaşanmaktadır (Erdönmez, 2003).

İştirakler ve bağlı ortaklıklar yerel piyasada yerli veya yabancı bir bankanın tamamının veya bir kısmının satın alınması veya birleşmeye gidilmesi yollarıyla oluşturulmaktadır. Bir yabancı bankanın yerel piyasada %50'nin altında hissesinin bulunduğu banka iştirak, %50'nin üstünde hissesinin bulunduğu banka ise bağlı ortaklık olarak adlandırılmaktadır. Çokuluslu bankalar birleşme ve satın almalar dışında yerel piyasada sermayesi tamamen kendilerine ait yeni bir banka açarak da sektöre giriş yapabilmektedirler. Greenfield olarak adlandırılan bu yatırımlar sonucunda ev sahibi ülkede kurulan banka ana merkeze bağlı bir ortaklık şeklinde çalışmaktadır.

İştirak şeklinde örgütlenmede, diğer birçok fonksiyon yerel banka yönetimince yerine getirilmekte, stratejik kararlar ise ana ülke bankasında alınmaktadır (BIS, 2004). Bankaların yabancı ülkelerdeki iştirakleri ve bağlı ortaklıkları ayrı bir kimliğe sahip kuruluşlar olarak ev sahibi ülkenin yasalarına göre faaliyet göstermektedirler.



Verebilecekleri kredi limitleri de ana bankanın sermayesi ile değil kendi özsermayeleri ile sınırlı olmaktadır.

Perakende bankacılığa daha fazla yönelen iştirakler, şubelerle kıyaslandığında daha çok yerli bankalar gibi faaliyet göstermektedirler. Ayrıca iştirakler hem perakende hem de toptan kredi ve mevduat işlemlerini yerine getirmelerine imkân verecek daha geniş bir şube ağını kontrol etmektedirler (Bain ve diğ., 2003). Şubeler genellikle yerel ülkede yabancı sayılan iş çevrelerine hizmet verip, yerel firmalardan iş almakta bazı güçlüklerle karşılaşabilmekteyken, iştirakler her iki kesime de aynı yoğunlukta hizmet sunma olanağına sahiptir (Seyidoğlu, 2001).

Yabancı bankalar bu örgütlenme aşamasından önce yerel bankacılık piyasalarındaki koşullar hakkında bilgi edinmek ve bu piyasada bir süre tecrübe kazanmak istemektedirler. Bu amaçla ortak olmak istedikleri yerel bankada azınlık hisseleri satın alarak bu bankalarla daha küçük ölçekli ittifaklar ve ortaklıklar kurabilmektedirler. Yabancı banka, azınlık hissesine sahip olduğu bankanın yönetimine müdahale etmemekte, yönetim kuruluna ve operasyon komitelerine birkaç temsilcisini sokmaktadır. Yaşanan örneklerde yabancı bankalar azınlık hissesi satın aldıkları bankaların bir süre sonra tüm ya da çoğunluk hisselerini satın alarak kontrolü ele geçirmekte ve bankayı iştiraki haline dönüştürmektedir (Bumin, 2007).

Sanayileşmiş ülkelerde yabancı bankaların açtıkları şubelerin sayısı iştiraklerden daha yüksek olsa da özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetlerini iştirakler yolu ile yürüttükleri görülmektedir (Gallego ve diğ., 2003). Ülkemizde ise son yıllarda yabancı bankaların şube açmak yerine yerli bankaların hisselerini satın alarak iştirak veya bağlı ortaklık yolu ile sektöre giriş yaptıkları görülmektedir.

### **2.3.6 Konsorsiyum Bankaları**

Çokuluslu işletmelerin faaliyet hacminin artması ile birlikte birçok alanda uluslararası işbirliğinin de gerekliliğinin artması, bankaların fon sağlamak amacıyla bankacılık konsorsiyumu oluşturmayı tercih etmelerine neden olmaktadır (Ekren, 1986). Konsorsiyum bankaları çeşitli ülkelere mensup iki veya daha fazla bankadan oluşan bir

grubun, kendini oluşturan bankacılık grubundan bağımsız bir kurum olarak kurdukları bankalardır. Konsorsiyum bankalarındaki en önemli özellik, bankayı oluşturan ortak bankalardan hiçbirisinin %50'den fazla bir paya sahip olmamasıdır. Ortak bankalardan her biri sermayeye katılım oranında konsorsiyum bankasının yönetim kurulunda temsil hakkı kazanmaktadır (Aksoy, 1998).

Esas faaliyet alanları yatırımlar olan konsorsiyum bankaları mevduat kabul etmezler. Yüksek miktarlı ve uzun vadeli krediler sağlarlar. Müşterileri ise büyük şirketler ve hükümet kuruluşlarıdır. Ayrıca bu bankalar kendi stratejilerine uygun olarak Euro currency piyasalarında orta vadeli kredi arzında, toptan veya perakende bankacılık alanında uzmanlaşabilmektedir.

Konsorsiyum bankalarının avantajları; bir üyenin limitini aşan projelerin finansmanına imkan sağlaması ve herhangi bir ülkedeki merkez bankası sisteminin denetimine bağlı olmamasıdır. Ayrıca bu bankalar her üyenin özel uzmanlıklarını bünyesinde bulundurduğundan daha uygun bir risk-gelir dengesinin kurulmasını kolaylaştırmasıdır. Bu tip kurumları destekleyecek ülke veya merkez bankasının olmaması nedeniyle finansal kriz döneminde yaşanabilecek fon bulma sorunu ise en büyük dezavantaj olarak göze çarpmaktadır (Ekren, 1986).

Konsorsiyum bankaları bankalar konsorsiyumundan farklı kuruluşlardır. Çünkü bankalar konsorsiyumu, ödünç almak isteyen bir şirket veya hükümet kuruluşuna kısa ya da uzun vadeli finansman sağlamak üzere oluşturulan, geçici ve yasal kimliğe sahip olmayan bir birliktir (Seyidoğlu, 2001).

### **2.3.7 Kıyı Ötesi Bankacılık**

Kıyı ötesi bankacılık, genellikle serbest bölgelerde kurulan merkezlerde faaliyet gösteren ve ülke içindeki bankacılık sisteminin tabi olduğu yasal düzenlemelerin kapsamı dışında tutularak, getirilen mali ve hukuksal avantajlar sayesinde cazip çalışma koşullarının sağlandığı bir bankacılık türüdür. Bu bankalar, uluslararası paraların fon fazlası bulunan merkezlerden fon açığı bulunan merkezlere transfer edilmesi gibi finansal hizmetlerin yürütülmesini sağlarlar (Arslan ve Aykutlu, 1999). Kıyı ötesi

bankacılık birimleri farklı özellikteki müşterilerden mevduat toplayıp, bu fonları yine farklı özellikteki diğer kişi ve kuruluşlar için yeniden kredilendirme sürecine sokarlar.

Kıyı bankacılık merkezleri kayıt merkezleri ve işlevsel merkezler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kayıt merkezleri uluslar arası bankaların kıyı bankacılığı bölgelerinde az sayıda şube açarak ya da başka bankalarca temsil edilerek, bazı faaliyetlerini ve başka finansal merkezlerde gerçekleştirdikleri kredi ve tahvil operasyonlarını vergi avantajı nedeniyle üzerlerinden geçirdikleri ve muhasebe kayıtlarını tuttukları finansal merkezlerdir. Hollanda Antilleri, Cayman Adaları örnek olarak verilebilir. İşlevsel (fonksiyonel) merkezler ise işlemlerin bizzat gerçekleştirildiği, mevduat toplama, kredi verme gibi her türlü uluslararası bankacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü merkezlerdir (Koçak, 1988).

#### **2.4 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI SERMAYELİ BANKALARLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER**

6224 sayılı ve 18.01.1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yabancı bankaların ülkemizde şube açmalarına izin vermekte iken, finansal liberalleşmenin altyapısını hazırlayan 24 Ocak kararlarıyla birlikte ilan edilen 24 Ocak 1980'de tarihli ve 8/168 sayılı Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesi yabancı sermayeli bankaların ülkemizde şube açarak büyümesini kolaylaştıran düzenlemeler getirmiştir. 25 Nisan 1985'te yayınlanan 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nu da Türkiye'de şube açmak suretiyle faaliyet gösteren yabancı bankalar ile ilgili çeşitli düzenlemeler getirmiştir (madde 6). Bununla birlikte bu kanunun 76. maddesi ile yabancı bankaların Türkiye'de temsilcilik açmaları Bakanlığın iznine tabi tutulmuştur. (Çakar, 2003).

Ülkemizde banka kuruluşu veya şube ve temsilcilik açma izni ile ilgili son düzenleme 5411 sayılı kanunun 6. maddesidir. Buna göre, Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, söz konusu kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verilmektedir.

Türkiye’de yasal düzenlemeler açısından yabancı sermayeli bankalar ve Türk bankaları arasında bir ayırım olmayıp, sektördeki tüm bankalar gibi yabancı sermayeli bankalar da 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na tabidir.

Türkiye’de münhasıran kıyı bankacılığı faaliyetinde bulunmak üzere banka kurulması veya yurt dışında kurulu bankalarca bu amaçla şube açılması, bunların faaliyet alanları ile finansal raporlama ve denetim usulleri ve faaliyetlerinin geçici veya sürekli olarak durdurulması hususları da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (Kurul) kararıyla belirlenmektedir. Yurt dışında kurulu bankalar, mevduat veya katılım fonu kabul etmemek ve Kurulca belirlenecek esaslara göre faaliyet göstermek kaydıyla, Kurulun izni ile Türkiye’de temsilcilik açabilmektedirler (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu; Madde 6).

#### **2.4.1 Türkiye’de Banka Kurma Şartları**

Kanunun 7. maddesine göre ise Türkiye’de kurulacak bir bankanın;

- a) Anonim şirket şeklinde kurulması,
- b) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve tamamının nama yazılı olması,
- c) Kurucularının bu Kanunda belirtilen şartları haiz olması,
- d) Yönetim Kurulu üyelerinin bu Kanunun kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen nitelikleri ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olması,
- e) Öngörülen faaliyet konularının plânlanan malî, yönetim ve organizasyon yapısı ile uyumlu olması,
- f) Nakden ve her türlü muvazaadan âri olarak ödenmiş sermayesinin en az otuz milyon Türk Lirası olması,
- g) Ana sözleşmesinin bu Kanun hükümlerine uygun olması,
- h) Kurumun etkin denetimini engellemeyecek şeffaf ve açık bir ortaklık yapısı ve organizasyon şemasına sahip olması,
- i) Konsolide denetimini engelleyici nitelikte herhangi bir hususun bulunmaması,
- j) Öngörülen faaliyet konularına ait iş plânlarını, kuruluşun malî yapısı ile ilgili projeksiyonlarını sermaye yeterliliğini de içerecek şekilde, ilk üç yıl için bütçe

plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi de dahil olmak üzere ibraz etmesi

şarttır.

#### **2.4.2 Yabancı Sermayeli Bankaların Türkiye’de Şube Açma Şartları**

Merkezi yurt dışında bulunan bankaların Türkiye’de şube açma şartları aynı Kanunun 9. maddesinde şarta bağlanmıştır. Bu maddeye göre Kurulca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde gerekli izni alarak Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurt dışında kurulu bir bankanın;

- a) Merkezinin bulunduğu ülkede esas faaliyetlerinde yasaklamanın bulunmamış olması,
- b) Merkezinin bulunduğu ülkenin yetkili denetim merciinin Türkiye’de faaliyet göstermesine ilişkin olumsuz görüşünün bulunmaması,
- c) Ödenmiş sermayesinin Türkiye’ye tahsis edilen kısmının 7. maddede belirtilen miktardan az olmaması,
- d) Müdürler kurulu üyelerinin, kurumsal yönetim hükümlerinde belirtilen şartları ve plânlanan faaliyetleri gerçekleştirebilecek meslekî tecrübeyi haiz olmaları,
- e) İzin kapsamındaki faaliyet konularına ait iş plânlarını, ilk üç yıl için bütçe plânını ve yapısal örgütlenmesini gösteren bir faaliyet programını ibraz etmesi,
- f) Dahil olduğu grubun ortaklık yapısının şeffaf ve açık olması

şarttır.

Türkiye’de şubesi bulunan yurt dışında kurulu bankaların, kurulu buldukları ülkede herhangi bir nedenle faaliyet izninin kaldırılması, faaliyetlerinin durdurulması, iflas veya tasfiyelerine karar verilmesi veya konkordato ilân etmeleri hâlinde, bunların Türkiye’deki şubelerinin faaliyet izinleri Kurul tarafından kaldırılır (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu; Madde 12).

Bu düzenlemeler ile birlikte Kanun’un 8. maddesinde ise bankaların kurucu ortaklarında aranan şartlar düzenlenmiştir.

### 2.4.3 Yabancı Sermayeli Bankaların Türkiye’de Şube Açma Aşamaları

Yabancı sermayeli bankaların ülkemizde şube açmak için şu aşamaların izlenmesi gerekmektedir:

- a) 4491 sayılı kanunla yapılan değişiklikle kuruluş izni verme yetkisi Bakanlar Kurulundan Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu’na verildiği için yabancı banka, şube açabilmek için öncelikle ilgili ülkenin resmi makamlarınca onaylanmış ve Türkiye Büyükelçiliği’nce tasdik edilmiş belgelerle BDDK’ya başvurmaktadır.
- b) Başvuru incelenir ve T.C Merkez Bankası Kanunu’nun 4. maddesi uyarınca Merkez Bankası’nın görüşü alınır.
- c) Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu’nun en az 5 üyesinin imzasıyla kuruluş izni verilir.
- d) Başvurunun yapıldığı ya da başvuruda eksiklik bulunması hâlinde, istenilen bilgi ve belgelerin tamamlandığı tarihten itibaren üç ay içinde izne ilişkin karar verilir.
- e) Verilen izinler Resmi Gazete’de ve Kurumun haftalık bülteninde yayımlanır.
- f) Kuruluş veya şube açma işlemlerinin tamamlanmasının ardından şubenin faaliyete geçilebilmesi için ayrıca faaliyet izni alınması gerekir.

### 3. BÖLÜM

## BANKALARIN DIŞ PİYASALARA AÇILMALARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bankaların doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında bulunarak dışa açılmalarını teşvik eden faktörler aşağıdaki şekilde gruplanabilir:

### 3.1 ANA ÜLKE VE EV SAHİBİ ÜLKE ARASINDAKİ EKONOMİK BÜTÜNLEŞME

Son yıllarda hacmi büyüyen dış ticaret faaliyetleri ve yabancı doğrudan yatırımlar sonucunda ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonun artması, yabancı bankacılığın artma nedenlerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

“Müşteriyi takip etme” ilkesi bu artışı açıklayan geleneksel görüşlerden literatürde en çok üzerinde durulan konudur. Bu ilke, gelişmiş ülke bankalarının, kendi ülkelerinde müşterileri olan şirketlere gelişmekte olan ülkelerde de hizmet etmek amacıyla, bu müşterilerinin faaliyette bulunduğu ve ticari ilişkileri olduğu ülkelere yatırım yapmasını ifade etmektedir. Yabancı doğrudan yatırımların hacmi ekonomik entegrasyonun derecesini gösterir. Bankacılık doğrudan yatırımlarına bakıldığında ise, bu yatırımların banka dışı yabancı doğrudan yatırımlar ile benzer bir eğilim gösterdiği görülmektedir.

Banka müşterilerinin faaliyetlerinin bankaların yatırımları bakımından önem arz ettiği anlamına gelen bu hususa göre banka müşterilerinin yatırımlarını ülke dışında sürdürmeleri durumunda bankalar müşterilerini kaybetmemek için onları takip ederek merkezlerinin bulunduğu ülke dışına yatırımlar gerçekleştirebilmektedirler. ABD, İngiltere, Almanya, Japonya gibi ülkelerde yapılan araştırmaların sonuçları bankaların dışa açılan müşterilerini izledikleri iddiasını destekler niteliktedir. Örneğin Amerikan bankalarının 1970’li yıllarda İngiltere’de yatırım yapma kararlarını analiz eden bir araştırmada ABD’nin İngiltere’ye ihracat hacmi ile İngiltere’de Amerikan bankalarının yabancı sermaye yatırımları arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Soussa, 2004).

Bankanın merkezinin bulunduğu ana ülkenin yabancı ülkeler ile ticari ilişkileri kuvvetli ise bu ticaretin doğurduğu akreditifler, sigorta hizmetleri, ticari krediler gibi hizmetlere olan talebi karşılamak için aracı kuruluşlara ihtiyaç doğmaktadır. Bankalar bu şekilde ticari ilişki içerisinde bulunan ülkelerdeki bu hizmetleri karşılamak üzere karşı ülkede yabancı sermaye yatırımında bulunarak faaliyetlerini genişletebilmektedirler (Bhattacharya, 1994).

Fischer ve Molyneux, İngiltere'yi dikkate aldıkları çalışmalarında, yabancı banka girişlerinin doğrudan yabancı yatırım ve ticaret akışlarıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır (Molyneux, 1996). Fieleke (1977) de ABD bankalarının dış ülkelere yatırım yapmalarının temel nedeninin çokuluslu müşterilerini yatırım yaptıkları ülkelerde izlemeleri olduğunu tespit etmiştir.

Ancak Mohantany ve diğerleri ABD'de yaptıkları çalışmalarda ABD'deki yabancı şirketler tarafından alınan kredi miktarının yabancı bankalar tarafından verilen kredi miktarından az olduğunu, dolayısıyla yabancı bankaların ABD bankacılık sektörüne girmesinde "Müşteriyi İzle" stratejisinin tek neden olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Başka bir çalışmada da ABD'de faaliyet gösteren yabancı bankaların kredi verme eğilimlerini analiz edilmiş ve özellikle Japonya, Kanada, Hollanda ve İngiliz bankalarının kullandıkları kredilerin aynı ülkelerin firmaları tarafından kullanılmadığı görülmüştür (Nolle ve Seth, 1998).

Clarke ve diğ. (2003)'ne göre yabancı banka girişleri reel sektördeki yabancı sermaye yatırımlarını çekiyor olabileceği gibi her iki sektörde de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen başka faktörler de bulunabilir. Bu nedenle yazarlar konuya ilişkin değerlendirmelerinde, reel sektördeki yabancı sermaye yatırımları ile yabancı banka girişi arasında ilişki bulunsa da, yabancı sermayeli bankalardaki artışın reel sektördeki yabancı sermaye yatırımlarından kaynaklandığını kesin olarak söylemenin mümkün olmadığını belirtmişlerdir.

Bu araştırmalardan, ana ülke ile ev sahibi ülke arasındaki ekonomik entegrasyonun bankaların dışa açılma kararlarını yakından etkilediği fakat bu iki ülke arasındaki doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının veya ticaret hacminin büyüklüğünün yabancı



bankacılığın gelişimine her zaman pozitif etki yaptığını söylemenin mümkün olmadığı sonucuna varılmaktadır.

### **3.2 YASAL ENGELLER VE DÜZENLEMELER**

Bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi ile ilgili ev sahibi ülkenin yasal düzenlemelerinin, yabancı sermaye girişleri önündeki yasal engellerin, uygulanan hukuk sistemi ve sağlanan vergi kolaylıklarının bankaların doğrudan yabancı sermaye yatırımı yapma kararlarında etkili olduğu görülmektedir.

Yurtdışı yatırımlar üzerindeki sınırlayıcı düzenlemeler ile bankaların faaliyetleri üzerindeki sınırlamaların, bankacılık sisteminin etkinliğini olumsuz etkilediği ve diğer ülke bankaları karşısında rekabet gücünü azalttığı, bunun da bankaların yurtdışına yatırım yapmasını engellediği savunulmaktadır (Focarelli ve Pozzolo, 2002)

Örneğin Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde görülen finansal liberalizasyon süreci bu ülkelerin bankacılık sektörlerindeki yabancı sermaye paylarını önemli düzeylere çıkarmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1990'ların başında yaşanan deregülasyon da benzer sonuçlara neden olmuş, eyaletler arası bankacılık sınırlamalarının kaldırılması ve uluslararası bankacılığa izin verilmesi iç konsolidasyon sürecini hızlandırarak sınır ötesi birleşme ve satın almaların yolunu açmıştır (Berger ve diğerleri, 1999). Ülkemizde de 1980 yılından sonra piyasa ekonomisine geçilmesi ile kaldırılan kısıtlar yabancı banka girişlerinin artmasına yol açmıştır.

Barth ve diğerleri (2004) de daha az sınırlamalar içeren düzenlemelere sahip ülkelerde, yabancı banka girişinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. 2300'ün üzerindeki uluslararası banka birleşmesinin incelendiği başka bir çalışmada yine düzenleyici kuralların uluslararası birleşme ve satın alma kararlarını etkilediğine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır (Buch ve De Long, 2001).

Ayrıca vergiyle ilgili yasa ve düzenlemelerin de bankaların yabancı sermaye yatırımı yapacakları bölgeyi ve yatırımın şeklini yakından etkilediği savunulmaktadır (Hultman ve McGee, 1989).

### 3.3 BİLGİYE ULAŞMA MALİYETLERİ

Literatürde şeffaf, bilgiye ulaşmanın daha kolay ve daha az maliyetli olduğu ülkelerin yabancı bankalarca ülke dışı bankacılık faaliyetlerinde tercih edilme olasılığı üzerinde de durulmuştur.

Coğrafi mesafe, ortak yasal sistemler, ortak sosyal normlar ve ortak dil gibi kültürel benzerlikler bilgi toplama maliyetleri ile ilgili değerlendirilmektedir. Örneğin günümüzde bilgi kaynağının küresel boyutta akışının bilgisayarlar aracılığıyla çok hızlı bir şekilde gerçekleşebilmesine ve bunun bilgi iletişim maliyetlerini düşürmesine rağmen, yapılan çeşitli araştırmalar coğrafi mesafe arttıkça bankacılık sektörüne yabancı sermaye yatırımlarının azaldığı saptanmıştır (Soussa, 2004). Örneğin ABD ve Avrupa kökenli bankaların faaliyet gösterdiği 50 ülkede yapılan bir araştırmada uzak mesafedeki ülkelerde bankaların yatırımlarının daha düşük düzeylerde olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, bilgi teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte bilgi edinme maliyetlerinin düşmesine rağmen coğrafi mesafenin bankaların yabancı sermaye yatırımı kararlarında önemli bir etken durumundadır (Buch, 2005).

Galindo ve diğ. (2002)'nin çeşitli ülkedeki verileri kullanarak yaptığı çalışmada, ele alınan ortak tarihi geçmiş, dil, hukuk sistemi, bankacılık düzenlemeleri ve siyasal sistemler gibi faktörlerin bankaların yabancı sermaye yatırımı kararlarında önemli rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. İspanya bankacılık piyasasının doymunluğa ulaşmasıyla İspanyol bankaları'nın Latin Amerika'yı hedef bölge olarak belirlemesinde de kültürel benzerlikler etkili olmuştur (Mauro ve Tschoegl, 1999).

### 3.4 ANA ÜLKEDEKİ PİYASA KOŞULLARI

Yurtdışına yatırım yapacak bankanın bulunduğu ülkeye (ana ülkeye) özgü koşulların, yabancı bankacılık üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır.

Ana ülke ekonomisini etkileyen makro ekonomik değişiklikler, bankacılık sistemlerindeki değişimler, faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki hareketler bankaların yurtdışına yatırım kararları üzerinde etkili olabilmektedir. Örneğin ana ülke parasının yatırım yapılması planlanan ülkenin parasına göre değer kazanması, yabancı

bankalara daha az miktarda sermaye ile bu ülke finansal sektörüne yatırım yapma konusunda avantaj sağlayacaktır.

1990'lı yıllar, özellikle Avrupa Birliği ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri gibi gelişmiş ülkelerde finansal entegrasyonun sağlanması ve yeni bankacılık kanunları ile finansal piyasaların önemli oranda değişikliklere uğradığı yıllar olmuştur. Bu dönemde bankalar iç konsolidasyona yönelmiş, yerel bankacılık piyasaları doyunluğa ulaşmıştır. Böylece büyüme olanaklarını kalmayan ve uluslararası satın alma ve birleşmelere uygun ölçüğe ulaşan bankalar ülke dışına yönelmişlerdir.

Gelişmiş ülkelerde şirketlerin özellikle uzun vadeli fon ihtiyacını karşılayabilmek için sermaye piyasalarına yönelebilmek imkanları, bankaların temel kaynağı olan mevduatın birincil sağlayıcısı olan hane halklarının ise sigorta gibi farklı finansal ürünlere yönelebilmesi bankalara olan talep oranının gelişmekte olan ülkeler kadar potansiyele sahip olmamasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca bu bankalar yaşlanan nüfus yapısına sahip, toplam talebin düşük, altyapı yatırımlarının büyük ölçüde tamamlanmış ve büyüme hızının düşük olduğu piyasalarda faaliyet göstermekte, sermaye piyasalarından gelen rekabetin etkisiyle giderek azalan kar marjlarıyla çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Tüm bu nedenler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankaların sermaye maliyetlerinin (*cost of capital*) farklı olmasına ve bankaların maliyetlerini etkileyen makro ekonomik koşullar ve vergi düzenlemelerini de göz önüne alarak farklı piyasalarda faaliyet göstermeye yönelmesine yol açmaktadır (Kesemen, 2009).

### **3.5 RİSK ÇEŞİTLENDİRMESİ**

Bankaların yurtdışında yatırım yaparak coğrafi çeşitlendirmeye gitmek istemeleri ve bu tür bir yayılmanın risklerin dağıtılması yoluyla getireceği potansiyel kazançlar bankaların dışa açılmasını etkileyen faktörlerdendir.

Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere yönelme nedenlerinden birisi de, risk çeşitlendirmesidir. Risk çeşitlendirilmesi, bankaların yabancı ülkelerde yatırım yaparak gelir kaynaklarını çeşitlendirme yoluna giderek, aktif ve yükümlülüklerini birden fazla

ülkeye dağıtarak istikrarı sağladıkları ve fonların tek bir ülkede olmasından kaynaklanabilecek risk yoğunlaşmasını azalttıklarını ifade etmektedir (Bain ve diğ., 2003).

Guillen ve Tschoegl (1999) Latin Amerika ülkelerine yatırım yapan İspanyol bankalarının üst düzey yöneticileri ile görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmeler sonucunda yazarların, çeşitlendirme ve etkinlik kazanma potansiyelinin İspanyol bankalarının Latin Amerika'ya yaptığı yatırımların arkasındaki temel nedenlerin biri olduğu sonucuna ulaşmaları risk çeşitlendirmesinin yatırımlarda etkisini göstermektedir. Ayrıca yabancı ülkelere yayılmanın bir sonucu olarak ölçek ekonomileri, çeşit ekonomileri ve ürün karmasından kaynaklanan etkinlik artışları yaşanacağı belirtilmektedir (Soussa, 2004).

Ancak başka bir çalışmada, bankacılık sektöründeki uluslararası yatırımlar sonucunda büyüyen yabancı bankaların karşı karşıya kaldığı risklerin elde edilebilecek yararlardan daha fazla olduğu, dolayısıyla bu yatırımların coğrafik çeşitlendirmeden beklenen risk düşüşünü gerçekleştirmediğini tespit edilmiştir (Amihud ve diğ., 2002).

### **3.6 KAR FIRSATLARI VE GELİRLERİN ARTIRILMASI**

Bankacılık sektöründe gerçekleşen yabancı doğrudan yatırımlar, bu yatırımlardan en büyük getiriye sağlayacak, kar olanaklarının en yüksek olduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Literatürde yapılan çalışmaların birçoğu da bankaların dışa açılma kararı verirken bu kararın sonucunda elde edecekleri kazancı göz önüne aldıkları desteklemektedir.

Temel olarak kar amacı güden kuruluşlar olan bankalar, en fazla karı elde etmek amacıyla gelirlerini azami ve giderlerini asgari düzeye indirme hedefindedirler. Bu amaçla faaliyet gösterdiği piyasada gelirini artırma imkânı kısıtlı olan bankalar sınır ötesine temsilcilik, şube, iştirak... vb gibi değişik organizasyonel yapılarda giriş yaparak büyümeye çalışmaktadırlar. Bu çerçevede, gidilecek ev sahibi ülkenin sahip olduğu büyüme potansiyeli ve ülkede katma değer yaratabilecek faaliyet alanlarının bulunması, bankalar açısından gelir artırıcı unsurlar olarak görülmektedir. Bu açıdan

bankalar aynı zamanda ileriye yönelik beklentileri de hesaba katarak yatırım yapacağı ülkenin potansiyel gelirini de göz önünde bulundurmaktadır.

Yeni girişin hedeflendiği piyasada rekabetin az olması bankaların karlılığı açısından iştah artırıcı bir etkidir. Bu çerçevede, ulusal piyasadaki çok fazla oyuncu nedeniyle artan rekabet ve net faiz marjının küçülmesi neticesinde karları azalan bankalar rekabet baskısının ve yoğunlaşmanın daha düşük olduğu yabancı piyasalara yönelebilmektedir. Böylece bankalar, ulusal piyasada daralan kar marjlarını telafi edebilmek adına daha yüksek getiriye imkân veren piyasalardan yararlanmaktadırlar (Kesemen, 2009).

1988-1995 yıllarına ait 80 ülkenin verilerini kullanarak yapılan çalışmada, kişi başına gelirin en yüksek olduğu, vergilerin en düşük olduğu ve banka karlılığının en yüksek olduğu dönemlerin yabancı banka girişinin en yüksek olduğu dönemler olduğu tespit edilmiştir (Claessens ve diğ., 2001).

Yerel bankacılık sektöründe rekabetin çok yoğun olmadığı ve yabancı bankaların yerel bankalara göre teknolojik üstünlüklere sahip olduğu pazarlar bankaları harekete geçiren kar fırsatları yaratmaktadır (Canals, 1997). Bain ve diğerleri (2003) de kar olanaklarının bankaların dışa açılmalarında önemli olduğunu vurgulamış, rekabetin düşük olduğu ve giriş sınırlamalarının az olduğu bankacılık sistemlerinin, bankalar için yatırım yapılmaya uygun olduğunu belirtmişlerdir. Rekabetin yoğun olduğu ve doyumluğa erişen yerel piyasalar, bankaları büyüme ve karlılık oranları daha yüksek olan yabancı ülke bankacılık sistemlerine yatırım yapmaya yönelmektedir.

Focarelli ve Pozzolo (2002), 29 OECD ülkesinde faaliyet gösteren 2500 bankanın yatırım kararlarını etkileyen faktörleri inceledikleri çalışma sonuçlarında yatırım kararını etkileyen en önemli etkenin yatırım yapılacak ülke bankacılık sektöründeki kâr olanakları ve yatırım yapılacak ülkelerin beklenen ekonomik büyüme oranlarını olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Estonya, Litvanya, Polonya ve Romanya'da yapılan çalışmada yabancı bankaların bu ülkelerin bankacılık sektörlerine yatırım yapmalarının nedenin bu ülke piyasalarında ortaya çıkan yeni fırsatların değerlendirilmesi ve pazar paylarını genişletme stratejilerinin olduğu tespit edilmiştir (Lensink, 2004).

Akhtar'ın yaptığı anket çalışmasında yabancı bankaların Pakistan'da faaliyette bulunmalarının temel nedeni olarak Pakistan bankacılık sektöründeki yüksek karlılık gösterilmiştir. Dış ticaretin finansmanı ve müşteriye takip etme gerekçeleri daha sonraki amaçlardır (Akhtar, 2001).

Yapılan diğer birçok çalışmada ev sahibi ülkedeki kişi başına düşen GSMH ile bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımlarının hacmi arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Soussa, 2004). Alman bankacılık sektöründe yapılan bir araştırmada ise kişi başına düşen yurtiçi hasıla ile bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişi arasında önemli bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada yabancı sermaye girişinin olasılığını finansal kriz riskinin düşük olmasının arttırdığı savunulmuştur. Bu sonuç bankalar için yatırım yapacakları ülkede istikrarlı bir ekonominin bulunmasının yüksek gayrisafi hasıladan daha fazla bir tercih sebebi olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Yabancı bankaların ülkelere giriş nedenleriyle ilgili yapılan diğer çalışmalarda benzer faktörlere vurgu yapılmıştır. 1983–1998 yılları arasında İtalya bankacılık sektöründe faaliyette bulunan 22 ülke merkezli yabancı bankaların giriş nedenlerini inceleyen çalışmanın bulgularında, yabancı banka girişlerini olumlu etkileyen nedenler olarak yabancı banka girişi önündeki kısıtlamaların ve engellerin kaldırılması, Avrupa Birliği ile ekonomik bütünleşme süreci, karşı ülke ile olan ticaret hacmi, İtalya'ya olan coğrafi yakınlık ve kar fırsatları sayılmıştır (Magri ve diğ., 2005).

## 4. BÖLÜM

### YABANCI BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDE YABANCI BANKALAR

#### 4.1 DÜNYADA YABANCI BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Uluslararası finansal piyasaların ve çokuluslu bankacılık faaliyetlerinin gelişiminin uluslar arası yabancı sermaye yatırımlarının gelişimi ile paralel olduğu görülmektedir. Literatürde ilk uluslararası bankacılık faaliyetlerinin 13. ve 16. yüzyıllar arasında Avrupa’da Avrupa ülkeleri arasında uluslar arası ticaretin finansmanı ile ilgilenen ve dönemin krallarına banker olarak hizmet eden Fugger, Medici ve Ricardi of Luca tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Ekren, 1986).

19. yüzyıldaki sömürgeleştirme dönemi ile de modern yabancı bankacılığın ilk dönemi başlamıştır. Özellikle dönemin en büyük sömürgeci gücü olan İngiltere’nin deniz aşırı sömürgeleri ile yaptığı ticaretin finansmanı amacıyla bu ülke kökenli bankalar sömürge ülkelerinde banka kurma ve şube açma yoluyla faaliyette bulunmuştur (Bumin, 2007).

20. yüzyılın ilk başlarında ABD’de 1913 “Federal Reserve Act” adlı yasa ile öz sermayesi en az 1 milyon dolar olan ulusal bankaların yabancı ülkelerde şube açmalarına izin verilmiştir. I.Dünya Savaşı ile İngiltere’nin ödemeler dengesinin bozulması, uluslar arası bir ödeme aracı olan Sterlin’in itibarını sarsmıştır. İngiltere ile bitlikte diğer Avrupa ülkelerinin de sıkıntılı durumlarından yararlanan ABD çok uluslu bankaları, İngiliz ve Fransız bankalarının hakimiyetlerini sona erdirmiştir. Bu dönemde ABD bankaları dünyanın kendilerine göre geri kalmış çeşitli bölgelerinde şube ve iştirakler yolu ile yayılmaya başlamışlardır ve faaliyetlerini önemli ölçüde genişletmişlerdir (Aksoy, 1998).

I. Dünya Savaşı boyunca hem çok uluslu bankalar hem de ülkeler birbirleriyle büyük miktarda kredi alışverişine girmişlerdir. Ayrıca savaşla birlikte çok uluslu bankaların diğer ülkelerde bulunan şubeleri aracılığıyla finansal açıdan politik ve risk düzeyi çok yüksek kredi uygulamalarının yaygınlaştığı görülmüştür. 1950’li yıllarda ise “Euro Dolar” piyasasının ortaya çıkması ile çeşitli ülkelerin uluslar arası bankaları arasındaki

birlik ve dayanışma kurumsal bir hal almıştır. Kendi ülkelerindeki yasal baskılardan kaçan bankalar, II. Dünya savaşıdan sonra ortaya çıkan yasal düzenleme ve müdahaleler ile birlikte kısıtlamaların daha az, teşviklerin daha fazla olduğu ülkelere yönelmişlerdir.

Yabancı bankacılıkta ikinci büyük dönem olarak anılan 1960'lı yıllar, ekonomik ve sosyal faktörlerin gösterdiği gelişim sürecine bağlı olarak uluslar üstü bankacılık sisteminin hızlı bir gelişme ve yapısal değişim içinde olduğu bir dönem olmuştur. Sosyal ve coğrafi alandaki hareketliliğin uluslar arası uzaklık farkının ortadan kaldırması ile sınırlı hacimdeki fon arz ve talebinin karşılanmasını sağlayan klasik bankacılık faaliyetleri değişim göstermiştir. Böylece 1960'lı yıllar Avrupa'da Euro dolar piyasasının olgunlaştığı ve çokuluslu bankaların altın çağını yaşadığı yıllar olmuştur. Uluslar üstü bankacılık sistemine çok sayıda ve farklı özelliklere sahip yeni müşteriler ve rakipler katılmış, pazarların kaynak arz ve talebi açısından doyuma ulaşmasının bir sonucu olarak çok uluslu bankalar yeni pazar, müşteri ve kaynak arayışına yönelmişlerdir. Teknolojik alanda yaşanan gelişmeler ve artan rekabet ile yeni finansal ürün ve hizmetler ortaya çıkmış, bu da maliyetleri önemli oranda düşürerek yabancı bankacılığın yayılmasına katkıda bulunmuştur (Aksoy, 1998). Bu dönemin ilk uluslar arası bankacılık faaliyetlerinin görüldüğü dönemden farkı yabancı bankaların sömürgeleştirilen ülkelere değil, gelişmiş ülkelere yönelmeleri olmuştur.

1973'te gerçekleşen dünya enerji krizi uluslararası bankacılık faaliyetlerinin hızlanmasında önemli bir etken olmuştur. Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği (OAPEC)'nin ABD ve savaşta İsrail'den yana tavır sergileyen ülkelere petrol ambargosu koyması ve petrol fiyatlarının yaklaşık dört kat artmasıyla petrol ihraç eden bu ülkelerde önemli dolar fazlaları oluşmuştur. Petrol ihracatçısı ülkelerin merkez bankaları elde ettikleri büyük petrol gelirlerini vadeli mevduat hesapları şeklinde uluslararası bankalara yatırmışlar, aynı zamanda artan petrol faturalarını finanse etmek isteyen petrol ithalatçısı ülke hükümetleri ise bu fonları "euro-bank"lardan ödünç almak suretiyle ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Uluslararası bankalar bir anlamda petrol ihracatçısı ülkelerin söz konusu fazla dolarlarının döviz sıkıntısı çeken ithalatçı ülkelere aktarılmasına aracı olmuşlardır. Bu bankalara yatırılan dolar mevduatı beş yıl içerisinde yedi kattan fazla artmıştır (Seyidoğlu, 1996).



Yüksek borç yükü altında kalan Meksika'nın 1982 yılında dış borçlarını düzenli ödeyemeyeceğini açıklaması, ardından ise yine ağır borç yükü altında olan Brezilya ve Arjantin ile diğer birçok az gelişmiş ülkenin aynı duruma düşerek uluslar arası bankalara olan borçlarını ödeyememesiyle ortaya çıkan borç krizi, uluslararası bankacılık sistemine önemli bir darbe olmuştur (Seyidoğlu, 1996). Borç krizinin ardından bu ülkeler alacaklı bankalarla yeni ödeme görüşmesi yapmaya başlasalar da uluslararası bankaların geliştirmekte olan ülkelere vermiş oldukları ödünçlerde önemli düşüşler kaydedilmiştir.

Yabancı bankacılıkta üçüncü dönemi küresel bankacılığa geçiş süreci oluşturmaktadır. Gelişen iletişim, bilgi ve finans teknolojilerinin, finansal kurumların dışa açılmasına yardımcı olarak kendi merkezlerinden uzak ülkelerde bile etkin bir şekilde hizmetlerini sunma imkanı tanınmasıyla birlikte bankacılık sektöründeki yabancı sermaye yatırımları özellikle 1990'lı yıllardan sonra hız kazanmaya başlamıştır. Telekomünikasyon alanında yaşanan gelişmeler ile bilginin dünya çapında hızlı bir şekilde ve düşük maliyetlerle iletilebilmesi, geliştirmekte olan ülkelerin uyguladıkları finansal serbestleşme politikaları, sermaye piyasalarının küreselleşmesi gibi faktörler de bu hızın kazanılmasında büyük etkiye sahip olmuştur (Moshirian, 2001).

## **4.2 YABANCI BANKALARIN ÜLKEMİZDEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ**

Ortadoğu ve Avrupa arasındaki coğrafik konumu ve sahip olduğu diğer stratejik avantajlar ile her dönem yabancıların ilgisini çeken ülkemizde yabancı sermayeli bankaların ilk ortaya çıkışı Osmanlı İmparatorluğuna kadar dayanmaktadır.

### **4.2.1 Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Yabancı Bankalar**

Diğer ülkelerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de ekonomik yapı bankacılık alanındaki gelişmeleri etkilemiştir. Osmanlı Devleti, batılı ülkelerin XVIII. Ve XIX. yüzyıllarda geliştirdikleri sanayi devrimini aynı dönemlerde gerçekleştirememiş, hatta imparatorluğun son dönemlerinde sanayi ve ticari hayattaki duraklamayla birlikte

ekonomi borçlu ve dışa bağımlı hale gelmiştir. Bu gelişmeler, bankacılığın oluşması, gelişmesi ve yapısı üzerinde de etkilerini göstermiştir.

Topluma egemen olan değer yargılarıyla birlikte bankacılığın doğup gelişmesi için yeterli koşulların olmaması Osmanlı Devleti'nin tazminata kadar olan döneminde bugünkü anlamda bankacılık faaliyetlerine olanak vermemiştir. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısından önce Galata Bankerleri olarak adlandırılan kişilerin bankacılık faaliyetine benzer işler yaptığının görüldüğü Osmanlı Devleti'nde bankacılığın doğuşu Batılı ülkelere göre tamamen farklı etmenlerin sonucudur. Batı ülkelerinde sanayi devriminin gerçekleştirilmesi, dış ticaret ve sömürgecilik yoluyla sağlanan servet birikiminin sanayi sektörüne kredi olarak aktarılması bankacılığın gelişmesine yol açtığı halde, Osmanlı İmparatorluğu'nda Hazine'nin borç para gereksiniminin karşılanması bankacılığın kurulmasında başlıca etken olmuştur (Akgüç, 1989).

1830'lu yıllarda İngilizler, bankerlerden ve ticari işlemlerde yer alan komisyonculardan bağımsız olarak kendi mallarını pazarlama ve dış satımı yapılan malların üreticileri ile doğrudan doğruya temas kurma konusunda Galata Bankerleri ile yarışa girdiler. Bunu yaparken de Osmanlı Devleti'nden bir banka kurma konusunda izin almak için harekete geçmişlerdi. Bu yıllarda banka kurulması yolunda yapılan başvurular Osmanlı hükümeti tarafından kabul görmemiştir. Bu gelişmelerin ardından 1842 yılında İngiliz, Fransız, Avusturyalı, Rus, Hollandalı, Sardunyalı, Amerikalı, Toscanalı, Danimarkalı, İspanyol ve Rum tüccarlar bir araya gelerek İzmir Bankası'nı (Smyrna Bank) kurmuşlardır. Fakat bankanın faaliyetine hükümetten izin alınmadan kurulması gerekçe gösterilerek Osmanlı hükümeti tarafından aynı yıl içerisinde son verilmiştir (Al, 1997).

1843 yılında İngiliz hükümetinin verdiği izinle Londra'da İzmir Ticaret Bankası faaliyete geçmiştir. Osmanlı sınırları içerisinde kurulmamış fakat Osmanlı ile ticaret yapan İngiliz tüccarlara destek olma amacı gütmüştür. 1847 yılında ise likidite talebini karşılayamayarak faaliyetlerine son vermiştir.

Tazminat Fermanı'ndan hemen önce 1938 yılında İngiltere ile imzalanan Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile Osmanlı Devleti serbest dış ticaret politikası izlemeye başlamıştır. Daha sonra diğer Avrupa devletleri ile de imzalanan serbest dış ticaret antlaşmaları sonucunda ithalat beş misli artarken, ihracatın bunun yalnızca yarısı kadar

artması sonucunda Osmanlı Devleti ciddi dış ticaret ve ödemeler dengesi açığı sorunuyla karşılaşmıştır (Kazgan, 2000). Bu sorunu gidermek amacıyla da 1847 yılında ilk banka İstanbul'da Bank-ı Dersaadet (İstanbul Bankası- Banque De Constantiople) ismiyle kurulmuştur. Gerçekte bu bankanın belirli bir sermayesi bulunmamakta olup, kurucuların ticari itibarları nedeniyle çektikleri poliçeler kabul görmüştür. Bir yıl sonra Fransa'daki devrim hareketleri bankayı olumsuz etkilemiş, buna rağmen faaliyetlerine 1852 yılına kadar devam etmiştir. Banka Kırım Savaşı öncesinde yaşadığı finansman sorunu nedeniyle iflas etmiş ve Osmanlı hazinesini önemli zarara sokmuştur (Tekeli, 1997).

1854-1856 Kırım Savaşı süresince hükümetin bastığı kaimeler ve dış borç sorunu Osmanlı Devleti'nin Avrupa finans çevrelerinin desteğine ve bu desteğe aracılık edecek bir devlet bankasına gereksinimi artırmıştır (Kazgan, 2000) ve 1856 yılında İngiltere kralının fermanı ile Bank-ı Osmaniye (Ottoman Bank) kurulmuştur. Bankanın merkezi Londra'da bulunmaktaydı fakat bankanın esas iş merkezi İstanbul'du ve Mısır dışında imparatorluğun her yerinde şube açma yetkisi vardı. Sermayesi 500.000 sterlin olan Bank-ı Osmaniye klasik bir ticaret banka niteliğindedir ve mevduat toplama, iskonto, iştirak v.b tüm ticari banka işlemlerini yapmaktaydı. Sermayesini oluşturan 135.000 paydan sadece 5000'i Osmanlı'ya ayrılmış olan banka yedi yıl faaliyette bulunduktan sonra 2 Şubat 1863 tarihinde kurulan Bank-ı Osmani-i Şahane'ye katılmış ve bir emisyon bankası niteliği kazanmıştır (Tekeli, 1997).

Bir İngiliz-Fransız ortak girişimi olarak kurulan Bank-ı Osmani Şahane'nin imtiyaz süresi başlangıçta 30 yıl idi. Her türlü bankacılık işlemleriyle uğraşacak bankaya bir merkez veya devlet bankasına özgü bazı yetkiler tanınmıştı. Bankaya banknot çıkarma imtiyaz ve tekeli verilmişti ve hükümet imtiyaz süresince hiç kağıt para çıkarmamayı ve emisyon yetkisine sahip başka kuruluşlara izin vermemeyi de kabul etmişti. Bank-ı Osmani-i Şahane, hükümetin haznedarlığını da yapacak, devlet gelirlerini toplayacak ve Hazine'nin banka üzerine çektiği havaleleri ödeyecekti. Devletin iç ve dış borçlara ilişkin faiz ve anapara ödemeleri yalnız banka aracılığıyla yapılacaktı. Buna karşılık banka, hükümete koşulları ve miktarı özel bir sözleşme ile belirlenecek kredi açacaktı (Akgüç, 1989).

Faaliyetlerini Cumhuriyet sonrasında da devam ettiren Bank-ı Osmani-i Şahane haricinde Cumhuriyet öncesi dönemde kurulan diğer yabancı bankalardan bazıları şunlardır: 1864 yılında Soci t  G n rale de l' Empire Ottoman, 1866 yılında Şirketi Maliyeyi Osmaniye (The Ottoman Financial Association), 1869 yılında İtibarı Umumi-i Osmani Şirketi (Cr dit G n ral Ottoman), 1872 yılında Avusturya-Osmanlı, Avusturya-Türk, İstanbul (The Bank Of Constantinople), Kambiyo (La Soci t  Ottoman De Change et de Valeurs) bankaları, 1888 yılında Selanik Bankası (Banque de Salonique), 1909 yılında Türkiye Milli Bankası, 1910 yılında İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi, İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi ve Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası, 1913 yılında ise Şirketi Ticariye Sınaiyye ve Maliye.

Osmanlı döneminde kurulan ulusal bankalardan en önemlileri 1863 yılında kurulan amacı köylülerin imece usulü ile yaptıkları üretimden sağlanan kaynaklara teminat karşılığı düşük faizle kredi kullandırmak olan Memleket Sandıkları ve 1868 yılında kurulan, Emniyet Sandıklarının temelini oluşturduğu Ziraat Bankası'dır. Bu sandıklarla başlayan ulusal bankacılık hareketi özellikle zamanla zayıflamış, II. Meşrutiyet'ten sonra hız kazansa da ulusal bankaların bankacılık sistemi içindeki ağırlığı oldukça düşük düzeylerde kalmıştır (Aksoy, 1998).

Bunlar dışında Osmanlı döneminde hem bazı k  k bankalar kurulmuş hem de bazı yabancı bankalar şube açarak faaliyette bulunma yoluna gitmişlerdir. Fakat bunların birçoğu imparatorluk döneminde tasfiye olmuştur.

II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1909 yılından Cumhuriyet'in ilan edildiği 1923 yılına kadarki dönem ise Osmanlı dönemi bankacılığında "Ulusal Bankacılık" dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemde yerli sermaye ile 24 ulusal banka kurulmuştur. Ancak bu bankaların çoğu bankacılık sektöründe yaklaşık %65'lik paya sahip olan büyük ölçekli yabancı bankalarla rekabet edemeyerek faaliyetlerine son vermişlerdir (Akgüç, 1989).

Osmanlı Devleti döneminde para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar yabancı sermaye veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş bankalardır. Bu dönemde kurulan veya şube açmak yoluyla faaliyet gösteren yabancı bankalar para ve sermaye piyasalarının oluşturulmasına, büyük ölçekli ticaret, tarım ve sanayi faaliyetlerinin

finansmanına önem vermemişler, topladıkları fonların küçük bir kısmını Osmanlı Devleti'ne plase etmişlerdir (Akpınar, 1973).

1914 yılına gelindiğinde bankacılık sektörü ülke ekonomisi içerisinde tabloda görüldüğü konumdaydı.

**Tablo 1: 1914 Yılı Verilerine Göre Yabancı Sermayenin Sektör ve Ükelere Göre Dağılımı**

Sektörler	Fransız		İngiliz		Alman		Diğer Ülkeler		Toplam		Sektördeki Toplam Payı
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	
Demiryolları	23.247	49,6	4.588	9,8	17.248	36,8	1.785	3,8	46.868	100	63,1
Limanlar	2.206	69,1	409	12,8	576	18,1	-	-	3.191	100	4,3
Belediye Hizmetleri	1.701	44,6	363	9,6	304	8	1.449	38	3.816	100	5,1
Bankacılık	3.400	38,2	2.950	33,1	1.750	19,7	800	9	8.900	100	12
Sigorta	450	81,8	100	18,2	-	-	-	-	550	100	0,7
Ticaret	3.031	70,7	757	17,6	300	7	200	4,7	4.289	100	5,8
Sanayi	1.220	30,8	1.665	42,1	300	7,6	774	19,6	3.959	100	5,3
Madencilik	2.007	73,5	450	16,5	175	6,4	100	3,7	2.732	100	3,7

Kaynak: Okçuoğlu, 1999

Tablodan görüldüğü üzere bankacılık sektörü, demiryollarından sonra, Osmanlı ülkesinde en çok yabancı sermaye barındıran sektörü konumundaydı ve tablodan hesaplanabileceği üzere, bankacılık sektöründe toplam yabancı sermayenin % 38'i Fransız, % 33'ü İngiliz ve % 19'u Alman sermayesine ait bulunmaktaydı.

Aşağıdaki tabloda ise Osmanlı Devleti'nde kurulan yabancı bankaların özellikleri görülmektedir.

**Tablo 2: Osmanlı Devleti Döneminde Kurulan Yabancı Bankalar**

Banka Adı	Kuruluş Tarihi Yeri	Sermaye Kaynağı	Özellikleri	Açıklama
İstanbul Bankası	1847 İstanbul	İki Galata Bankeri	Kambiyo işlemleri.	1852 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Bank-ı Osmanî	1856 Londra	İngiliz ve Fransız Sermayesi	Tevdiat ve iskonto.	1863 yılında Bank-ı Osmanî Şahane'ye katılmıştır.
Bank-ı Osmanî Şahane	1863 Londra	İngiliz ve Fransız Sermayesi	Emisyon İşlemleri.	Osmanlı Bankası A.Ş. unvanı ile Türkiye'de faaliyetini devam ettirmiş, 2001 yılında da Garanti Bankası ile birleşmiştir.
Şirketi Umumiye-i Osmaniye Bankası	1864 İstanbul	Değişik Banker ve yabancı şirketler	Devlet adına muamelelere aracılık etme, belediyelerin ikrazatını sağlama.	1893 yılında faaliyetini durdurmuştur.
İtibari Umumi-i Osmanî Bankası	1869 İstanbul	Tubun ve mahtumları	Hazine bonusu ihracını üstlenme.	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
Avusturya-Osmanlı Bankası	1871 Viyana, İstanbul	Avusturya bankalar grubu ve IOU Şirketi	Rumeli Demiryolları'nın II. parti istikrazının gerekliliği nedeniyle kurulmuştur.	1874 yılında Osmanlı Bankasına katılmıştır.
İkinci İstanbul Bankası	1872 İstanbul, Londra	İngiliz sermayesi ve Galata Bankerleri	Bankacılık işlemleri yapmak, madencilik ve demiryolu ile ilgili faaliyetlerde bulunmak.	1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesine katılmıştır.
Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniyesi	1872 İstanbul	Değişik Banker ve IUO Şirketi	Bankacılık işlemleri yapmak ve IOU şirketinin hisse senetlerini ihraç etmek.	1899 yılında tasfiye edilmiştir.
Selanik Bankası	1888 Selanik	Avusturya ve Fransız Bankası	Bankacılık işlemleri.	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası adı altında faaliyetine devam etmiştir.
Midilli Bankası	1891 İstanbul	Rum Tüccarı ve bankeri	Kömür ocakları, iskele ve şubeler açmış ve satın almıştır.	1909 yılında faaliyeti sona ermiştir.
Türkiye Milli Bankası	1909 İstanbul	Londra bankası	İngiliz yatırımlarını mali açıdan desteklemek ve menkul kıymet ihraç etme.	1913 yılında tasfiye edilmiştir.
Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası	1910 İstanbul	Bir grup azınlık	Hükümete ikrazatta bulunmak ve hükümet adına vergi tahsilâtı yapma.	1914 yılında tasfiye edilmiştir.
Osmanlı Ticaret Bankası	1910 İstanbul	Ermeni Bankerler	İpotek karşılığı kredi açmak ve her türlü bankacılık hizmeti sunma.	1914 yılında tasfiye edilmiştir.

Kaynak: Artun, 1983

Ayrıca merkezleri dış ülkelerde bulunan yabancı bankalar, şube açmak yoluyla Osmanlı Devleti sınırları içerisinde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

**Tablo 3: Osmanlı Devleti Döneminde Şube Düzeyinde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar**

Banka Adı	Merkezi	Şube Açtığı Tarih
Credit Lyonnais	Fransa	1875
Deutsche Palastina Bank (Alman-Filistin Bankası)	Almanya	1899 Bankanın kuruluş yılı
Bristish Oriental Bank	İngiltere	1900 Bankanın kuruluş yılı
Anglo-Palestine Company	İngiltere	1902 Bankanın kuruluş yılı
Atina Bankası	Yunanistan	1904
Şark Bankası	Yunanistan	1904
Wiencr Bankverein	Avusturya	1905
Deutsche Orient Bank	Almanya	1906
Societa Commerciale d'Oriente	İtalya	1907
Deutsche Bank	Almanya	1909
Banko di Roma	İtalya	1911
Banka Commerciale İtalyana	İtalya	1919
Banka Marmaroş Blank ve Şürekâsı	Romanya	1919
Hotantse Bank Üni. N.V. (Felemenk Bahriyet Bankası)	Hollanda	1921
Memaliki Şarkiye Fransız Bankası	Fransa	1922
American Express Co.	A.B.D.	1922
Şarki Karip Ticaret Bankası	İngiltere	1922
İyoniyen Bank Limited	İngiltere	1922

Kaynak: Artun, 1983

#### 4.2.2 Cumhuriyet Döneminde Faaliyet Gösteren Yabancı Bankalar

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte bankacılık alanında da yeni gelişmeler ortaya çıkmıştır. İlk gelişme Türk hükümeti ile Osmanlı Bankası arasında 1924 yılında yapılan anlaşma ile Osmanlı Bankası'nın imtiyaz süresinin 1 Mart 1935 tarihine kadar uzatılması olmuştur. 1925 tarihinde ise Osmanlı Bankası ve Cumhuriyet hükümeti arasında yapılan anlaşmanın birinci maddesi ile “hükümetçe, banknot ihracına mezun olmak üzere bir Türk bankası tesis edilecek olur ise Osmanlı Bankası'nın buna bir itirazı olamayacağı” ifadesi eklenmişti. Bu ifade, Osmanlı Bankası'nın devlet bankası statüsünün hükümet kendi devlet bankasını kurduğu anda iptal edilecek geçici bir imtiyaz haline dönüştüğü anlamına gelmekte idi (Eldem, 1999). 1 Ocak 1932'de Türkiye Cumhuriyet Merkez

Bankası'nın faaliyete geçmesinin ardından ise Osmanlı Bankası'nın geçici devlet bankalığı görevini sona ermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya Türkiye'de şube açarak faaliyetine başlayan kırka yakın yabancı sermayeli bankadan sadece 13 tanesi Cumhuriyet dönemine geçebilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise, ülkenin dışa açık bir pazar özelliğini sürdürmesi, ulusal gelir içinde dış ticaretin büyük önem taşıması, gümrüklerde sanayinin korunamaması gibi etkenler yabancı banka sayısının artmasına neden olmuştur. 1924–1929 yılları arasında altı yabancı banka ülkemizde şube açarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

1929 dünya ekonomik buhranı ise sonrasında Türkiye'nin ekonomi politikasında değişikliğe gidilmiş ve kambiyo kontrolleri yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler Türkiye'de yabancı banka faaliyetlerini sınırlamış ve 9 banka yurdumuzdaki faaliyetlerini durdurmuş veya ara vermiştir (Tekeli, 1997).

1929 yılından sonra uzun yıllar Türkiye'de yeni bir yabancı banka faaliyete başlamamıştır. Aksine birçok yabancı banka tasfiye edilmiş ya da faaliyetlerini durdurmuştur. Cumhuriyetin ilk yılında bankacılık sektöründeki bankaların yaklaşık %42'si yabancı sermayeli iken, 1979 yılı sonunda bu oran % 9'a kadar düşmüştür (Ekren, 1984). Bu azalmada yabancı sermayeli banka girişine karşı yürütülen caydırma politikalarının yanında yabancı bankaların bilgi eksikliği ve politik istikrarsızlık gibi nedenlerle ülkemizi pek tercih etmemeleri de etkili olmuştur. Şube açmak veya iştirakler yolu ile faaliyet göstermek yerine yabancı sermayeli bankalar genellikle temsilcilik ofisleri açmayı veya muhabir bağlantıları kurmayı tercih etmişlerdir (Aksoy, 1998). Bu dönemde yabancı sermaye çoğunluğu ile açılan ilk banka 1977 yılında petrol krizlerinden sonra artan Arap sermayesini Türkiye'ye çekmek ve uluslararası kredi piyasalarına açılmak için kurulan Arap-Türk Bankası olmuştur (Bolay, 1991).



**Tablo 4: 1923–1979 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payları**

Yıllar	Ulusal Banka Sayısı	Yabancı Banka Sayısı	Toplam Banka Sayısı	Yabancı Banka Payı (%)
1923	22	13	35	37
1924	20	15	35	42,9
1925–1928	24	18	42	42,9
1929–1930	43	16	59	27,1
1931–1932	47	15	62	24,2
1933–1935	47	10	57	17,5
1936–1944	44	9	53	17
1945–1950	33	7	40	17,5
1951–1954	37	6	43	14
1955–1960	52	6	58	10,3
1961–1977	48	5	53	9,4
1978–1979	40	4	44	9,1

Kaynak: Yüzgün, 1982

Tablodan görüldüğü gibi 1924 yılından 1935 yılına kadar ulusal banka sayısı artmış, 1955–1960 döneminde 52 ulusal bankayla en yüksek sayıya ulaşmıştır. Yabancı banka sayısı ise 1925 yılından itibaren sürekli düşüş göstermiştir. Bunun sonucunda yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı 1924 yılında yaklaşık yüzde 43 iken 1930’lı yıllarında başında yüzde 25’e, 1950’li yılların başında yüzde 14’e düşmüş, 1980 öncesinde yüzde 9’a kadar gerilemiştir.

#### **4.2.3 1980–2000 Döneminde Türkiye Ekonomisi, Bankacılık Sektörü ve Yabancı Bankalar:**

##### **4.2.3.1 1980–1990 Dönemi**

1980’li yıllarla birlikte Türkiye, uygulanan yeni ekonomik politikalar, getirilen düzenlemeler ve alınan radikal kararlar sonucunda yeni bir döneme girmiş, ekonomik yapı ve finansal sistemde önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler finansal sistemin neredeyse tamamını oluşturan bankacılık sektörünü de etkilemiştir.

Türkiye’de 1980 öncesi dönemde, finansal piyasalar katı bir denetleme sistemi altında bulunuyordu. Bu dönemde, faizlerin üst sınırları devlet denetimi altına alınmış ve diğer taraftan finansal gelirler ve işlemler büyük oranda vergiye tabi tutulmuştu. Kurumsallaşmış bir mali sistem yoktu ve aracılık hizmetlerinin maliyetleri yüksekti.

Menkul kıymet piyasası olmaması nedeniyle şirketlerin tek finansman kaynağı banka kredileriydi. Bu nedenle işletmeler ihtiyaç duydukları finansmanı borç senedi veya hisse senedi gibi finansal araçlar kullanarak değil, doğrudan banka kredileri aracılığıyla sağlamakta idiler. Ayrıca, dış ticaret ve döviz giriş çıkışı da kontrol altında tutulmuş ve para ve kredi sistemleri baskı altına alınarak doğrudan ekonomiye müdahale edilmiştir. Yabancı finansal kurumların yurt içi piyasalara girişi engellenmiş, dış finansal operasyonlara ve yabancı aktif tutmaya da sınırlamalar getirilmiştir. Kişilerin portföylerinde döviz bulundurma olanakları yoktur. Bu faktörlerin de etkisiyle, sermaye piyasaları bu dönemde gelişmemiş ve hükümet kontrolü altında tutulmuştur (Oksay, 2000).

1980 öncesinde uygulanmakta olan bu finansal baskı politikaları, finansal piyasaların gelişmemesine ve tasarruf oranlarının düşmesine sebep olmuştur ve Türkiye yüksek enflasyon, işsizlik, kısa vadeli dış borç yükü, ithalat tıkanıklıkları ve ihracat durgunluğuyla karşı karşıya kalmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002). Bu gelişmeler ve ekonomik politika kararlarının alınması ve uygulanmasındaki hata, eksik ve gecikmelerle birlikte, yurt içine dönük ithal ikamesi tipi endüstrileşmeyle bir yandan sanayi tesisleri kurulurken, diğer yandan sırasında makine, teçhizat, hammadde ve yarı mamul madde ithaliyle ülkemizde zaman zaman döviz darboğazlarının yaşanması 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasına sebep olmuştur (Parasız, 2001).

Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan finansal gelişmeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- a. Mevduat ve kredi faiz oranları serbest hale getirilmiştir.
- b. Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerine getirilen kısıtlamalar son bulmuştur.
- c. Kişilere portföylerinde döviz bulundurma imkanı tanınmıştır.
- d. Mali sistem kurumsallaştırılmıştır.
- e. Yabancı ve yerli bankaların mali sisteme katılmalarına ilişkin getirilen kısıtlamalar azaltılmıştır.
- f. Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ile buradan elde edilen gelirlerin üzerindeki vergiler azaltılmıştır.

- g. Aracılık hizmetlerinin maliyetleri düşmüştür.
- h. Menkul kıymet piyasaları oluşturularak şirketlere yeni finansman kaynakları yaratılmıştır.
- i. TL piyasasının oluşturulması ve benzeri gelişmeler olmuştur (Oksay, 2000).

24 Ocak kararları finansal liberalleşmenin altyapısını hazırlamıştır. Haziran 1980'de faiz oranları serbest bırakılmıştır. 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu ile uluslararası denetim ve gözetim sistemi ve uluslararası bankacılık standartları getirilmiştir. Tek düzen hesap planı uygulamasına geçilmiş, bilançolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş ve donuk kredilere daha gerçekçi karşılık uygulanması getirilmiştir. İnterbank piyasası kurulmuştur. Türkiye'de yerleşik kişilere döviz tutma ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir. 1987 yılında Merkez Bankası açık piyasa işlemlerine başlamış, takip eden yıllarda döviz piyasası kurulmuş ve döviz işlemleri ile sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılında TL'nin konvertibilitesi ilan edilmiştir (Çolak, 1993).

Bu dönemde Yabancı Sermaye Dairesi'nin yabancı sermaye yatırımına izin verme koşulları şunlar idi:

- Yabancı sermaye iştirakinin bulunduğu yatırımın toplam sabit yatırımın tutarı 2 milyon dolardan az, 50 milyon dolardan fazla olmamalıdır.
- Yabancı sermayenin ortaklık payı %10'dan az, %49'dan ise fazla olmamalı, ayrıca yabancı ortağın getireceği sermaye tutarı da bir milyon dolardan az olmamalıdır.
- Proje tutarı 50 milyon doları geçen yabancı sermaye yatırımları için Bakanlar Kurulu'nun izni alınmalıdır (Parasız, 2001).

1980 sonrası yapılan bu yasal düzenlemeler yabancı sermaye girişine ivme kazandırmıştır. Özellikle İsviçre, Almanya, Hollanda, ABD, Bahreyn, Japonya ve İngiltere benzeri ülkelerden bu dönemde çok fazla yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir (İyibozkurt, 1997).

24 Ocak 1980 istikrar programı dünya ekonomisiyle daha güçlü bir entegrasyon tercihini de beraberinde getirmiştir. 1980 öncesi ithal ikamesine dayalı sanayileşme

politikası, 1980 sonrasında ithalattaki yasakların azaltılarak gümrük vergilerinin düşürülmesi, ihracatın çeşitli tedbirlerle kolaylaştırılması, kambiyo rejiminin liberalleştirilmesi ve Türk parasının gerçekçi bir şekilde değerlendirilmesi ile yerini istikrar tedbirleri ile ihracatı teşvik politikalarına bırakmıştır.

1980 sonrasında dört temel unsur Türkiye'de finansal yenilikleri belirlemiştir. Bunlar faiz oranı ve döviz kuru kontrollerinin kaldırılması gibi yasal düzenlemelerdeki değişiklikler, yabancı rakiplerin piyasaya girişlerine izin verilmesi, devletin yeni finansal ürünlerin piyasalara girmesi yönünde inisiyatif kullanması ile kamu sektörü açığının önemli ölçülerde büyümesi ve açığın borçlanma yoluyla kapatılması yönündeki iradedir (Akçaoğlu, 2008).

1980 yılı sonrası, dış rekabete açık bir sanayileşme modelinin esasları uygulanmaya başlanmasıyla ekonominin liberalleşmesi ve dünya finans sistemi ile bütünleme çabalarının bir sonucu olarak, bankacılık sektöründe de dışa açılma yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Böylece ticaret bankası, yatırım bankası ve şube düzeyinde birçok yabancı banka faaliyete geçmiş ve Türk bankaları ile ortaklıklar kurmuştur. Türk bankaları da yurt dışında şube açma, banka kurma vb. yollarla örgütlenmişlerdir.

Bu dönemde bankacılık sektöründe uygulanan serbestleşmeye yönelik politikaların unsurları; faiz oranlarının serbest bırakılması ve reel olarak pozitif düzeye erişmesinin yolunun açılması, sektöre yeni banka girişlerinin kolaylaştırılması ve bankacılık sektörünün uluslararası piyasalara açılması, özellikle uluslar arası piyasalardan fon sağlanmasının serbest bırakılması, sektörde yer alan bankaların yabancı para cinsinden işlem yapmasının serbest bırakılması, bankaların uluslararası kriterlere uygun yapılanma içerisine girmesine yönelik düzenlemelerin yapılmasıdır (Çolak ve Yiğidim, 2001).

Yaşanan yapısal değişimler ve liberalizasyon hareketleri ile 1980–1990 yılları arasında toplam banka sayısı 37'den 66'ya yükselmiş aynı zamanda Türk bankacılık sektörüne hızlı bir şekilde yabancı sermayeli banka girişi görülmüştür. Aşağıdaki tablodan da görüldüğü üzere 1980 yılında yabancı bankaların sayısının bankacılık sektöründeki toplam banka sayısına oranı %9 iken bu oran 1982 yılında % 19'a, 1984 yılında % 28'e, 1986 yılında % 31'e yükselmiştir. 1990 yılına gelindiğinde ise % 35 olarak

gerçekleşmiştir. Birçoğu şube ve temsilcilik olarak giriş şeklini benimsemiş yabancı bankaların sayısı 1980–1990 yılları arasında 4’ten 23’e yükselmiştir. Yabancı bankaların sayıca önemli artışına karşın aktif büyüklüklerinin bankacılık sektörü toplam aktifleri içindeki payı önemli bir değişiklik göstermemiş ve düşük düzeylerde kalmıştır.

**Tablo 5: 1980–1990 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payları**

Yıllar	Yabancı Banka Sayısı	Toplam Banka Sayısı	Yabancı banka Sayısı/Toplam Banka Sayısı (%)	Yabancı Bankalar Aktif Payı
1980	4	43	9	2,9
1981	6	45	13	2,9
1982	9	48	19	3,2
1983	10	45	22	3,7
1984	13	47	28	4,1
1985	15	50	30	3,6
1986	17	55	31	3,8
1987	17	56	30	3,1
1988	19	60	32	3,6
1989	21	62	34	3,1
1990	23	66	35	3,5

Kaynak: TBB

Tablodan da görüldüğü üzere 1980–1985 yılları arasında yabancı sermayeli banka sayısında hızlı bir artış olmuştur. Avrupa, ABD ve Ortadoğu kökenli olan bu bankaların Türkiye’yi tercih etmesinin en büyük sebebi, 1980 yılından sonra dışa açılan ekonomi ve artan dış ticaret hacminin doğurduğu karmaşık finansal hizmetlere ve dış ticaret finansmanına olan ihtiyacı karşılayarak kar elde etme isteğidir (Denizer, 1997).

#### 4.2.3.2 1990–2000 dönemi

1990’lı yıllarda uygulanan serbest faiz ve esnek döviz kuru politikaları, yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi, bankalar arası Türk lirası ve döviz piyasalarının kurulması

ve teknoloji ve iletişimde yaşanan gelişmeler sonucu, toptancı bankacılık yapan az şubeli küçük ve orta ölçekteki banka sayısı artmış, büyük ölçekteki özel bankaların pazar paylarında ise azalma olmuştur. Türk bankaları, yurtdışında banka kurarak veya şube açarak dışa açılmaya başlamışlardır. Ülkemizdeki yabancı bankaların ise mevduat ve kredi pazarındaki payları oldukça düşük kalmıştır. Bunun nedeni bu bankaların ağırlıklı olarak toptancı bankacılık faaliyeti içinde olmalarıdır.

Yüksek düzeylerde kamu sektörü finansman açıklarının yaşanması sonucu, özellikle 1989 yılından sonra ekonomide “yüksek faiz, yüksek enflasyon” dönemine girilmiştir. Hızla büyüyen bütçe açıklarıyla birlikte ödemeler dengesi üzerindeki baskılar reel faizlerin yükselmesine yol açmıştır. Makro dengesizliklerin giderilmesine yönelik doğru politikaların uygulamaya geçirilememesi nedeniyle artan belirsizlik ve makro ekonomide kaybolan disiplin finansal sektörün faaliyetine ve denetimine de olumsuz yansımıştır. 1994 yılı finansal sektör ve bankalar açısından risklerin büyük ölçüde zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. 1994 yılında bankacılık sisteminin toplam aktifleri 68.6 milyar dolardan 51.6 milyar dolara, öz kaynakları ise 6.6 milyar dolardan 4.3 milyar dolara küçülmüştür. 1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma ise tüm sektörleri olduğu gibi bankacılık sisteminin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir (TBB, 2008).

1990’lı yıllarda 1999 yılına kadar ulusal banka sayısı artarken, yabancı banka sayısında gerileme görülmüştür. Tabloda görüldüğü gibi 1991 yılında yabancı sermayeli bankaların sayısının toplam banka sayısına oranı % 32 iken, bu oran sürekli düşüş göstermiş ve toplam banka sayısının en fazla olduğu 1999 yılında % 23’e kadar gerilemiştir.

Bu bankaların aktifleri toplamının toplam bankacılık sektörü aktifleri içerisindeki payı bu dönemde de yüzde 5’lerin üzerine çıkamamıştır. 1991 yılında yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sektörü aktiflerinden aldığı pay % 3,33, 1997 yılında %4,70, 1999 yılında ise % 5,22 olmuştur. Yabancı bankaların pazar paylarının sayıları ile orantılı artmadığı görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak yabancı bankaların oldukça özelleşmiş ve sadece belli alanlarda hizmet veren bankalar olmaları ve gelirlerinde komisyon bazlı işlemlere ağırlık vermeleri savunulmaktadır (Girgin, 2003).

**Tablo 6: 1991–2000 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki Payları**

Yıllar	Yabancı	Toplam	Yabancı banka	Yabancı
1991	21	65	32	3,3
1992	20	69	29	3,7
1993	20	70	29	3,8
1994	20	67	30	3
1995	18	68	26	2,9
1996	18	69	26	3
1997	18	72	25	4,7
1998	18	75	24	4,4
1999	19	81	23	5,2
2000	18	79	23	5,4

Kaynak: TBB

Bu dönemde bankacılık sektörüne yatırım yapan ulusal/yabancı bankalar dış ticaretin finansmanı ve kurumsal bankacılıkta uzmanlaşmış bankalardır ve yabancı bankaların faaliyetleri üzerinde bir kısıtlama olmamasına karşın 1990'lı yılların ikinci yarısına kadar hemen hemen hepsi perakende bankacılık sektöründe faaliyet göstermemeyi tercih etmişlerdir. 1990 yılının sonunda bu bankaların toplam mevduattaki payı %1 civarında gerçekleşmiştir. Yabancı bankaların ağırlıklı olarak toptancı bankacılık faaliyeti içinde olmaları, bu bankaların mevduat ve kredi pazarındaki paylarının düşük seviyede kalmasına neden olmuştur. Perakende bankacılık piyasasına etkilerinin sınırlı olmasına karşın, sisteme yabancı bankaların girişi insan kaynakları ve sektörde yeni ürün ve teknolojilerin gelişmesinde faydalı olmuştur (Girgin, 2003).

#### **4.3 BÖLÜM 2000 YILI SONRASINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ, BANKACILIK SEKTÖRÜ VE YABANCI BANKALAR**

Türkiye ekonomisi 90'lı yıllardan itibaren sürdürülemez bir iç borç dinamiğinin oluşması, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapının ve diğer yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olması ve 90'lı yılların sonundaki Güney Doğu Asya Krizi ile Rusya Krizi'nden olumsuz etkilenmesi nedeniyle 1990'lı yıllarda ekonomik krizlerle daha sık karşılaşmıştır. 1998 yılında IMF destekli

bir program olan Yakın İzleme Anlaşması yapılmış, ardından 1 Ocak 2000’de Enflasyonu Düşürme Programı uygulamaya konulmuştur ([www.tcmb.gov.tr](http://www.tcmb.gov.tr)).

Likidite talebindeki olağanüstü artışlar ve piyasaların nakit talebine cevap vermeyişi ile ortaya çıkan Kasım 2000 krizi ile bu krizin ardından faiz oranlarındaki hızlı yükselişle birlikte bankacılık sisteminin mevcut yapısal sorunlarının daha da ağırlaşması ve ortaya çıkan likidite sıkışıklığı sonucu meydana gelen Şubat 2001 krizleri nedeniyle bankacılık sektörü önemli yaralar almıştır. Her iki finans krizi sonrasında, aşırı yükselen faiz oranları, portföylerinde bulundurdukları menkul kıymetlerin değer kaybetmesine ve vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararları etmelerine yol açmıştır. Ayrıca dalgalı kura geçilmesiyle birlikte, yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar TL’nin hızla değer kaybetmesi neticesinde önemli ölçüde kambiyo zararı etmişlerdir (Erdoğan, 2002).

Nisan 2001’de gerekli reformların yapılması amacıyla ana unsurlarından birisi bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olan IMF destekli “Güçlü Ekonomi’ye Geçiş Programı” hazırlanmıştır.

Bu dönemde bankacılık sisteminin etkinliğini artırmaya yönelik yapılan bazı bankacılık düzenlemeleri şekildedir:

- Türkiye’de banka kurmak ya da yabancı bir banka tarafından şube açmak için öngörülen asgari sermaye 20 trilyon TL’ye yükseltilmiş, ayrıca banka kurulurken TMSF’ye asgari sermayenin yüzde 10’u tutarında sisteme giriş payı yatırılması koşulu getirilmiştir.
- Bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa özkaynaklarının yüzde 15’i ile iştirak edebilmelerine izin verilmiş ve bu iştiraklerin toplam tutarı öz kaynakların yüzde 60’ı ile sınırlandırılmıştır.
- Bir kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak banka sermayesinin yüzde onu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi sonucunu veren pay devirleri Kurul’un iznine bırakılmıştır.
- Bir bankanın gerçek ve tüzel kişilere açacağı doğrudan ve dolaylı krediler toplamı özkaynakların yüzde 25’i ile sınırlandırılmıştır.



- Bankaların yabancı para net genel pozisyonu oranı en fazla yüzde 20 olarak belirlenmiştir.
- Mevduat için ayrılan zorunlu karşılık oranları düşürülmüştür.

Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı kapsamında yapılan çalışmalarla birlikte;

- Sektörün sermaye yapısı güçlenmiş ve tekrar büyüme sürecine girmiştir.
- Bankacılık sektöründe bir konsolidasyon süreci başlamıştır.
- Kamu ve TMSF bankalarının sistemdeki ağırlığı ve payı azalmıştır ve sistemdeki finansal risk yönetilebilir seviyelere çekilmiştir.
- Özel sektör bankalarının yanı sıra kamu bankalarının da karlılıkları yükselmeye başlamıştır.

2000 yılı sonunda bankacılık sektörü genel görünümü tabloda görülmektedir;

**Tablo 7: Aralık 2000 itibariyle Türk Bankacılık Sektörü**

	Toplam Aktif (Milyon Dolar)	Sektör Toplamı İçindeki Pay (%)	Toplam Krediler (Milyon Dolar)	Sektör Toplamı İçindeki Pay (%)	Toplam Mevduat (Milyon Dolar)	Sektör Toplamı İçindeki Pay (%)	Öz Kaynak (Milyon Dolar)
Kamu	53.151	34.2	13.727	27.0	41.095	40.3	1.450
Özel	73.588	47.4	27.753	54.5	44.349	43.5	8.056
-İlkBeş Banka	50.530	32.6	20.490	40.2	30.102	29.5	7.265
-Diğer	23.058	14.8	7.263	14.3	14.247	14.0	791
Yabancı	8.403	5.4	1.438	2.8	3.300	3.3	547
TMSF Bankaları	13.192	8.5	3.311	6.5	13.141	12.9	-3.263
<b>Mevduat Bankaları Top.</b>	<b>148.335</b>	<b>95.6</b>	<b>46.230</b>	<b>90.8</b>	<b>101.884</b>	<b>100.0</b>	<b>6.790</b>
Kalkınma Yatırım Bankaları	6.902	4.4	4.701	9.2	0	0	1.362
<b>Genel Toplam</b>	<b>155.237</b>	<b>100.0</b>	<b>50.931</b>	<b>100.0</b>	<b>101.884</b>	<b>100.0</b>	<b>8.152</b>

Kaynak: TBB, 2001

2000 yılı sonunda katılım bankaları dışarıda tutulduğunda bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğü 155,2 milyar dolar iken yabancı bankaların toplam aktifler içerisindeki payı % 5,4 ve 8,4 milyar dolar olmuştur. Sektörde kullanılan toplam kredi yaklaşık 51 milyar dolar, toplam mevduat yaklaşık 102 milyar dolardır. Yabancı bankaların bunlardan aldığı pay ise sırasıyla % 2,8 ve % 3,3 olmuştur. Toplam 8 milyar dolar olan özkaynakların ise 547 milyon doları yabancı sermayeli bankalara aittir.

2001 yılı Türkiye ekonomisi ve bankacılık sistemi açısından zor bir yıl olmuş, bankacılık sistemi de önemli ölçüde küçülmüştür. Banka sayısı 79'dan 61'e gerilemiş çalışan sayısı %19 azalarak 137.495'e düşmüştür. Toplam aktifler dolar bazında ise %26 küçülerek 115 milyar dolara gerilemiştir (Uyar, 2003).

2001 yılından itibaren uygulamaya konulan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" sonucunda BDDK'nın kurularak sektördeki denetimin ve şeffaflığın artırılması, bankaların sermayelerinin güçlenmesi, yaşanan makroekonomik gelişmeler ve istikrar ile birlikte yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisi artmaya başlamıştır.

2001 öncesi dönemde yabancı sermayeli bankalar muhabirlik, şube açma, temsilcilik, irtibat bürosu kurma şeklinde bankacılık sistemine giriş şeklini tercih ederken, 2001 sonrasında banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB'de banka hisse senetleri satın alma yoluyla giriş yapmaya başlamışlardır.

**Tablo 8: 2001–2009 Döneminde Faaliyet Gösteren Banka Sayıları**

<i>Banka Sayısı</i>	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Top.bankacılık sektörü</b>	<b>61</b>	<b>54</b>	<b>50</b>	<b>48</b>	<b>47</b>	<b>46</b>	<b>46</b>	<b>45</b>	<b>45</b>
<b>Mevduat Bankaları</b>	<b>46</b>	<b>40</b>	<b>36</b>	<b>35</b>	<b>34</b>	<b>33</b>	<b>33</b>	<b>32</b>	<b>32</b>
Kamu Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	22	20	18	18	17	14	11	11	11
Yabancı Sermayeli	15	15	13	13	13	15	18	17	17
TMSF bünyesindeki	6	2	2	1	1	1	1	1	1
<b>Kalkınma ve Yatırım</b>	<b>15</b>	<b>14</b>	<b>14</b>	<b>13</b>	<b>13</b>	<b>13</b>	<b>13</b>	<b>13</b>	<b>13</b>

Ülkemizde, 2000 yılından itibaren banka sayısı azalan bir seyir izlemiştir. 2000 yılında iki bankanın bankacılık izninin iptal edilmesiyle birlikte banka sayısı 79'a gerilemiştir.

Yaşanan krizlerin ardından 2001 yılında faaliyet gösteren banka sayısı 61'e inmiştir. Bu bankaların 15'i yabancı statüde faaliyet göstermekte idi.

2002'de bazı bankaların birleşmesi (Sümerbank A.Ş.'nin Oyak Bank A.Ş ile birleşmesi, EGS Bank A.Ş ve Toprakbank A.Ş.'nin Bayındır Bank ile birleşmesi), fon'a alınan bazı bankaların kapatılması, bazı bankaların ise faaliyetlerine son verilmesi ile banka sayısı 54'e düşmüştür.

2003 yılında şube şeklinde faaliyet gösteren ING Bank N.V ve Credit Suisse First Boston Bank tasfiye edilmiş, Fiba Bank A.Ş Finans Bank A.Ş' ye devredilmiş ve İmar Bankası T.A.Ş.'nin bankacılık yetkisinin kaldırılmıştır.

2004 yılında ise Pamukbank T.A.Ş.'nin Türkiye Halk Bankası A.Ş.'ye ve bulunan Credit Lyonnaise S.A'nın Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş'ye devredilmesi ile banka sayısı 48'e düşmüştür. Bu bankalardan 35'i mevduat bankası iken mevduat bankalarının 13'ü yabancı sermayeli bankalardır.

2004 yılı sonunda ülkemizin A.B.'ye aday ülke konumuna gelmesi, enflasyondaki düşüş, ekonomideki istikrar, 2003-2005 yılları arasında bankacılık sektöründeki yüksek karlılık ve Türkiye'nin büyüme potansiyeli ile bankaların değerleri önemli düzeylerde artmış ve yerli banka sahipleri bankaların satışında daha istekli duruma gelmişlerdir. Bu durum halka açık bankaların piyasa değerlerine de yansımıştır. 2001 krizinin ardından Türk bankacılık sektörünün İMKB'deki piyasa değeri, 2005 yılına kadar yaklaşık 14 kat artarak 62,8 milyar dolara yükselmiş ve Türk bankacılık sektörü borsanın toplam değerinin yüzde 36'sı bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü 2005 yılında 300 milyar dolara ulaşmıştır. Hisse senetleri borsada işlem gören 14 bankanın aktif büyüklüğü 188 milyar dolar olmuştur.

2005 yılında Ak Uluslararası A.Ş.'nin Akbank T.A.Ş'ye devredilmesi, 2006 yılında ise Koçbank A.Ş.'nin Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'ye devredilmesi ile bankacılık sektöründeki banka sayısı 46'ya gerilemiştir. Bankacılık sektöründeki satın almalar, 2006 yılının ülke tarihin en yüksek doğrudan yabancı yatırımının sağlandığı yıl olmasında önemli etkiye sahip olmuştur. Yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 oranında paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankaların sayısı 2006'da 15'e, 2007'de

18'e yükselmiştir. Yabancı hisse oranı %50 ve üzerinde olmayan bankalar yabancı sermayeli banka statüsünde ele alınmadığı için bu satın almaların bazıları tablodaki yabancı banka sayısına dahil edilmemiştir. Ayrıca verilen rakamlar yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarını kapsamamakta, sadece yabancı sermayeli mevduat bankalarını içermektedir.

2006 ve 2007 yıllında bankaların 33'ü mevduat bankası, 13'ü ise kalkınma ve yatırım bankası statüsünde faaliyetlerini sürdürmekte idiler. 2008'de ise toplam banka sayısı 49'a gerilemiştir. 2008 yılında yurtdışı yerleşiklerin yüzde 51 oranında paya sahip oldukları yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 17'dir. Kalkınma ve yatırım bankalarının ise dördü yabancı sermayeli bankalardır.

2001 yılında mali bünyesi bozulan Demirbank ve Sitebank'ın yabancılar tarafından satın alınmasıyla başlayan bankacılık sektörüne yabancı girişi, 2002 yılındaki Koçbank-Unicredito ortaklığı ile sürmüştür. Ancak esas yabancı banka girişi 2005 ve 2006 yıllarında görülmüş, 2007 yılında da devam etmiştir. Bu 3 yıllık süreçte yabancılar 20 yabancı ortaklık ve satın alma gerçekleştirmiş ve yabancı sermayeli bankaların payı %4'ten %15'e yükselmiştir.

Sektöre bu yıllarda giriş yapan yabancılar orta ölçekli ve piyasanın belli bölümüne hizmet veren bankaları öncelikle tercih etmişlerdir. Ayrıca geniş şube ağı ve yüksek müşteri potansiyeli olan bankalar da ilgi görmüştür. Yabancı sermayenin sadece kurumsal müşterilere hizmet eden yerli bankalara değil aynı zamanda bireysel ve konut kredilerinde deneyimi olan bankalara da yöneldikleri görülmektedir (Yayla ve diğ., 2005).

Yapılan satışları özetleyecek olursak:

- 20 Eylül 2001'de Demirbank 350 milyon dolara HSBC Bank tarafından satın alınmıştır.
- 20 Aralık 2001 tarihinde TMSF bünyesindeki Sitebank A.Ş., Yunanistan sermayeli NovaBank'a satıldı. Daha sonra Sitebank Portekizli Millenium BCP grubuna geçmiş, 28 Mart 2003 itibariyle ticaret unvanı BankEuropa Bankası A.Ş. olarak

değiştirilmiştir. 2006 yılından itibaren banka Millenium Bank ünvanını kullanmaktadır.

- Yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne yoğun bir giriş dönemini başlatacak olan yıl 2005 senesi olmuştur. Şubat 2005'te TEB'in yüzde 84.5'ine sahip olan TEB Mali Yatırımlar AŞ'nin yüzde 50'si Fransız BNP Paribas tarafından 216.8 milyon dolara satın almıştır.
- Eylül 2005'te Koç Holding ve İtalyan bankacılık grubu UniCredit'in yüzde 50-50 ortak olduğu Koç Finansal Hizmetler bünyesindeki Koçbank, Yapı ve Kredi Bankası'nın TMSF'ye ait yüzde 57.4 hissesini 1 milyar 182 milyon euro karşılığında almıştır.
- Temmuz 2005'te Dışbank hisselerinin yüzde 89,34'ü Hollanda-Belçika sermayeli Fortis Bank tarafından satın alınmıştır. Fortis Bank bu satın alma karşılığında 880 milyon euro ödemiştir.
- 10 Ağustos 2005'te Finansbank hisselerinin yüzde 46'sı ve kurucu hisselerinin yüzde 100'ünün toplam 2 milyar 291 milyon euroya Yunan Ulusal Bankası'na (NBG) satışı için anlaşmaya varılmış ve 2006 yılında satış gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda da NBG, halka açık hisseleri satın alarak Finansbank'taki ortaklık payını yükseltmiştir.
- 29 Ağustos 2005'te General Electric Consumer Finance'in (GECF) Garanti Bankası hisselerinin yüzde 25,5'ini satın almıştır. GECF bu hisseler için Doğu Grubu'na 1 milyar 555 milyon dolar ödemiştir.
- C Kredi ve Kalkınma Bankası (C Bank) hisselerinin yüzde 57,55'i Eylül 2005'te İsrail'in en büyük bankası Bank Hapoalim'e 113 milyon dolar karşılığında satılmıştır.
- 2006 yılının ilk yabancı banka girişi Tekfenbank hisselerinin yüzde 70'inin Eurobank EFG Holding (Luxemburg) S.A. (Eurobank EFG)'ya satılması olmuştur. 8 Mayıs 2006'da gerçekleşen bu satın alma karşılığında EFG Eurobank 185 milyon dolar ödemiştir. Satış, BDDK'nın Şubat 2007'de onay vermesiyle resmîyet kazanmıştır.

- 31 Mayıs 2006 tarihinde Denizbank'ın Zorlu Holding A.Ş.'nin elinde bulunan yüzde 75 hissesi Fransız-Belçika ortaklığı olan Dexia Bankacılık Grubu'na 2.44 milyar dolara satılmıştır. Daha sonrasında banka, İMKB'de işlem gören banka hisselerinin satın alarak payını %99,8'e çıkarmıştır.
- 22 Haziran 2006'da Şekerbank Personeli Munzam Sosyal Güvenlik ve Yardımlaşma Vakfı'nın Şekerbank'taki yüzde 34 hissesi 255 milyon dolar bedelle Kazakistan merkezli Bank Turan Alem'e satılmıştır.
- Tat Yatırım Bankası'nın tamamını ABD merkezli uluslararası yatırım bankası Merrill Lynch 6 milyon dolara satın almıştır.
- 9 Eylül 2006'da MNG Bank hisselerinin % 91'i Lübnan merkezli BankMed ve Ürdün merkezli Arap Bank plc tarafından 160 milyon dolara satın alınmıştır. Banka faaliyetlerine Turkland Bank unvanı altında devam etmektedir.
- 2006 yılındaki son satın alma 17 Ekimde gerçekleşmiştir. Bu tarihte Akbank hisselerinin % 20'si A.B.D merkezli Citigroup tarafından 3.1 milyar dolara satın alınmıştır. Ortaklık işlemleri 2007 yılının Ocak ayında tamamlanmıştır.
- Kasım 2006'da Anadolu Grubu'nun sahip olduğu Alternatifbank (ABank)'ın % 47'sinini Yunan Alpha Bank'a satılması için anlaşmaya varılmış fakat BDDK bu satışa izin vermemiştir.
- Oyak grubunun sahip olduğu Oyak Bank hisselerinin tamamı 19 Haziran 2007 tarihinde Hollanda merkezli ING Bank'a satılmıştır. Oyak Grubu'na ödenen tutar 2.673 milyon dolar olmuştur.
- 17 Temmuz 2007'de Ülker ve Boydak gruplarının sahibi olduğu Türkiye Finans Katılım Bankası'nın % 60 hissesi Suudi Arabistan kökenli National Commerce Bank'a 1.080 milyon dolar karşılığında satılmıştır.
- Özyol Grubu'nun sahibi olduğu Turkish Bank'ın % 40 oranındaki hissesi 2007 yılında Kuveyt merkezli National Bank of Kuwait'e 160 milyon dolara satılmıştır.

Aşağıdaki tablolarda 2001–2009 dönemindeki yabancı banka ve toplam banka sayıları, bunların aktif büyüklükleri ve yıllar itibarıyla yabancı bankaların toplam banka sayısına oranı ile bankacılık sektörü toplam aktiflerine oranları görülmektedir.

**Tablo 9: 2001–2009 Yılları Arasında Yabancı Bankaların Gelişimi**

Yıllar	Yabancı Banka Sayısı	Toplam Banka Sayısı	Yabancı banka Sayısı/Toplam Banka Sayısı (%)	Yabancı Bankalar Aktif Payı
2001	15	61	25	2,4
2002	15	54	28	3,1
2003	13	50	26	2,8
2004	13	48	27	3,4
2005	13	47	28	5,2
2006	15	46	33	12,2
2007	18	46	39	15,2
2008	17	45	38	14,8
2009	17	45	38	13,5

2001 yılında sektördeki yabancı sermayeli banka sayısının toplam banka sayısına oranı yüzde 25'tir. 2002 yılında yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı yüzde 28 iken, 2003 yılında yüzde 26'ya gerilemiş ve 2004 yılında yüzde 27 olmuştur. Yıllar itibariyle sürekli yükseliş gösteren oran 2007 yılında yüzde 39 ile en yüksek seviyesine ulaşmış, 2008 ve 2009 yıllarında yüzde 38'de kalmıştır. 2009 yılına gelindiğinde % 51'den fazla yabancı payına sahip olan banka sayısı 2001 yılına göre sadece 2 adet artmasına rağmen yabancı banka sayısındaki artışın toplam banka sayısına oranındaki artışın yüksek olması toplam banka sayısındaki azalıştan kaynaklanmıştır.

**Tablo 10: 2001–2009 Döneminde Bankacılık Sektörü ve Yabancı Sermayeli Bankalar Aktif Büyüklükleri**

Yıl	Bankacılık Sektörü	Yabancı Sermayeli Bankalar	Aktif Payı (%)
2009	798.533	107.488	13,5
2008	705.871	104.798	14,8
2007	561.172	84.335	15,0
2006	484.758	59.324	12,2
2005	396.970	20.716	5,2
2004	306.451	10.347	3,3
2003	249.750	6.943	2,7
2002	212.675	6.624	3,1
2001	216.508	5.205	2,4

2001 yılında yabancıların yüzde 51'den fazla ortaklık payına sahip olduğu bankaların toplam bankacılık sektörü aktifleri içerisindeki payı % 2,4, 2005 yılında ise % 5,2'dir. 2006 ve 2007 yılındaki satın almalar ile birlikte yabancı sermayeli bankaların toplam

aktiflerden aldıkları pay 2006 yılında % 12,2'ye, 2007 yılında ise % 15,2'ye yükselmiştir. 2009 yılında yabancı bankaların payı % 13,5 olarak gerçekleşmiştir.

Hesaplanan bu oranlar, % 50'nin altında yabancı payına sahip bankaların hesaplamalarda yerli banka statüsünde kabul edilmesi nedeniyle yabancıların toplam aktifler içerisindeki payını net olarak yansıtmamaktadır. Ancak yabancı sermayeli bankaların bankacılık sektörümüz içerisindeki payını ve yabancıların sektör aktiflerinin oransal olarak ne kadarını kontrol altında tuttuğunu daha doğru bir şekilde hesaplamak önem arz etmektedir. Bu nedenle aşağıdaki tabloda verilen bankalardaki yabancı payları ile bankaların aktif büyüklükleri çarpılarak yabancıların her bankada kontrol ettiği aktif büyüklüğü bulunmuş, daha sonra bu aktif büyüklükleri toplanıp toplam bankacılık sektörü aktiflerine bölünerek yabancı sermayeli bankaların payı yeniden hesaplanmıştır. Mevduat bankalarına ek olarak yatırım ve kalkınma bankaları ile Türkiye'de şube açmış bankalar da hesaplamalara dahil edilmiş ancak katılım bankaları verileri değerlendirme dışı tutulmuştur.

**Tablo 11: Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları Aktif Büyüklükleri (Bin TL) ve Yabancı Payları (%)**

<b>Mevduat Bankaları</b>	<b>Aktif Büyüklüğü</b>	<b>Yabancı Payı</b>
Citibank A.Ş.	4.877.922	100,0
Deutsche Bank A.Ş.	1.910.269	100,0
HSBC Bank A.Ş.	13.849.717	100,0
Millennium Bank A.Ş. (Bank Europa)	1.070.987	100,0
ING Bank A.Ş.	15.233.099	100,0
Denizbank A.Ş.	21.204.774	99,8
Finans Bank A.Ş.	29.317.630	94,8
Fortis Bank A.Ş.(Dışbank)	11.274.021	94,1
Türkland Bank A.Ş. (MNG)	1.144.511	91,0
Eurobank Tekfen A.Ş.	3.856.978	70,0
Arap Türk Bankası A.Ş.	965.839	64,0
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	15.063.560	42,3
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (Koçbank)	64.560.412	40,9
Turkish Bank A.Ş.	1.025.939	40,0
Şekerbank T.A.Ş.	8.954.704	34,0
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	105.462.054	25,5
Akbank T.A.Ş.	95.309.463	20,0



**Tablo 12: Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları Aktif Büyüklükleri (Bin TL) ve Yabancı Payları (%)**

<b>Kalkınma ve Yatırım Bankaları</b>	<b>Aktif Büyüklüğü</b>	<b>Yabancı Payı</b>
Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.	206.788	100
Credit Agricole Yatırım Bankası Türk A.Ş.	64.465	100
Taib Yatırım Bank A.Ş.	25.237	100
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	1.595.147	69,8
İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	1.491.020	10
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.**	6.904.629	5,3

**Tablo 13: Türkiye’de Şube Açmış Yabancı Sermayeli Bankalar**

<b>Şubeler</b>	<b>Aktif Büyüklüğü</b>	<b>Yabancı Payı</b>
WestLB AG	556.172	100
Bank Mellat	395.009	100
Société Générale (SA)	360.488	100
JPMorgan Chase Bank N.A.	199.417	100
Habib Bank Limited	73.025	100
The Royal Bank of Scotland N.V.	1.197.814	100

Bu hesaplamalara göre 2009 yılı sonunda yabancı sermayeli bankaların bankacılık sektörü toplam aktifleri içerisindeki payı % 23,5 olmuştur. Ayrıca İMKB’deki yabancı payı dikkate alındığında, bankaların halka açık piyasalarda işlem gören hisselerindeki yabancı payları hesaplamalara katıldığında bu oranın daha yüksek çıkması muhtemeldir.

Aşağıdaki tablolarda ise Türk Bankacılık Sektörü’ndeki ve yabancı sermayeli bankalardaki şube ve personel sayılarının 2001–2009 yılları arasındaki gelişimi görülmektedir.

**Tablo 14: 2001–2009 Döneminde Şube Sayılarının Gelişimi**

Şube Sayısı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Top.bankacılık sektörü</b>	<b>6.908</b>	<b>6.106</b>	<b>5.966</b>	<b>6.106</b>	<b>6.247</b>	<b>6.849</b>	<b>7.618</b>	<b>8.790</b>	<b>9.027</b>
<b>Mevduat Bankaları</b>	<b>6.889</b>	<b>6.087</b>	<b>5.949</b>	<b>6.088</b>	<b>6.228</b>	<b>6.804</b>	<b>7.570</b>	<b>8.741</b>	<b>8.983</b>
Kamu Sermayeli	2.725	2.019	1.971	2.149	2.035	2.149	2.203	2.416	2.530
Özel Sermayeli	3.523	3.659	3.594	3.729	3.799	3.582	3.625	4.290	4.390
Yabancı Sermayeli	233	206	209	209	393	1.072	1.741	2.034	2.062
TMSF Bünyesindeki	408	203	175	1	1	1	1	1	1
<b>Kalkınma ve Yatırım</b>	<b>19</b>	<b>19</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>45</b>	<b>48</b>	<b>49</b>	<b>44</b>

**Tablo 15: 2001–2009 Döneminde Personel Sayılarının Gelişimi**

Personel Sayısı	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Top.bankacılık sektörü</b>	<b>137.495</b>	<b>123.271</b>	<b>123.249</b>	<b>127.163</b>	<b>132.258</b>	<b>143.143</b>	<b>158.534</b>	<b>171.598</b>	<b>172.402</b>
<b>Mevduat Bankaları</b>	<b>132.274</b>	<b>118.329</b>	<b>118.607</b>	<b>122.630</b>	<b>127.857</b>	<b>138.570</b>	<b>153.212</b>	<b>166.325</b>	<b>167.063</b>
Kamu Sermayeli	56.108	40.158	37.994	39.467	38.046	39.223	41.056	43.333	44.856
Özel Sermayeli	64.380	66.869	70.614	76.880	78.806	73.220	75.124	82.158	82.270
Yabancı Sermayeli	5.395	5.416	5.481	5.880	10.610	25.794	36.707	40.567	39.676
TMSF Bünyesindeki	6.391	5.886	4.518	403	395	333	325	267	261
<b>Kalkınma ve Yatırım</b>	<b>5.221</b>	<b>4.942</b>	<b>4.642</b>	<b>4.533</b>	<b>4.401</b>	<b>4.573</b>	<b>5.322</b>	<b>5.273</b>	<b>5.339</b>

#### 4.4 DÜNYADA YABANCI BANKALAR

1990'lı yıllarda finansal krizler ve deregülasyon süreciyle birlikte ülkelerin uygulamış oldukları serbestleşme politikaları özellikle gelişmekte olan ülkelerde uluslararası yatırımlar için elverişli bir ortam yaratmıştır. Yerli piyasaları yabancı bankaların rekabetine açan yaklaşımlar, gelişmekte olan ülkelerde bankaların düzenlenmesi ve denetimine ilişkin uluslararası standartlara yönelik değişiklikler, yabancıların gelişmekte olan ülkelerde gördükleri gelişme potansiyeli ve daha yüksek karlılık gibi fırsatlar da bankacılık faaliyetlerini etkilemiş ve bankacılık sektörlerinde yabancılaşma eğilimlerini artırmıştır. Bu gelişmeler sonucunda da gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda bankaların sahiplik yapısında önemli değişiklikler görülmüştür (TBB, 2005).

Aşağıdaki tablolarda önce 1988–1995 döneminde çeşitli ülkelerdeki yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranının ortalaması, sonra da 1995 ve 2000 yıllarında bölgelere göre yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sektöründen adlıkları paylar verilmiştir.

**Tablo 16: Ülkelerde Yabancı Banka Sayısı/Toplam Banka Sayısı (1988–1995 Ortalaması)**

Ülke	Oran(%)	Ülke	Oran(%)
Luksemburg	89	Kıbrıs Rum Kesimi	25
Kanada	64	İngiltere	24
Macaristan	61	Fransa	24
Hong Kong	60	Kolombiya	23
Yunanistan	58	Kore	23
Çek Cumhuriyeti	54	Portekiz	18
Hollanda	48	Romanya	17
Ekvator	46	Tayvan	14
Peru	43	Çin	13
Estonya	43	Litvanya	10
İrlanda	42	İtalya	9
Arjantin	37	Japonya	9
Brezilya	37	Malezya	9
Avustralya	37	Rusya	8
Almanya	37	Tayland	8
İspanya	36	İsveç	7
Endonezya	35	Venezuela	7
Şili	32	ABD	4
Polonya	30	Meksika	4
Avusturya	29	Danimarka	2
Belçika	29	Malta	0
Singapur	29	Finlandiya	0

**Tablo 17: Bölgelere Göre Yabancı Katılım Oranları (%)**

Bölge	Ülke sayısı (Adet)	Yabancı Kontrolü (yabancı payı %50'den fazla olan bankaların varlık toplamı /toplam varlıklar)		Ortalama Yabancı Payı (ülkelerin ortalaması)	
		1995	2000	1995	2000
<b>Tüm Ülkeler</b>	<b>103</b>	<b>15</b>	<b>21</b>	<b>23</b>	<b>27</b>
Kuzey Amerika	2	10	20	8	13
Batı Avrupa	19	23	28	24	32
Doğu Avrupa	17	25	30	21	35
Latin Amerika	14	18	40	14	27
Afrika	25	9	8	38	29
Orta Doğu	9	13	16	14	16
Orta Asya	4	2	3	4	6
Doğu Asya	11	5	6	14	18
Okyanus Böl.	2	15	14	39	37

Kaynaklar: BDDK, 2005

Literatürde yapılan çalışmalarda hesaplama yıllarının farklı olması, yabancı banka tanımının farklı yapılması ya da farklı esaslara göre hesaplamalar yapılması neticesinde birbirine yakın fakat eşit olmayan oranlarla karşılaşmak mümkündür. Yabancı katılımının hesaplanması açısından kontrol gücü için eşik oran genellikle yüzde 50'dir. Ancak bazı ülkelerin düzenlemelerinde yabancılar daha düşük oranlarla kontrol gücünü ellerinde tutabildiklerinden söz konusu eşik oranın altında da kontrol gücüne sahip olmak mümkün olabilmektedirler.

Tablolar incelendiğinde 1995 yılında en fazla yabancı katılımı Doğu ve Batı Avrupa'da görülürken, 2000 yılı itibariyle en fazla katılım Latin Amerika Bölgesi'ndedir. Bu yılda Latin Amerika'daki yabancı bankaları payı yüzde 40 olmuştur. Bu bölgeyi takip eden Doğu ve Batı Avrupa'daki yabancı katılımı ise yüzde 30 ve yüzde 28'dir. Asya ve Afrika'da bu yıllarda yabancı banka katılımının düşük düzeylerde olduğu görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda ise gelişmekte olan piyasalarda yabancı katılımının en yoğun olarak gözlemlendiği bölgeler olan Orta Avrupa, Latin Amerika ve Asya'daki bazı gelişmekte olan ülkelerde 1994-2001 yılları arasında yabancı payı yüzde 50'den fazla olan bankaların aktifleri toplamının bankacılık sektörü toplam aktif toplamına oranları verilmiştir.

**Tablo 18: Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Katılım Oranları (%)**

Bölge	Ülke	1994 (yabancı payı %50'den fazla olan bankaların varlık toplamı/ toplam varlıklar)	1999 (yabancı payı %50'den fazla olan bankaların varlık toplamı/ toplam varlıklar)	2001 (yabancı payı %50'den fazla olan bankaların varlık toplamı/ toplam varlıklar)
Orta Avrupa	Çek. Cum.	5,8	49,3	90,0
	Macaristan	19,8	56,6	88,8
	Polonya	2,1	52,8	68,7
Latin Amerika	Arjantin	17,9	48,6	31,8
	Brezilya	8,4	16,8	29,9
	Kolombiya	6,2	17,8	21,5
	Meksika	1,0	18,8	82,7
	Peru	6,7	33,4	42,5
	Şili	16,3	53,6	46,8
	Venezüella	0,3	41,9	43,2
Asya	Kore (Güney)	0,8	4,3	29,5
	Malezya	6,8	11,5	19,0
	Tayland	0,5	5,6	6,8

Kaynak: BDDK, 2005

1994 ve 1999 verileri IMF International Capital Markets 2000, 2001 yılı verileri Dünya Bankası tarafından yapılan” 2003 World Bank Banking Survey” isimli çalışmadan derlenen tabloya göre 1994 yılında Macaristan, Arjantin ve Şili haricindeki ülkelerde yabancı sermayeli bankaların varlıklarının toplam varlıklara oranı yüzde 10’un altındadır. Bazı ülkelerde bu oran yüzde 2’yi aşmamaktadır. Fakat 1999 ve 2001 yıllarına gelindiğinde yabancı katılımında çok yüksek artışlar görülmektedir. Tabloda verilen tüm Orta Avrupa ülkelerinde 1999 yılında yabancı payı 49’un, yine tabloda verilen tüm Latin Amerika ülkelerinde ise yabancı payı yüzde 15’in üzerindedir. Bu yılda en yüksek yabancı payı % 56,6 ile Macaristan’dadır. Bu ülkenin ardından Şili, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Arjantin gelmektedir. 2001 yılında yabancı payı önemli düzeylerde artmaya devam etmiş, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde bankacılık sektörünün yüzde 90’ı yabancıların eline geçmiştir. Latin Amerika ülkelerinde en yüksek yabancı banka payı % 82 ile Meksika’dadır. Diğer Latin Amerika ülkelerinde de yabancı katılımının % 30’un üzerinde olduğu görülmektedir. Asya ülkelerinde diğer bölgelere göre nispeten daha düşük düzeylerde gerçekleşen yabancı katılımı 2001 yılında en fazla Güney Kore’de görülmüştür.

Ülkemizle kıyaslama yapabilmek adına TBB verileri kullanılarak yapılan hesaplamalarda Türkiye’de 1994 yılında yabancı sermayeli bankaların aktif payları 1994 yılında % 3, 1999 yılında % 5,2 ve 2001 yılında % 3 olarak tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda ise Dünya Bankası verilerine dayanarak hazırlanan tabloda 2001 yılı itibariyle bazı gelişmiş ülkeler, Avrupa Birliği ve aday ülke ekonomilerindeki yabancı banka payları verilmiştir.

**Tablo 19: Gelişmiş Piyasalarda ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Katılımı (% , 2001)**

Ülkeler	Yabancı Payı	Ülkeler	Yabancı Payı
A.B.D	19	İspanya	8,5
Almanya	4,3	Portekiz	17,7
Avustralya	17	Bulgaristan	74,6
Hollanda	2,2	Çek Cumh.	90
İtalya	5,7	Estonya	98,8
İngiltere	46	Litbanya	78,2
İsviçre	10,7	Letonya	65,2
Japonya	6,5	Macaristan	88,8
Kanada	4,8	Malta	60
Danimarka	0	Romanya	68,7
Finlandiya	6,2	Polonya	47,3
Yunanistan	10,8	Slovenya	85,5
Lüksemburg	94,6	Slovakya	20,2

Kaynak: BDDK, 2005

Gelişmiş ülkeler içinde en dikkat çekici husus İngiltere'deki % 46'lık yabancı katılımıdır. Bu ülkeyi % 19 ile A.B.D takip etmektedir. Diğer gelişmiş piyasalarda ise yabancı katılımının yüksek düzeylerde olmadığı görülmektedir. Görüldüğü gibi, İngiltere ve Luksemburg haricindeki AB eski üyelerinde yabancı katılımı sınırlı düzeylerde iken Macaristan, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya gibi yeni üye ülkelerde yabancı bankalar sektörün tamamına yakınına hâkim olmuşlardır. Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta ve Polonya'da da yabancı bankaların payı % 60'ın üzerindedir.

2008'deki yapılan başka bir çalışmaya göre hazırlanan aşağıdaki tabloda ise bazı Avrupa ülkelerinde 2008 yılındaki yabancı katılımı görülmektedir. İngiltere % 53'lük payla yine başı çekerken onu Belçika, Yunanistan ve Portekiz takip etmektedir. 2001 yılında yabancı banka payı düşük düzeylerde olan Almanya, İtalya ve Hollanda gibi ülkelerde ise yabancı katılımının yüzde 10'nun üzerine çıktığı görülmektedir.

**Tablo 20: Gelişmiş Ülke Ekonomilerindeki Yabancı Sermayeli Bankaları Payı (2008)**

Ülkeler	Yabancı Payı (%)
İngiltere	53,4
Belçika	24,8
Yunanistan	23,2
Portekiz	23,0
Hollanda	17,6
İtalya	17,4
Fransa	12,9
Almanya	11,0

Kaynak: BDDK–TCMB, 2008

1990’lı yıllardan sonra önce kamu bankalarının özelleştirilmesi ve daha sonra gelen Avrupa Birliği üyelik süreci Orta ve Doğu Avrupa’da yabancı katılımının artmasının en önemli sebepleri olarak gösterilmektedir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde Alman, Fransız, İtalyan, Avusturya ve Belçika bankalarının ağırlığı görülmektedir (Uiboupin, 2004).

**Tablo 21: Bölgelere Göre Yabancı Katılımında Ağırlığı Olan Ülkeler (% , 2002)**

Bölge/Ülke	Kamu Bank.	Özel Bank.	Yabancı Bankalar				En Büyük Paya Sahip Ülke
			Toplam	AB	ABD	Diğer	
<b>Latin Amerika</b>							
Arjantin	32,5	19,1	48,4	33,6	12,1	2,7	İspanya (17,9)
Brezilya	46,0	27,0	27,0	15,7	5,3	6,1	İspanya (5,3)
Bolivya	18,2	56,5	25,3	10,4	4,5	10,4	İspanya (10,4)
Şili	12,9	45,5	41,6	32,4	5,5	3,8	İspanya (30,6)
Peru	10,8	43,2	46,0	34,8	5,6	5,6	İspanya (17,1)
Meksika	-	17,7	82,3	53,7	23,7	4,8	İspanya (41,5)
<b>Doğu Avrupa</b>							
Romanya	41,8	3,0	54,9	46,0	4,5	4,4	Avusturya(21,7)
Polonya	23,1	5,4	71,5	60,2	10,4	0,9	İtalya(16,6)
Slovakya	33,0	6,4	60,5	51,8	2,8	5,9	Lüksemburg(34,9)
Bulgaristan	18,1	10,3	72,0	62,9	1,3	7,8	İtalya(27)
Çek Cum.	4,3	25,7	70,0	58,1	6,3	5,6	Avusturya (40,5)
Estonya	-	2,0	98,0	98,0	-	-	İsveç (86,3)
Macaristan	44,6	3,2	52,2	39,2	8,6	4,4	Avusturya (17,8)
Slovenya	14,3	19,6	66,2	66,2	-	-	Belçika (44,5)

Kaynak: BIS (2004)

Bölgelere göre yabancı banka katılımında ağırlığı olan ülkeler daha ayrıntılı görüldüğü yukarıdaki tabloda verilen Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerin tamamında 2002 yılında bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı sermayede Avrupa Birliği ülkeleri ön plandadır. Bu ülkeleri A.B.D izlemektedir. Avrupa Birliği ülkelerinden yabancı banka katılımı Latin Amerika’da Arjantin, Şili, Peru ve Meksika’da yüzde 30, Doğu Avrupa ülkelerinin tamamında ise % 40’ın üzerindedir. Ayrıca dikkat çeken husus Latin Amerika ülkelerinin tamamında yabancı bankalar içerisinde en büyük paya sahip ülkenin İspanya olmasıdır. İspanya merkezli bankalar 2002 yılı itibariyle Şili bankacılık sektöründe %30, Meksika bankacılık sektöründe ise % 41 pay almışlardır.

Tablolarda anlaşıldığı üzere küreselleşmenin artmasıyla birlikte ülkeler bu ortama uyum sağlamaya çalışmaktadır ve bankacılık sektöründe yabancı katılımı ülkeden ülkeye değişse de artma eğilimindedir. Yabancı katılımının tamamen kısıtlanması ya da ülkelerin korumacı politikalar izlemesi ise gerek Dünya Ticaret Örgütü ve NAFTA gibi ticaret anlaşmaları, gerekse de OECD veya Avrupa Birliği üyelikleri ile gelen “karşılıklılık” ilkesi nedeniyle mümkün görünmemektedir. Örneğin Avrupa Birliği tarafından yayımlanan 89/646/ECC sayılı direktifle, üye devletlerden birinde bankacılık yapma lisansı alan bir kuruluş yaptığı faaliyetler izin kapsamında olması koşuluyla diğer bir üye ülkede özgürce hizmet verebilmektedir.

#### **4.4.1 Asya Ülkelerinde Yabancı Bankalar**

Asya ülkeleri yaşadıkları finansal krize kadar imalat sanayinde doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmelerine rağmen bankacılık sektöründe yabancı yatırımlarında başvuruları kabul etmemiş ve korumacılığı tercih etmişlerdir. Yabancı bankaların giriş başvurularının reddedilmesi nedeniyle bu bankalar üretim yapan çokuluslu şirketlere daha çok yönelmişler ve yerli bankalarla çok fazla rekabete girmemişlerdir. 1990’lı yıllarda Tayland ve Endonezya gibi ülkelerde yabancıların mevcut bankalardaki hisse oranı % 49, Malezya’da ise % 30 ile sınırlanmıştı. Endonezya ve Malezya’da yabancılara yeni lisans verilmez iken Güney Kore’de sadece şube ve temsilcilik açma izni verilmekteydi. Ayrıca ülkelerin bazılarında yabancı bankalarda yabancı personel çalıştırılmasına sınırlamalar getirilmişti. Yaşanan ekonomik krizin ardından ise krizden yabancı finansal kaynak yardımıyla çıkma düşüncesi ile birçok ülkede finansal



liberalizasyonun gerektirdiği dışa açılma politikaları gündeme gelmiş ve yabancılara karşı izlenen daha esnek politikalar ile Kore, Tayland ve birçok Asya ülkesinde yabancı banka katılımları ciddi düzeylere ulaşmıştır (BIS, 2004).

Diğer taraftan, Çin yabancı girişine aşamalı olarak izin vermektedir. 1978 yılının sonunda ekonomik reform programının uygulanmaya başlanmasıyla birlikte yabancı bankaların Çin’de temsilcilikler açmalarına, 1985 yılında ise belli bölgelerde şube açmalarına izin verilmiştir. Böylece Çin bankacılık sektörüne istikrarlı şekilde artacak yabancı sermayeli banka girişi başlamıştır. 2000 yılının sonunda 18 farklı ülkeden gelen toplam 74 yabancı banka faaliyette bulunmaktaydı ve bu bankalar 34,4 milyar dolarlık toplam banka varlık değeri ile Çin bankacılık sektörünün %2’lik kısmını oluşturmaktaydı. 2006 yılı sonunda ise yabancı bankalar üzerindeki coğrafi kısıtlamalar kaldırılmış ve 2007 yılı başında 154 yabancı bankaya faaliyet izni verilmesiyle bankacılık sektöründe yabancı sermayenin payı artmıştır (Leung ve diğ., 2003). Buna rağmen Çin’de ulusal bankalar büyümeye devam etmiştir. 10 yıl önce en büyük piyasa değerine sahip bankalar Amerikan ve İngiliz menşeli iken bugün ilk üç sırayı Çinli Bankalar almaktadır.

**Tablo 22: Çin’de 1999- 2009 Bankaların Piyasa Değerlerine Göre Sıralaması**

	1999	2009
1	Citigroup (ABD)	Industrial&Commercial Bank of Chine (Çin)
2	Bank of America (ABD)	China Construction Bank (Çin)
3	HSBC (İngiltere)	Bank of Chine (Çin)
4	Lloyds (İngiltere)	JP Morgan Chase (ABD)
5	Fannie Mae (ABD)	HSBC (İngiltere)

Malezya, 1800’lü yıllara dayanan yabancı banka tecrübesine sahip olmasına rağmen yabancı bankaları sınırlandırıcı bir politika uygulanmıştır. Tam bağımsızlığını kazandığı 1957 yılında yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 90’a yakın olan ülkede, 1960’lı yılların ortalarında yerli bankaların yabancı bankalara karşı korunması ve yabancı bankalarla rekabet edebilme gücü kazanmaları amacı ile var olan yabancı bankaların şubelerini genişletmeleri yasaklanmış, ancak temsilcilik açmalarına müsaade edilmiştir. 1990’lı yıllarda, 1997’deki finansal krize kadar yabancı bankaların toplam aktiflerden aldığı pay yüzde 20’nin altında kalmıştır. Devlet tarafından 2001 yılı Mart ayında

bankacılık sektörü reformunun gerçekleştirilmesi için yapılan 10 yıllık planda bankalarda yabancı pay sahipliği yüzde 10, firmalarda ise yüzde 20 ile sınırlandırılmıştır. 2000 yılında Malezya'da 14 yabancı banka sektörde yüzde 19'luk bir aktif payı almakta idi. Yeni yabancı bankaların girişine ise 2007 yılından sonra izin verilmesi planlanmıştı (Erdönmez, 2004a)

Bir diğer Asya ülkesi Hindistan'da, Hindistan Reserv Bankası yabancı sermayeli bankaların yatırımlarına teşvik edici bir düzenleme getirilmiş yabancı bankaların 2005'ten itibaren yan kuruluşlar kurmalarına izin verilmiş ve özel bankalardaki doğrudan yabancı yatırım limiti %49'dan % 74'e yükseltmiştir.

#### **4.4.2 Doğu Avrupa Ülkelerinde Yabancı Bankalar**

Doğu Avrupa ülkelerinde 1990'lı yılların öncesinde ekonomide sadece devletin etkin rol oynaması nedeniyle bankacılık sektörünün neredeyse tamamında devlet egemenliği vardır. Bankacılık sektöründe uzun vadeli fon ihtiyacı duyulmakta, sık sık ekonomik dalgalanmalarla karşılaşmakta ve sermaye problemleri yaşanmaktadır. Bu ülkelerde bankaları yeniden finanse etmek için devletin yeterli kaynağı olmaması ve bu görevi üstlenebilecek kapasitede potansiyel yatırımcı da bulunmaması yabancı yatırımcılara olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Yabancı bankalar ise sorunlu ve zayıf ulusal bankaları satın alarak yüksek karlar elde etmeyi amaçlamaktadırlar. 1990 sonrasında uygulanan finansal serbestleşme politikaları ve bankacılık sektöründeki hızlı reformlar ise yabancı yatırımcıların önce temsilcilik ve şubeler aracılığıyla, daha sonra da piyasa paylarını artırma stratejileri ile bankacılık sektörüne girişi hızlandırmıştır. Başlangıçta küçük ve orta ölçekteki bankaların satılmasıyla başlayan süreç, daha sonra kamu bankalarının satılmasıyla devam etmiştir (BIS, 2001).

Yabancı katılımının ardından yerel bankalar yabancı bankalar ile rekabet etmekte zorlanmış, müşterilerini tutabilmek ve piyasada tutunabilmek için yabancı bankalarla işbirliği içinde olmuşlardır. Bu da yabancı bankaların bu ülkelerdeki payının çok yüksek seviyelere çıkmasının sebeplerinden birisi olmuştur. Ayrıca 1990'ların başında Doğu Avrupa ülkelerini mevzuat açısından yabancı bankalara bu bankaların kendi ülkelerine kıyasla çok daha olumlu koşullar sunmaları (günümüzde düzenleme ve denetleme açısından bu avantajlar ortadan kalkmıştır), zayıf denetim sistemleri ve daha

liberal lisans uygulamaları, yabancı katılımının boyutlarını önemli düzeylere yükseltmiştir.

2002 yılında Çek Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren 37 bankanın 17'si, Macaristan'da faaliyet gösteren 33 bankanın 26'sı ve 33 Polonya'da faaliyet gösteren 59 bankanın 44'ü yabancı sermayeli bankalar olmuştur. Bu dönemde Doğu Avrupa ülkelerindeki en büyük 20 bankanın sadece 3'ü yabancıların kontrolünde değildir.

Çek Cumhuriyeti'nde bankaların özelleştirilmesi Mayıs 1997 krizinden sonra başlamıştır. 1999 yılında yabancı bankaların aktiflerdeki payı % 50'ye yaklaşmış, kamu bankalarının dörtte üçünün satılarak özelleştirildiği 2000 yılında yabancı bankalar sektörün önemli bir kısmını ele geçirmiştir. 2001 yılında yabancı payı % 90'lara yükselmiştir. 2008 yılında ise sektörün % 91,5'i yabancı bankaların kontrolüne geçmiştir (BDDK, 2005).

Macaristan'da bankacılık sektörü 1988 yılında yabancılara tamamen açılmıştır. Yabancı sermayeli bankaların 1990 yılında sektörden aldıkları pay % 5 iken 1990'lardan sonraki özelleştirme programları, bankacılık lisansı verilmesinde uygulanan liberal politikalar, 1995–1997 döneminde hükümetin banka özelleştirme programında stratejik yabancı yatırımcıların da dahil edilmesi ve 1998'deki krizin ardından gidilen düzenlemeler ile birlikte 1999 yılında bu pay yaklaşık % 57 olmuştur. 1994 yılına kadar geçen süreçte yabancı bankalar Macaristan bankacılık sektörüne, kısmi özelleştirmeler, küçük ölçekli bankaların alınması ya da tam özelleştirmelerde çoğunluk hisselerinin alınması şeklinde girmişler, ancak büyük bankaların satın alınması yönünde bir talepleri olmamıştır. Daha sonraki dönemde büyük yabancı bankalar sektöre giriş yapmıştır. 2002 yılı sonunda bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 33 özel bankadan 26'sı yabancıların kontrolünde iken 2003 yılı sonunda Macaristan'daki ulusal bankalardan sadece birisi yerli sermayeli banka statüsünde kalmıştır. En yüksek paya sahip ülke Avusturya olmuştur. 2008 yılı sonuna gelindiğinde ise yabancı bankalar sektörün % 57.4'ne hakim bulunmaktadır (Erdönmez, 2004b).

Polonya'da yabancı yatırımcıları yurtiçine çekmek amacıyla yabancı bankaların önünde bulunan engelleri ortadan kaldırma politikası izlenmiştir. Bu amaçla yabancı bankalara 1990'lı yılların başında üç yıl için vergi muafiyeti ve bu bankaların elde ettikleri karları

kendi ülkelerine transfer etmelerini sağlayan kolaylıklar sağlanmıştır (Konopielko, 1999). 1993–1997 döneminde yabancı sermaye ile yeni bankaların kurulması süreci, finansal açıdan güç konumda olan Polonya bankalarına karşı artan rekabet nedeniyle durdurulmuştur. 1995’den 1998’e kadar ise yabancılar 10 yeni banka kurmuş, ek sermaye ihtiyacı olan 7 bankanın kontrolünü ele almışlardır. 1990’lı yılların sonunda özelleştirmeler hız kazanmış, Bank Pakeo’nun 1999 yılında satışı ile yabancı bankaların aktiflerdeki payı % 53’e yükselmiştir. 1998 yılında sektördeki 83 ticaret bankasından 31’i yabancılara ait iken 2001 yılında 71 bankadan 48’i, 2003 yılında ise 60 bankadan 47’si yabancıların kontrolünde olmuştur. 2000–2003 yılları arasında % 70’e yakın bir aktif payına sahip olan yabancı bankalar 2008 yılı itibari ile sektörün % 70,5’ine hakimdirler (Erdönmez, 2004b).

**Tablo 23: Orta ve Doğu Avrupa Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Banka Payları (2008)**

Ülkeler	Yabancı Payı (%)
Çek Cumhuriyeti	91,5
Litvanya	83,7
Romanya	82,1
Bulgaristan	81,6
Polonya	70,5
Letonya	58,0
Macaristan	57,4

Kaynak: BDDK –TCMB, Eurostta, ECB Report- 2008

Tablodan da görüldüğü üzere 2008 itibariyle tablodaki tüm Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bankacılık sektöründeki yabancı payı % 50’nin üzerindedir. % 91,5 payla Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörü en yüksek yabancı payına sahiptir.

#### 4.4.3 Latin Amerika Ülkeleri’nde Yabancı Bankalar

Finans sektörü açısından en çok ülkemiz ile karşılaştırılan gelişmekte olan ülkelerden olan Latin Amerika ülkelerinde 1982 yılında bir Borç Krizi yaşanmıştır. O dönemde ülkelerin bu krizden kurtulabilmek için tek çare olarak görülen IMF’ den borç alabilmeleri için de yapısal uyum (structural adjustment) denilen ekonominin dışa

açılmasını ve finansal serbestleşmeyi sağlayan politikaları uygulama zorunluluğu bulunmaktaydı.

Bu yıllarda kredi faiz oranlarının serbest bırakılmasını, kredi politikalarının değişmesini, yerli yabancı bankaların piyasaya girmesi yönündeki engellerin kaldırılmasını ve etkin bir denetim mekanizmasının oluşturulmasını hedefleyen yapısal reformlar, enflasyon oranının düşürülememesi ile aşırı değerli hale gelen ulusal paranın cari işlemler dengesini bozmasıyla başarısız olmuştur. Bunun üzerine yabancı yatırımcılar finansal piyasalardan çıkış gerçekleştirmiştir.

1990'larda ise finansal serbestleşmenin ikinci dönemi olarak makroekonomik istikrar, finansal kurumların denetlenmesi, asimetrik bilginin ortadan kalkması, bankacılık sektöründe rekabetin sağlanması ve dünya piyasalarında entegrasyonun oluşması gibi amaçlar ortaya konmuş ve bunların sonucunda 1990'ların ikinci yarısından itibaren piyasa ekonomileri tarafından bankacılık sektörüne yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında beklenmedik ölçüde büyüme görülmüştür.

Arjantin ve Sili'de özellikle 1996–1997 yıllarında uygulanan programlarla, yabancı banka payının yüzde 50 düzeylerine çıktığı, Meksika'da ise 2000 yılında ülkenin ikinci ve üçüncü en büyük bankalarının satılmasıyla yabancıların sektörün varlıkları içindeki paylarının yüksek oranlara ulaştığı görülmektedir. Brezilya'da ise son yıllara kadar, yabancı banka girişlerine oldukça muhafazakâr bakılması nedeniyle diğer ülkelere göre daha düşük bir yabancı banka girişi gözlemlenmektedir (Erdönmez, 2004b).

1990 sonrasında Latin Amerika ülkelerine Avrupa bankalarının yatırım yapmalarının temel nedeni gelişmiş ülkelere göre kar marjının daha yüksek olması ve nüfusun yoğunluğudur. Ayrıca aracılık marjlarının yüksek oluşu yabancı bankalar için fırsat olarak değerlendirilmiştir. 1990'lı yıllarında başında faiz gelirlerinin toplam aktiflere oranı OECD ülkelerinde ortalama % 2,80 iken Latin Amerika'da % 5,5 düzeyindedir. Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşanan finansal kriz ve Latin Amerika ülkelerindeki deregülasyon süreciyle birlikte uygulanan politik ve ekonomik reformlar da yabancı bankaların Latin Amerika ülkelerini tercih etmelerinde etkili olmuştur (De Paula, 2002).

#### 4.4.3.1 Brezilya

1980'li yıllarda geniş kapsamlı bir liberalizasyon sürecine giren Brezilya, Meksika krizine bağlı olarak 1995 yılında bankacılık krizi yaşamıştır. Bunun üzerine ulusal bankacılık sistemini düzeltmeleri ve sorunlu bankaları devralmaları amacıyla yabancı sermayeli bankaların ülkeye girişine imkan tanınmıştır. Yabancı bankaların ülkeye girmesine izin verilmesindeki diğer amaçlar ise faiz marjlarının azalmasını sağlamak, sektörde yeni teknoloji kullanımı ile ürün ve hizmet arzını artırarak rekabet ve etkinlikte artış sağlamak idi.

1994–1997 döneminde Brezilya bankacılık sisteminde yabancı sermayeli aktif oranı 3 kattan fazla artarken rekabetin artması konsolidasyon sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu süreçle birlikte 1995 yılından 2002 yılına sektördeki banka sayısında önemli azalmalar olmuş ve büyük bankaların sektördeki yoğunlaşma oranı artmıştır. 2000'li yılların başına yabancı sermayeli bankaların toplam aktifler ve krediler içerisindeki payı yaklaşık % 27 olmuştur. Bunlara rağmen Brezilya'da diğer Latin Amerika ülkelerine göre daha muhafazakar politikalar izlendiği ve bu politikalarla birlikte büyük kamu bankaları ile güçlü yerli bankaların varlığı nedeniyle yabancı sermayeli bankaların bu ülkede daha az baskın olduğu söylenebilir. Günümüzde de yabancı bankaların toplam aktiflerden aldığı pay % 30'ların altındadır.

Brezilya'da yabancı sermayeli bankaların sektöre girişi ekonominin gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Bankacılık sektörünün yabancılara açılması diğer gelişmekte olan ülkelerdeki gibi Brezilya'da da rekabet arttırmış ve konsolidasyon sürecini de hızlandırmıştır. Fakat finansal istikrarın sağlanması ve portföy tercihlerinin çeşitlendirilmesinde etkin olamamıştır. Ayrıca, Brezilya'da yaşanan finansal krizleri engellemekte de katkısı olmamıştır. Bunun en temel sebebi olarak Brezilya'daki özel bankaların yabancı sermayeli banka girişine pozitif tepki göstermesi ve operasyonel maliyet ve karlılık açısından yabancı sermayeli bankaların daha etkin çalışmayı başaramaması gösterilmektedir (Erdönmez, 2004a).

#### 4.4.3.2 Arjantin

1990 öncesinde çok fazla yabancı bankanın faaliyet göstermediği ve finansal sistemdeki paylarının % 15'leri geçmediği Arjantin'de yerli ve yabancı sermaye arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldıran düzenlemeler ile yabancı bankaların sisteme girişi artmıştır. 1995 yılında yaşanan Meksika'daki krizin ardından bankacılık sektöründe güvenin yeniden sağlanması için etkin olmayan bankaların özelleştirilmesi, birleştirilmesi ya da tasfiyesi ve denetimin güçlendirilmesi yolu izlenmiştir. Liberalizasyon süreciyle birlikte, özelleştirilen bazı bankaların satın alınması ve Merkez Bankası'nın yabancı yatırımları çekmek için denetime getirdiği düzenlemeler ile yabancı sermayeli bankaların ağırlığı artmıştır.

Ülkede 1991 yılında 31 adet yabancı bankanın bankacılık sektöründeki mevduat ve kredilerden aldığı pay yüzde 16 iken, 2001 yılında 39 adet yabancı bankanın mevduat ve kredilerden aldığı pay % 50'lere yaklaşmıştır. Bu yılda yabancı sermayeli bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki aktif payı ise % 50 civarında olmuştur (Erdönmez, 2004a).

Dages ve diğerleri (2000)'nin Arjantin'deki bankaların 1994–1999 yılları arasındaki verileriyle yaptıkları çalışmalarda bu dönemlerde yabancı bankaların hem en yüksek kredi büyüme oranlarına hem de bu büyüme oranlarında en az oynaklığa sahip oldukları görülmüştür. Yabancı bankalar özellikle bankalar arası para piyasası, ticari, kamu ve tüketici kredileri gibi bölümlerde başarılı olurken gayrimenkul ve ipotek kredilerinde (mortgage) ulusal bankalardan geri kalmışlardır.

#### 4.4.3.3 Meksika

Meksika'da 1995 yılında kriz sonrasında sektöre yabancı sermaye girişini önleyen düzenlemeler kaldırılmıştır. İmzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ile birlikte bankacılık sektörü aşamalı olarak yabancı rekabete açılmıştır. Yabancı bankalar özellikle 1995 krizi sonrasında satışa sunulan bankaları satın alarak Meksika bankacılık sektörüne girmişlerdir.

1991–1995 yılları arasında yabancı bankalar temsilcilik ofisleri ve iştirakler açmak suretiyle faaliyet göstermeye başlarken, 1996 yılından itibaren bu bankalar kendileri perakende bankacılık yapmaya başlamış ya da küçük yerel bankaları satın almışlardır. Yabancı bankaların toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı 1990’ların başında sektördeki toplam aktiflerin %3’ü civarında iken 1997 yılından itibaren verilen izinlerle birlikte 2002 yılında % 80’leri aşmıştır.

**Tablo 24: Meksika’da Yabancı Bankaların Payı (1997-2004)**

	<b>Birleşme ve Devralma Yoluyla</b>	<b>Şube ve İştirak Yoluyla</b>	<b>Toplam Pay</b>
1997	7,4	3,8	11,1
1998	18,0	2,1	20,1
1999	17,5	1,9	19,4
2000	54,4	2,6	57,0
2001	49,4	5,1	54,5
2002	78,0	3,9	81,9
2003	76,5	5,7	82,1
2004	75,5	6,2	82,0

Kaynak: Erdönmez, 2004

Meksika bankacılık sektörüne yabancı bankaların girmesi sektöre ve ekonomiye istikrar getirmiştir. Dünya standartlarında bankacılık prensiplerinin uygulanmasıyla rekabet ve karlılık artmış, maliyetler azalmıştır. Kurumsal yönetim güçlenmiş, aktif-pasif yönetimi ile risk yönetim teknikleri geliştirilmiştir. Fakat tüm bunlara rağmen etkin olmayan mahkeme sistemleri ve yetersiz hukuksal düzenlemeler nedeniyle bankalar tahsis ettikleri kredileri azaltma yoluna gitmişlerdir ve firmalar kaynak temin etmek için başka yollar aramak zorunda kalmışlardır (Erdönmez, 2004a).



## 5. BÖLÜM

### YABANCI BANKALARIN EKONOMİLERE ETKİLERİ

#### 5.1 FİNANSAL İSTİKRAR ETKİLERİ

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörü ve ekonomiye istikrar açısından da olumlu ya da olumsuz kabul edilen etkileri vardır.

Olumlu etkilerden bir tanesi uyguladıkları güçlü kredilendirme ve yüksek karşılık politikalarıdır. Bunlarla birlikte bilançolarında uygun seviyede risk ağırlıklı varlıklar tutarak ve uygun sermaye yeterlilik oranlarında kalarak güçlü bir bankacılık sisteminin oluşumuna katkı sağlarlar (Claessens ve diğ.,1998).

Gelişmekte olan ülkelerde risk yönetim teknikleri ile bankacılık sisteminin denetlenmesinden sorumlu otoritelerin denetim konusundaki bilgileri genellikle yetersizdir. Bankacılık sektöründe genellikle eski denetim teknikleri kullanılmaktadır. Yabancı bankalarca yapılan yatırımlar denetim ve gözetim konusunda yeni teknikler ve bilgiler getirerek, güçlü bir denetim ve kontrol mekanizması ile şeffaf ve güçlü bir bankacılık sistemine sahip olacak, ülkenin finansal istikrarının sağlanması ve korunmasına katkıda bulunacaktır (Mishkin, 2001).

Yabancı bankalar ev sahibi ülkedeki iştiraklerine kötü ekonomik koşullarda fon sağlayarak onları desteklemektedirler. Böylece yabancı bankalar kötü ekonomik koşullarda yerli bankalar kadar zayıf düşmemekte ve bu da ev sahibi ülkedeki mevduat sahipleri için uluslar arası bankaları yerli bankalardan daha güvenilir kılmaktadır.

Ancak yabancı bankaların iştiraklerinin ana bankaları tarafından desteklenmediği durumlar da görülmüştür. Bazı durumlarda bu bankalar kar ve piyasa değerleri ile bankaya olan güven arasında dengeyi sağlamak durumunda kalabilirler. Örneğin Arjantin'de hükümetin politikaları neticesinde yabancı bankalar iştiraklerinin mali durumlarını düzeltmeme kararı almışlardır. Bazı yabancı bankalar ise iştirakini desteklemek durumunda kalacağı zor koşulların gerçekleşme ihtimallerini göz önüne alarak yerli piyasalara farklı adlar altında giriş yapmaktadırlar (Cardenas ve diğ., 2003).

Bu stratejide ise yabancı banka, yatırımcıların güvenini kazanabilmek için kendi şöhretinden yararlanamama sorunu ile karşı karşıyadır.

BIS'in Global Finansal Sistem Komitesi tarafından yayımlanan raporda, gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişlerinin, risk yönetimini geliştirerek ve sistemin ekonomik ve finansal şoklar karşısında dayanıklılığını arttırarak orta ve uzun vadede ev sahibi ülkedeki finansal istikrara katkı sağladığı belirtilmektedir (BIS, 2004).

Uzun vadeli ve reel yatırımlar yerine spekülatif kazanç olanaklarını değerlendirmek için ülkeye girip kar realizasyonları sonrası dışarı çıkan sıcak para, ülke ekonomilerinde dengesizliklerin ve çok büyük sermaye çıkışlarında krizlerin oluşumuna neden olabilmektedir. Yabancı sermayeli bankalar için literatürde savunulan bir diğer olumlu görüş özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sıcak para etkisini azaltmalarındadır. Yabancı bankalar, sıcak paranın ülke dışına çıkmasındansa kendilerine yönelmelerini sağlarlar. Özellikle kriz dönemlerinde güvenli bir sığınak görevi gördükleri için ülke fonlarının yurtdışına kaçmasına engel olarak ekonominin kırılganlığını ve krizin daha da derinleşmesini engellerler. Ayrıca yabancı bankalar kısa vadeli sermaye hareketleri yerine doğrudan yabancı yatırımları teşvik ederek istikrarın sağlanmasına katkıda bulunurlar (Kraft, 2002). Özellikle ülkemizde spekülatif amaçlı gelen fonların ülke dışına çıkmasıyla yaşanan likidite sıkışıklığı nedeniyle oluşan krizler düşünüldüğünde yabancı bankaların bu etkisinin ülkemiz için de önemli olduğu görülür.

Örneğin bankacılık krizi döneminde bazı Doğu Avrupa ülkelerinde, mevduat sahipleri yabancı sermayeli bankaları daha güvenli olarak görmüş, bu bankalar da kredi kullanırmak için gerekli fonu sağlayabilmişler ve kredi arzı artmıştır. 1998 Hırvatistan bankacılık krizinde de mevduat sahipleri yabancı bankalara yönelmişlerdir.

Ev sahibi ülkedeki yabancı bankalar genellikle farklı ülkelere gelmektedirler ve farklı ülkelerin risklerine sahiptirler. Ayrıca bu bankaların portföyleri de çeşitlendirilmiştir. Bu nedenle yabancı bankaların girişiyle risk düşecek ve bankacılık sistemi ekonomik şoklara karşı daha dirençli olacaktır. Yabancı bankalar ekonomik krizlerden yerli bankalardan daha az etkilenecek ve kriz sonrası bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde ev sahibi ülke ekonomisine sermaye sağlayacaklardır (Paula ve Alves, 2003).

Yabancı sermayeli bankaların ülkelerin finansal istikrarı için olumlu yönleriyle birlikte önemli olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Literatürde yukarıda değinilen yabancı bankaların kriz dönemlerinde mevduat sahiplerince güvenli bir liman olarak görülmesi hususunun aksi de savunulmaktadır.

Yabancı bankaların özellikle kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurarak piyasadan çekilme olasılıkları vardır. Yabancı sermayeli bankalar genellikle birçok ülkede yatırımlar yapmaktadır ve ev sahibi ülkede yeterli büyüme, karlılık gibi performans rasyolarını elde edemediklerini düşünürlerse o ülkedeki faaliyetlerine son verebilirler. Bu durum ülke ekonomisi için ciddi olumsuzluklar yaratıp finansal istikrarı bozacaktır. Yerli bankaların ise yatırım olanakları, uzun dönemli çıkarlar gibi nedenlerle bu tür riskleri çok düşük seviyededir.

Ancak bazı yazarlara göre yabancı bankalar bir ülkeye giriş yaparken yüksek yatırım maliyetlerine ve diğer bankalarla rekabet edebilmek için önemli giderlere katlanmaktadır. Bu nedenle kötü ekonomik koşullar ve kriz dönemlerinde de olsa faaliyetlerini durdurup yüksek zararlar etmeyi göze alamamaktadırlar. (Cardenas ve diğ., 2003). Bununla beraber yabancı bankalar yurt içinde topladıkları fonları ev sahibi ülkede büyüme yerine ana ülkelerine veya başka finansal piyasalara transfer edebilir. Bu da ev sahibi ülkede kaynak sıkıntısı yaratarak istikrarsızlığa yol açmaktadır.

Yapılan bazı araştırmalara göre yabancı bankalar kendi ülkelerindeki ekonomik koşullardan ev sahibi ülkedeki ekonomik koşullara göre kıyasla daha fazla etkilenmektedir. Bu husus, ev sahibi ülke ekonomisinin olumsuz ekonomik gelişmelerle karşı karşıya olduğu dönemlerde yabancı bankaların bu dönemlerin daha az hasarla ve daha kısa zamanda atlatılmasında önemli bir yardımcı olabileceğini göstermektedir (Montgomery, 2003). Fakat bu bankaların ana ülkelerindeki gerçekleşen olayların, ev sahibi ülke ekonomisini etkilemesine neden olabilmeleri ise olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İstikrarlı bir şekilde seyreden ekonominin, yabancı sermayeli bankaların ana ülkelerinde yaşanan olumsuz ekonomik koşullar yüzünden sıkıntı içine girebilmesi yabancı bankaların eleştirilmesine neden olmuştur.

Yapılan araştırmalarda bu konuda farklı bulgulara ulaşılmıştır. Örneğin Japonya'da 80'li yılların sonundaki finansal problemler Amerika'da faaliyet gösteren Japon

bankaların aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri’ni olumsuz etkilemiştir (Cardenas ve diğ., 2003). Doğu Avrupa ülkelerinde yapılan bir araştırmada ise sektöre giriş yapan yabancı bankaların ana ülkelerindeki ekonomik gelişmeler ile ev sahibi ülkede kullandıkları kredilerin tutarı arasında ters yönlü bir ilişki saptanmıştır (Haas ve Lelyveld, 2003).

Bunların dışında, bir bankanın sektörde çok yüksek paya sahip olması, bu bankanın faaliyetlerine devam etmesi konusunda bir sıkıntı oluştuğunda bankacılık sektörü, ülke ekonomisi ve finansal istikrar bakımından çok ciddi sorunlar ortaya çıkacaktır. Yine sektörde büyük bir bankanın kredi arzında daralmaya girmesi (credit crunch) veya tamamen kredi arzını kesmesi de o ülkenin finansal istikrarsızlığa sürüklenmesine neden olabilir. Bu nedenle hezimeteye uğramayacak kadar büyük (too big to fail) bankalara ülkeye yatırım yapma ve faaliyet izinleri verilmesinde daha hassas davranmak gerekmektedir (BIS, 2001).

Yabancı bankaların uyguladığı yabancı bankaların krediler üzerine etkileri bölümünde de bahsedilecek “cherry picking” adı verilen kredi politikaları da ülkenin istikrarı için olumsuz durumlar ortaya çıkarabilecektir. Bu kredi politikasında yabancı bankalar sadece yabancı firmalara veya büyük ölçekli firmalara kredi kullandırmakta, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri kredi portföylerinin dışında bırakmaktadırlar. Bu durumun kredi arzında daralmaya yol açması ülkedeki finansal istikrarsızlığı tetikleyebilecektir (Haas ve Lelyveld, 2002).

Yabancı bankaların girişi, sektörde rekabeti artırmaktadır. Bunun sonucunda yerli bankaların birleşme yoluna gitmeleri ve yoğunlaşmanın artması monopol gücü yaratarak, bankacılık sisteminin etkinliğinin azalmasına, düşük kredi hacmine ve yüksek faiz marjlarına yol açarak finansal istikrarı olumsuz etkileyebilir. Ayrıca önceki paragraflarda bahsedildiği gibi çok büyük hacimli bankaların ortaya çıkmasına sebep olabilir (Agenor, 2003).

### 5.1.1 İstikrar Etkileri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Peek ve Rosengren (2000), Arjantin, Brezilya ve Meksika'da yaptıkları çalışmalarda yabancı bankaların ev sahibi ülkedeki finansal problemler karşısında geri çekilmeyi değil, fırsatları değerlendirerek büyüme yolunu seçtiklerini tespit etmişlerdir.

Dages ve arkadaşları (2000) Arjantin ve Meksika'daki yerli ve yabancı bankaların faaliyetlerini 1994-1999 döneminde analiz etmişler. Analizlerinde en küçük kareler yöntemini kullanan araştırmacılar kriz sırasında yabancı bankaların kredilerinde artış olduğunu ve istikrara katkı sağladıklarını ortaya koymuşlardır. Yabancı bankaların istikrarsızlığa yol açtığına dair bir bulguya ise ulaşamamışlardır. Latin Amerika ülkeleriyle ilgili yapılan başka bir araştırmada da yabancı bankaların kriz zamanlarında kredilerinin azalmadığı, bu bankaların kredi verirken ev sahibi ülkedeki negatif gelişmelerden çok fazla etkilenmedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Peria ve diğ., 2005).

Demirgüç-Kunt ve diğ. (1998)'nin yaptıkları çalışma sonuçlarına göre yabancı banka girişinin söz konusu ülkedeki finansal kriz ihtimalini yükseltmemekte, aksine kriz olasılığını düşürmekte ve finansal istikrara katkıda bulunmaktadır.

Montgomery (2003) de yabancı bankaların sadece şube yoluyla bankacılık sektörüne giriş yapmalarının dahi ev sahibi ülkedeki kriz olasılığını azalttığını belirtmiştir. Örneğin Endonezya'da olumsuz ekonomik şoklardan yabancı bankalar yerli bankalara göre daha az etkilenmiş, krizlerden daha az etkilenen kredi arzları sayesinde kriz sürecinde dengeleyici bir rol oynamışlardır.

Doğu Avrupa ülkelerinde yapılan bir çalışmada tamamı yabancı sermaye ile kurulan yabancı bankaların kriz döneminde kredilerini azaltmayarak sabit düzeyde tuttuğu ancak yerli bir bankayı satın alarak sektöre giriş yapan yabancı bankalar ile yerli bankaların kredilerini azalttığı dolayısıyla istikrara yönelik olumsuz etkileri olduğu görülmüştür (De Haas, 2003). Paula ve Alves (2003) de Brezilya ve Arjantin'de bankacılık sektörüne yabancı girişlerinin finansal istikrarı uzun dönemde olumlu olarak etkilemediğini öne sürmüşlerdir.

Literatür incelendiğinde görüldüğü gibi gelişmekte olan ülkelerde finansal istikrarının sağlanmasında yabancı sermayeli bankaların zor durumda kaldıklarında ana merkezleri tarafından desteklenebilmeleri, uyguladıkları yüksek karşılık ve sermaye yeterliliği politikaları, gelişmiş risk yönetim sistemleri ve özellikle kriz dönemlerinde güven duyulan bankalar olmaları nedeniyle ülke ekonomilerine olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Ancak bu bankaların genellikle çok büyük hacimli olmaları nedeniyle ekonomileri tehdit etmeleri, sektörde monopolleşme ve yoğunlaşmaya sebep olmaları, yeterli performans ölçütlerini sağlayamadıklarını düşündüklerinde ülkeyi terk etme ihtimalleri, kendi ülkelerindeki olumsuz koşulları yatırım yaptıkları ülkelere taşımaları ve merkezlerine yapabilecekleri yüksek kar transferleri nedeniyle istikrar bozucu etkileri vardır. Yabancı bankaların olumsuz etkilerine vurgu yapan yazarlar ve araştırmacılar tarafından ise bu etkilere dikkat çekilmiştir.

## **5.2 REKABET VE PERFORMANS İLE İLGİLİ ETKİLER**

Yabancı bankalar, dünyada bankacılık sektöründeki geliştirilen en son teknikleri kullanan, yeni hizmet ve ürünleri müşterilerine sunan bankalardır. Bu bankalar hem faaliyet gösterdikleri ülkelerde üstün ve yeni teknolojileri kullanarak, müşterilerine daha yeni, kaliteli ve ucuz finansal ürün ve hizmetleri sunarak doğrudan bir verimlilik katkısında bulunurken, hem de söz konusu ülkelerde rekabeti artırıcı ve diğer bankaları teşvik edici etki yaratarak toplam verimlilik üzerinde de dolaylı bir şekilde etki yaratmaktadırlar (Haas ve Lelyveld, 2002). Girdikleri ulusal ekonomilerde genellikle kendilerine göre daha eski yöntemlerle çalışan ulusal bankalara örnek teşkil ederek bankaları daha modern teknikler uygulamaya, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmet çeşitlendirmesine gitmelerinde zorlayıcı olmaktadır (Afşar, 2004). Üzerlerinde rekabet baskısı oluşan ve pazar paylarını korumak zorunda olan yerli bankalar hizmetlerini çeşitlendirmeye, hizmet kalitesini arttırmaya ve daha modern bankacılık tekniklerinin uygulanmasına yönelirler (Aksoy, 1998).

Yabancı bankaların, finansal hizmetlerin kapsamını ve kalitesini genişletmesiyle banka müşterileri daha iyi ve daha ucuz finansal hizmetlere ulaşma imkanı bulmaktadır. Modern bankacılık tekniklerinin ve bankacılığın gelişimi için önemli olan teknoloji altyapısının hedef ülkenin ulusal bankacılık sektörüne taşınması, söz konusu sektörün

verimliliği artırmasında önemli bir etkidir. Yabancı bankalar sahip oldukları gelişmiş bilgi, teknoloji ve yönetim tecrübesi ile doğrudan ya da dolaylı olarak ulusal bankalarla rekabet ederek ulusal sektördeki bankaların etkinliğini artırabilmektedir.

Yabancı bankalar tarafından klasik olarak kabul edilen bankacılık faaliyetlerinden uzak ve bilançolardaki riskleri çeşitli işlemlere dağıtabilme imkânını veren yeni finansal ürünlerin sunulması da hedef ülkedeki sektörün finansal gelişimini hızlandırarak sektör üzerinde olumlu etki yapmaktadır (Haas ve Lelyveld, 2002).

Finansal hizmetler için yabancı bankaların getirdikleri yeni teknolojilerin ve know-how'ın faydalarından yararlanabilmenin koşulu şeffaf, doğru bilgiye ulaşma imkanı veren ve güvenli borç vermeye uygun bir sistem ve altyapı gerekmektedir (Claessens ve Lee, 2002). Bu da bankacılık sistemindeki teknolojik altyapının gelişimini mecbur kılacaktır.

Ülkemizde de yabancı bankalar sektörde bilgisayarlı sisteme geçiş sürecinde diğer bankalar için öncü olmuşlardır. Modern bütçeleme ve planlama teknikleri ile SWIFT uygulamalarının da yaygınlaşmasını sağlamışlardır.

Yabancı bankalar gelişmiş aktif yönetimi hizmetlerinin yanı sıra özellikle kurumsal müşterilerine tezgahüstü türev ürünler gibi yeni finansal ürünler sunarak pazar paylarını genişletmeye çalışmaktadır. Yabancı bankaların bu konulardaki uzmanlıklarını ulusal ekonomiye yansıtmaları bankacılık sektöründe risk yönetiminin gelişmesini ve dolayısıyla finansal piyasaların güçlenmesini sağlayacaktır. Ayrıca bankacılık sektöründeki yabancı doğrudan yatırımlar, yerel finansal sistemin etkinliği ile birlikte dünya finansal sistemleri arasındaki entegrasyonu sağlayarak küresel bankacılık sisteminin etkinliğini de artıracaktır.

Türev ürünler, yapılandırılmış ürünler gibi gelişmekte olan ülkelerde kullanılmayan ya da yaygın olmayan ürünlerle birlikte sermaye piyasası işlemleri ve aracılık hizmetleri sunan yabancı bankalar, yerel para ve faiz oranı risklerinin yönetimi amacıyla bankalar arası para piyasaları gibi yerel finansman piyasalarının oluşturulmasına da katkıda bulunmaktadır (BIS, 2004).

Diğer yandan, yabancı bankaların hedef ülkelerin ulusal bankacılık sektörüne girişleri, söz konusu ülkelerde bankacılıkla ilgili daha gelişmiş düzenlemelere ve kanun yapısına geçmeyi teşvik edecek, daha gelişmiş muhasebe standartlarının uygulanmasına öncülük ederek ulusal bankacılık sektörünün daha verimli bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlayacaktır (Haas ve Lelyveld, 2002). Uyguladıkları risk yönetim teknikleri ve yeni finansal ürünleri ve hizmetleriyle de o ülkelerin bankacılıkta daha sıkı denetim standartlarına ve sağlıklı işleyen bankacılık sistemine kavuşmasına ve finansal yapının gelişmesine katkıda bulunacaklardır.

Ancak yerel düzenleyici otoritelerin yeni ürün ve hizmetlere ilişkin düzenlemeler konusunda çabuk harekete geçmeleri gerekmektedir. Çünkü yabancı banka girişinin ilk dönemlerinde düzenlemelerin yetersiz ya da dar kapsamlı olması, yabancı bankaların türev ve yapılandırılmış ürünler ile sektörde riskli bir konuma gelmesine neden olabilecektir (Goldberg, 2003).

Yabancı bankalar yeni ürün ve hizmetleriyle finansal sistemin daha karmaşık hale gelmesine neden olurlar. Bu sistemin denetlenmesi ve düzenlenmesindeki yetkili otoritelerin finansal sistemi kontrol etmede, bankalar üzerinde otorite sağlamada ve etkin denetim standartlarını getirmede başarısız olması durumunda özellikle yabancı bankalar sistemik riskin artmasına neden olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde yetersiz olan yasal düzenlemelerle birlikte bu durum bankacılık sistemini olumsuz etkileyecektir (Uiboupin, 2004).

Yabancı bankaların giriş yaptıkları ülkedeki politikalarının ve risk yönetim süreçlerinin ana ülkeden yönetildiği durumlarda, ev sahibi ülkedeki denetleyici ve düzenleyici kuruluşlar yeterli bilgiye sahip olamayabilir. Bu durumun sebep olacağı riskleri en alt seviyede tutmak için düzenleyici kuruluşların diğer ülkelerdeki düzenleyici kuruluşlarla işbirliği içerisinde olması önem arz etmektedir.

Ulusal bankalar yabancı bankalarla kısa vadede rekabet etmekte sıkıntı çekmektedirler. Çünkü gelişmekte olan ülkelerdeki bankalar dışa kapalı bankacılık sistemde, klasik bankacılık faaliyetleriyle hizmet verirken bir anda kendilerinden yönetim tecrübesi, hizmet çeşitliliği ve teknoloji altyapısı açısından üstün olan yabancı bankalarla rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu da yerli bankaların faaliyetlerine daha düşük karlarla



devam etmelerine neden olmaktadır. Ancak uzun vadede, söz konusu rekabet sonucu varlıklarını sürdürebilen ulusal bankaların, yabancı bankaların ulusal sektöre girişinden pozitif etkilendiği görülmüştür (Graham, 2001).

Yabancı bankaların girişini engelleyen düzenlemelerin fazla esnekleştirilmesi de gelişmekte olan ülkeler için bazı riskler ortaya çıkaracaktır. Yabancı bankaların sektöre girmesi ile artan rekabet ortamında yerel bankaların karlılıklarındaki düşüşlerin önemli düzeylerde olması bankaların finansal kırılganlıklarını artırabilmektedir. Bu durum da özellikle düzenleme ve denetimin güçlü olmadığı finansal sistemlerde dengeleri bozucu etki yaratmaktadır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalardan beklenen faydanın sağlanması için liberalizasyon sürecinin iyi yönetilmesi ve finansal sistemde güçlü bir denetim mekanizmasının var olması önem arz etmektedir (Erdönmez, 2003).

Yabancı bankalarla ilgili bir diğer olumsuz bakış açısı da faaliyet gösterdikleri ülkelerde monopolistik ve oligopolistik yapılanmalar içine girerek rekabetin aksamasına neden olabilmeleri ve bunun beraberinde verimliliğin azalmasına yol açmasıdır (Mathieson ve Roldos, 2001).

Bankacılık sektörüne yabancı girişleri yerli bankaları etkin çalışmaya itmektedir. Literatürdeki çalışmalardaki genel kanıya göre yabancı girişle yerli bankaların maliyetlerini düşürme yoluna gitmekte fakat karlılık da düşmektedir.

Etkin çalışan bankacılık sisteminde, bankaların faiz gelir ve giderleri arasındaki fark olan faiz marjları çoğu zaman düşüktür. Yabancı bankalar da girdikleri ülkelerde rekabeti ve etkinliği artırarak faiz marjlarının düşmesine sebep olurlar. Faiz marjlarının düşmesiyle ulusal bankalar düşen faiz gelirlerine karşılık faiz dışı gelirlerini artırmaya yönelirler. Fakat artan rekabet ile birlikte müşterilerine daha iyi hizmet fiyatları sunmaya çalışan bankaların faiz dışı gelirleri de düşebilecektir. Bu nedenle yabancı banka girişlerinin ulusal bankaların faiz dışı gelirleri üzerindeki etkisi değişken olabilmektedir (Uiboupin, 2004).

Yabancı bankaların girişle artan rekabet baskısı, diğer bankalara kıyasla düşük etkinlikle faaliyet göstermekte olan yerli bankaların karlılıklarının azalmasına yol açmasının yanında bu bankaların faaliyetlerini devam ettiremeyecek duruma gelmesine

de neden olabilecektir. Bu durum ise hem bankacılık sektörüne hem de ulusal ekonominin tümüne zarar verecektir.

Yabancı banka girişlerinin, bankacılık sektöründe çalışan insan kaynağının kalitesi üzerinde de doğrudan ya da dolaylı olarak etkileri vardır. Yabancı bankalar kaliteli işgücüne önem verirler ve yerli bankacıların eğitimine ulusal bankalardan daha fazla yatırım yaparlar. Ayrıca bu bankaların deneyimli ve bilgili yöneticilerinden ev sahibi ülke bankacılık sektörü çalışanları faydalanır. Yerli bankalar da yabancı bankalarla rekabet edebilmek için eğitime önem verirler. Bunun sonucunda ise bankacılık faaliyetleri daha etkin yönetilir ve uzun dönemde maliyetler düşer (Lensink ve Hermes, 2001). Ülkemizde de günümüzde en kalifiye elemanlara sahip sektör bankacılık sektörüdür.

### **5.2.1 Rekabet ve Performans Üzerine Etkiler ile İlgili Yapılan Çalışmalar**

Kolombiya bankacılık sektörü üzerine Barajas ve diğerlerinin yaptığı çalışma bulguları yabancı banka girişlerinin yerli bankacılık sektöründe rekabet baskısı oluşturduğunu destekler niteliktedir. Çalışmaya göre yabancı girişi ulusal bankaları hizmet kalitelerini yükseltmeye yöneltmiş ve bu da maliyetleri artırmıştır (Barajas ve diğ., 1999).

Clarke ve diğerleri (1999) Arjantin bankacılık sektörüne yabancı bankaların etkisini araştırdıkları çalışmalarında yabancı bankaların ulusal bankalar üzerinde rekabet baskısı oluşturduklarını ancak bu rekabetin yabancı bankaların daha aktif ve avantajlı olduğu bölümlerde etkisini daha çok hissettirdiğini tespit etmişlerdir. 1995–1997 yılları arasındaki verileri analiz eden yazarlara göre yabancı bankalar mortgage (ipotekli konut kredisi) piyasasında aktif olarak faaliyet gösterdiklerinden, yerli bankaların bu piyasada kar marjları azalmış, genel yönetim giderleri artmış ve karlılıkları azalmıştır. Bireysel tüketici kredileri gibi yabancı bankaların çok etkin olmadıkları piyasalarda ise yerel bankaların faiz oranı marjları, maliyetleri ve karlılıkları etkilenmemiştir.

Claessens ve Glaessner (1998)'in Asya ülkelerini konu alan çalışmalarında yabancı banka girişleri ile net faiz marjlarının düştüğü, karlılığın ise arttığı saptanmıştır. Bunun nedeni olarak maliyetlerin daha fazla düşmesi düşünülmektedir. Kim ve Lee (2004)'nin Kore'de yaptıkları çalışmada da yabancı banka girişi ile maliyetlerin düştüğü

saptanmıştır fakat karlılık artışı görülmemiştir. Tayland'da yapılan bir başka çalışmada ise diğer çalışmaların aksine yabancı bankaların sayısındaki artışın faiz marjlarının artmasına, karlılığın ise düşmesine sebep olduğu görülmüştür (Okuda ve Rungsomboon, 2004). Yazarlar uzun dönemde ise bankaların performanslarında artış beklemektedirler.

Yabancı bankaların ulusal bankalar üzerindeki faiz marjları ve etkinlik etkileri giriş yapılan ülkenin gelişmişlik seviyesi ile de ilgilidir. Bu nedenle ekonomik kalkınma düzeyi de etkiler değerlendirilirken göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Hermes ve Lensink (2004), yaptıkları araştırmalarda yüksek ekonomik kalkınma düzeyinde -finansal piyasaları gelişmiş ülkelerde- yabancı banka girişlerinin maliyet, karlılık ve faiz marjlarını düşürdüğü; düşük ekonomik kalkınma düzeyinde ise maliyetlerle birlikte faiz ve kar marjlarını da artırdığı sonucuna varmışlardır.

Classens, Hunt ve Huizinga tarafından 2001 yılında yapılan çalışma 80 ülkede yabancı banka varlığının yerli bankaları nasıl etkilediğini açıklamayı amaçlamaktadır. Bunun için 1988-1995 yılları arasındaki banka muhasebe verileri ve makroekonomik veriler kullanılmıştır. Çalışmada banka hisselerinin yüzde 50'sinden fazlasının yabancılara ait olduğu bankalar yabancı banka olarak tanımlanmıştır.

Yazarlar çalışmalarında yabancı bankaların ulusal bankalardan faiz marjları, ödenen vergiler, genel yönetim giderleri, kredi karşılıkları ve karlılık gibi göstergelerde ne ölçüde farklılaştığını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Daha sonra yabancı banka sayısının toplam banka sayısına olan oranındaki artışın ulusal bankaların faaliyetlerini nasıl etkilediğini incelemişlerdir.

Çalışmada IBCA tarafından sağlanan BankScope veri tabanındaki veriler, her bir ülkenin kendine has farklılıkları giderilip global bir formata dönüştürüldükten sonra kullanılmıştır. Bankalar ve ülkeler arası karşılaştırma yapmak için 36 standart oran kullanılmış ve 7900 ticari banka incelenmiştir. Hisselerin getirisi yerine muhasebesel gelir ve karlılık üzerine odaklanılmıştır.

Çalışmada 1988-1995 yılları arasında 80 ülkede sahiplik yapısına göre bankalar ikiye ayrılarak faiz marjları, faiz dışı gelirler, genel giderler, ödenen vergiler, kredi karşılıkları, net kar gibi göstergelerin toplam aktiflere oranı oran analizi yöntemiyle

incelenmiştir. Daha sonra bu oranlar ülkelerin gelir düzeylerine göre (düşük,düşük-orta,yüksek-orta,yüksek) ve bölgelere göre (Afrika, Asya, Latin Amerika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Geçiş Ekonomileri ve Endüstriyel Ekonomiler) olmak üzere 2 şekilde sınıflandırılarak analizlere dahil edilmiştir. Daha sonra değişkenler seçilerek regresyon analizi ile model oluşturmuşlardır.

Çalışma sonuçlarında gelişmiş ülkelerde yabancı bankaların daha düşük faiz marjlarına, genel yönetim giderlerine ve karlılığa sahip olduklarını, gelişmekte olan ülkelerde ise bunun tersinin geçerli olduğunu, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu konuda belirgin bir şekilde ayrıldıklarını görmüşlerdir. Ayrıca yabancı banka sayısındaki artışın ulusal bankaların karlılığını, faiz dışı gelirlerini ve genel giderlerini düşürdüğünü tespit etmişlerdir.

Zajc, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Slovakya ve Slovenya'ya 1995–2000 yılları arasındaki yabancı banka girişlerinin etkilerini analiz etmiştir. Analiz sonuçlarına göre yabancı banka girişleri genel yönetim giderlerini artırmakta fakat diğer çalışmaların aksine faiz dışı gelirleri azaltmaktadır (Zajc, 2003).

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde faaliyette bulunan yerel ülkelerde Uiboupin'in 219 bankanın 1995–2001 yılları arasındaki verilerini kullanarak yaptığı, yabancı bankaların kısa dönemli etkilerinin incelendiği çalışmaya göre yabancı banka girişi ile ev sahibi ülkelerin bankacılık sektöründeki rekabet de artırmıştır. Ulusal bankaların genel yönetim giderleri artmış, faiz ve faiz dışı gelirleri ile karlılıkları azalmıştır (Uiboupin, 2004).

Gamal ve diğerleri 1990–2000 yılları arasındaki verileri kullanarak yaptıkları çalışmada yabancı bankaların Türk bankalarına göre daha etkin olduğunu tespit etmişlerdir (Gamal, 2005). Çiçek de 1980–2000 yıllarını kapsayan çalışmasında yabancı bankaların girişlerinin rekabet ortamını ve bununla birlikte aracılık maliyetlerini, finansal hizmet ve ürün çeşitliliğini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer etki ise bu bankaların faiz marjlarının artmasına sebep olmasıdır (Çiçek, 2002).

1980–1997 yılları arasındaki verileri kullanarak Türkiye’de yabancı banka girişlerinin bankacılık sektörü üzerindeki etkisini inceleyen Denizer (1999) üç göstergiyi incelemiştir: Net faiz marjı, faaliyet giderleri ve aktif getirisi/toplam aktifler. Yazar, bağımsız değişkenler için iki ayrı set oluşturmuştur. 1. sette yabancı bankalar dahil tüm bankalar için bu değişkenler oluşturulmuş, 2. sette performans ölçütleri sadece yerel bankalar için girilmiştir. Çalışmada 1. set, performansı belirlemede yabancı sahiplik önemli mi sorusu için, 2. set yabancı banka girişinin yerel bankaların performansları üzerinde nasıl bir etkisi olduğu sorusu için kullanılmıştır.

Cevap aranan ilk soruda bağımsız değişken olarak bankanın yabancı olup olmaması ifade eden bir dummy değişken kullanılmıştır. Eğer banka yabancı ise, cevap aranan 2. soruda iki bağımsız değişken bulunmaktadır: Yabancı bankaların söz konusu üç performans ölçütü üzerindeki etkilerini anlamak için yabancı banka sayısı/toplam banka sayısı ve yabancı banka aktif payı. Diğer değişkenler olarak ise sabit sermaye oranı, kısa ve orta vadeli mevduat/toplam varlıklar kullanılmıştır. Regressor'lardan biri olarak yıllık büyüme oranı alınmıştır. Eşitliklerde piyasa yapısı sabit olarak alınmıştır. Ayrıca büyük şube ağına sahip bankaların pazar payına sahip olup olmadıklarını görmek için her bankanın toplam şubeler içindeki şube oranı kullanılmıştır.

Söz konusu üç performans ölçütü panel veri tahmin yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Testlerde fixed effects ya da random effects tahminlerinden hangisinin daha etkin sonuçlar verdiğini belirlemek için Hausman testi uygulanmıştır.

Çalışma sonuçlarında yabancı bankaların söz konusu üç değişken üzerinde de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı sermayeli bankaların, bankaların aktif getirileri üzerinde negatif etkileri olduğu; bunun da Türkiye’de o dönemde yabancı banka faaliyetlerinin yoğun olmamasına rağmen rekabeti arttırmalarından kaynaklandığı, bu bankaların girişiyle net faiz marjlarının düştüğü ve ulusal bankaların faaliyet giderlerinin azalma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

### 5.3 BANKALARIN KULLANDIRDIKLARI KREDİLER ÜZERİNE ETKİLER

Literatürde yabancı bankaların giriş yaptıkları ülkedeki kredi arzına etkileri konusunda hem olumlu hem de olumsuz görüşler mevcuttur.

Yabancı bankalar makroekonomik faaliyetlerdeki olumsuzluklara karşı ev sahibi ülkenin daha az duyarlı olmasını sağlarlar. Ayrıca yabancı bankalar daha istikrarlı kredi kaynaklarına sahiptirler. Ev sahibi ülkedeki kötü ekonomik koşullarda dahi firmalara kredi vermeye devam edebilirler çünkü bu bankalar büyük uluslar arası bankaların bir iştiraki veya şubesi olmaları ve sermaye ihraç eden ülkelere faaliyet gösteren kuruluşlarla ilişki içerisinde olmalarından dolayı ek fon bulma imkanları fazladır (Uiboupin, 2004).

Yabancı bankalar, kredilerde riski dikkate alan fiyatlandırma ve kredi standartlarını oluşturma yöntemleri ile daha sağlam bir kredi kültürünün oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca piyasa koşullarına uygun olmayan sübvansiyonlu krediler ve grup kredileri kullanılmamakta ve daha yüksek kredi karşılıkları ayırmaktadırlar. Gerçekleştirilen tüm bu uygulamalar ile yabancı bankalar bankacılık sistemindeki etkinliği artırarak sorunlu kredi miktarını düşürmektedir (BIS, 2004).

Yabancı bankaların ev sahibi ülkedeki kredi arzıyla ilgili etkilerinden en çok eleştirilen konulardan biri literatürde “cherry picking” adı verilen bankaların düşük düzeylerde riske sahip, çok büyük ve genellikle de çokuluslu şirketlere kredi vermeyi tercih etmeleri ve bunun sonucunda yerli bankaların yüksek riskli müşteri portföyü ile karşı karşıya kalması hususudur (Haas ve Lelyveld, 2002). Çokuluslu bankaların küçük ve orta büyüklükteki işletmeler ve yerli üreticiler gibi müşteri segmentlerine kredi vermekten kaçınmaları ülkede kredi daralmasına ve bankacılık sisteminde olumsuz etkilere sebep olabilmektedir.

Bununla birlikte son yıllarda yabancı bankaların girişi ile artan rekabet sonucunda hem yerel bankalar pazar paylarını korumak amacıyla kredi kalitelerinin bozulması pahasına kredilerini artırmakta hem de yabancı bankalar daha önceden ihmal edilen pazar bölümleriyle de ilgilenmeye başlamaktadır (Uiboupin, 2004). Ancak bu, yabancı

bankaların bankacılık sistemindeki payının ve rekabetin yoğun olduğu Orta Avrupa ülkelerinde geçerli olsa da ulusal endüstri ve küçük firmalar hakkında sahip oldukları kısıtlı bilgi dolayısıyla birçok gelişmekte olan ülkede yabancı bankalar küçük ve orta büyüklükteki işletmelere kredi verme konusunda çekimser kalmaktadırlar. Brezilya'daki devalüasyonun ardından sağlıksız bilançoları ve artan kredi riski nedeniyle yabancı bankalar küçük ve orta büyüklükteki işletmelere kredi arzını artırmama kararı almışlardır (Hawkins ve Mihaljek, 2001). Kore, Polonya ve Macaristan gibi ülkelerde de bankacılık sektöründeki uluslararası rekabetin artması ile kredi arzında düşüş yaşanmıştır (Weller, 2001).

Clarke ve diğerleri (2001) yabancı bankalarla olan rekabetin bazı ulusal bankaları strateji değiştirerek ve yeni faaliyet alanları aramaya itmesinin, orta vadede küçük ve orta boy işletmeler lehine gelişmeler doğuracağını belirtmektedirler. Yazarların çalışma sonuçlarına göre yabancı bankaların girişiyle ortaya çıkan verimlilik artışı toplam kredilerde bir artışa sebep oluyorsa, küçük ve orta boy işletmelerin toplam krediler içerisindeki payları azalsa dahi bu işletmelerin aldıkları kredileri miktar olarak artacaktır. Fakat yine çalışma sonuçlarına göre yabancı bankaların bankacılık sektöründe paylarının artmasından küçük firmalar bazı faydalar sağlasa da, bu süreçten daha çok büyük firmaların fayda sağlayacaktır. Ayrıca yabancı payının artması firma ölçeği büyüdükçe firmaların kredi ile finanse ettikleri yatırımlarında daha fazla artışa sebep olmaktadır.

Aşağıdaki tabloda ülkelerin yaşadıkları ekonomik durgunluk dönemlerindeki toplam tüketici kredilerinin yüzdesel değişimi görülmektedir.

**Tablo 25: Ülkelerin Yaşadıkları Ekonomik Durgunluk Dönemlerindeki Toplam Tüketici Kredilerinin Yüzdesele Değişimi**

Ülkeler	Yıllar	Ulusal Bankalar	Kamu Bankaları	Yabancı Bankalar
Kore	1998	-2	-18	-27
Malezya	1998	-3	-1	2
Filipin	1997-98	-12	2	25
Tayland	1996-98	8	10	7
Arjantin	1999	6	5	8
Brezilya	1997-98	15	24	2
Şili	1999	17	23	2
Kolombiya	1999	-38	-8	-3
Meksika	1995	-17	-	6
Çek Cumhuriyeti	1997-99	6	-15	23
Türkiye	2000-2001	-52	-44	-54

Kaynak: BIS, 2001

Tabloya göre durgunluk döneminde Kore’de yabancı bankaların toplam tüketici kredileri ulusal bankalara göre önemli ölçüde azalmıştır. Brezilya ve Şili gibi ülkelerde ulusal bankalar kredi kullandırımını %15 civarında artırırken bu artış yabancı bankalarda sadece %2’ler seviyesinde kalmıştır. Bunların dışındaki ülkelerde yabancı sermayeli bankaların tüketici kredilerindeki performansı yerli bankaların seviyesinde ya da daha yukarılarda olmuştur. Malezya, Filipinleri Meksika gibi ülkelerde ulusal bankalar tüketici kredisi arzını azaltırken yabancı bankalar arzı artırarak finansal istikrara katkıda bulunmuşlardır. Kolombiya’da da ulusal bankalarda kredi arzı önemli oranda düşerken, yabancı bankalarda bu düşüş sadece % 3 olmuştur. Tayland, Arjantin ve Türkiye’de yabancı ve yerli bankaların tüketici kredileri benzer değişiklikler göstermiş, Çek Cumhuriyeti’nde ise ulusal bankaların % 6’lık kredi arzı artışına karşılık, yabancı bankaların kredi arzı % 23 artmıştır.

### 5.3.1 Krediler Üzerine Etkiler ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Meksika ve Arjantin’deki yabancı bankalarla yerli bankaları 1994-1999 yıllarını kapsayan zaman aralığında karşılaştıran bir çalışmada, yerli sermayeli bankalarla yabancı bankaların benzer performans gösterdiği görülmüştür. Çalışmada yazarlar, tek



başına mülkiyet yapısından ziyade bankanın mali bünyesinin sağlamlığının öncelikle önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca yabancı bankaların ekonomide meydana gelen genişleme dönemlerinde kredilerini hızla artırırken daralma dönemlerinde kredilerini aynı hızla azaltmadıkları, yani daralma ve genişleme dönemlerinde tepkilerinin aynı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Dages ve diğerleri, 2000).

Clarke ve diğerleri'nin (2002) Latin Amerika ülkelerinden Şili, Arjantin, Peru ve Kolombiya'da yabancı banka girişinin küçük ölçekli işletmelere verilen kredilerde azalmaya neden olup olmadığına dair yaptıkları çalışmada, bu ülkelerin tümünde küçük ölçekli yabancı bankaların aynı büyüklükteki yerli bankalara nazaran küçük işletmelere daha az kredi kullandıkları görülmüştür. Fakat büyük ve orta ölçekli yabancı bankalar aynı ölçekteki yerli bankalara göre küçük işletmelere daha fazla kredi kullandırmıştır. Sonuçta küçük işletmelere kullanılan kredi arzında sadece küçük ölçekli bankalar nezdinde daralma görülmüştür. Yazarlar analizlerinde yabancı ve ulusal bankalar arasındaki farklılıkların banka ölçeği büyüdükçe azaldığı sonucuna varmışlardır.

Crystal ve diğerleri (2002) tarafından Latin Amerika ülkelerindeki yabancı ve yerli bankaların 1995-2000 yılları arasında performansları karşılaştırılmıştır. Bu dönemde özel yerli sermayeli ve yabancı sermayeli bankaların benzer fakat kamu bankalarına göre daha iyi durumda oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yabancı bankaların aktif kalitelerinin sağlamlığına daha fazla dikkat ettikleri, daha fazla kredi kullandıkları ve kredi kullanımının daha istikrarlı olduğu görülmüştür. Ayrıca bu bankaların takibe düşen kredi oranı, varlık kalitesi, sermaye yeterliliği gibi konularda özel sermayeli yerli bankalardan daha iyi durumda olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre yabancı sermayeli bankalar gelişmekte olan ekonomilerde finansal piyasaları güçlendirmekte, etkin ve istikrarlı bir bankacılık sektörü oluşumuna katkı sağlamaktadırlar.

Gianetti ve Ongena (2005) Doğu Avrupa ülkelerinde yaptıkları çalışmada küçük işletmelerin bankacılık sektörüne yabancı girişlerinden daha az faydalandığını, bunun nedeni olarak ise potansiyel girişimciler ve küçük işletmelerle ilgili yabancı bankaların sağlıklı bilgiye ulaşamaması sorununu göstermişlerdir. 101 adet gelişmekte olan ülkeyi kapsayan başka bir çalışmada ise yine yabancı bankaların mali istihbarat toplamakta

zorluk çektikleri firmalara kredi sağlamada isteksiz oldukları tespit edilmiştir (Mian, 2006).

Kore’de yapılan bir çalışmada 1997-2003 yılları arasında bankacılık sektörüne yabancı girişlerinin ulusal bankalar üzerine olan etkileri incelenmiştir. Çalışmada yabancı bankaların daha istikrarlı bir bankacılık sistemi oluşturduğuna ilişkin bir sonuca ulaşılamamıştır. Bu ülkede yabancı bankaların kredi değerliği yüksek olmayan müşterilere kredi vermekte çekingen davranmaları nedeniyle ulusal bankalar bu müşterilere yönelmiş ve kredi riskleri artmıştır. Yabancı bankaların perakende bankacılıkta agresif büyüme stratejisini benimsedikleri, kaliteli personel ve ileri bankacılık teknikleri gibi konularda ulusal bankacılık sistemine fazla katkılarının olmadığı gözlemlenmiştir (Kim ve Lee, 2004).

Clarke ve diğerleri’nin (2001) Amerika’da faaliyet gösteren 271 yabancı banka üzerinde yaptığı araştırmada; yabancı bankaların %56’sının dış ticaretin finansmanını, %44’ünün kurumsal bankacılığı, %31’ini ise döviz işlemlerini temel faaliyet konuları olarak belirlediği görülmüştür. Ayrıca bu bankaların kredilerinin büyük çoğunluğu ticari ve endüstriyel kredilerden oluşmaktadır. Bu göstergeler büyük firmaların yabancı bankalar için daha önemli bir hedef olduğunu ifade etmektedir.

Cardenas ve diğerlerinin (2003) Meksika’da yaptığı çalışmalarda yabancı bankaların kredi verdikleri müşterilerin sadece büyük ölçekli işletmelerden oluşmasa da çoğunlukla orta büyüklükte işletmelerden oluştuğu ve küçük işletmelerin yabancı bankalardan kredi almakta problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Detragiache ve diğerleri (2006)’ne göre de yabancı banka girişi yerli bankaları pazardan çıkmaya zorlarsa yeterli bilgi edinilemeyen küçük işletmelere kullandırılan kredi hacmi azalmakta ve bu da kredi piyasasının derinliğinin azalmasına neden olabilmektedir.

Clarke ve diğerlerinin (2001) 36 gelişmekte olan ülkedeki 3000 işletmeye yaptığı anket sonuçlarına göre işletmeler için krediye erişim yabancı bankaların girişiyle artmaktadır. Çalışmadaki bazı bulgulara göre büyük işletmeler yabancı girişinden küçük işletmelerden daha fazla yararlanmaktadır. Fakat küçük işletmelerin yabancı banka girişinden zarar gördüğüne dair hiçbir sonuç ortaya çıkmamış ve küçük işletmelerin de net faydalar elde ettiği belirtilmiştir.

Kolombiya bankacılık sektöründeki yabancı yatırımlar üzerine gerçekleştirilen bir çalışmada yabancıların sektöre girmesinin rekabeti artırırken artan rekabetin yerli bankaların kredi kalitesinin bozulduğu gözlenmiştir; Barajas ve diğerleri (1999), Cardenas ve diğerleri (2003) ile Claessens ve Glaessner (1998) de yabancı bankaların uygulayacakları seçici kredi politikaları ve pazarın sadece karlı bölümlerine hizmet verme stratejilerinin küçük ve şeffaf olmayan şirketlerin kredi alma imkanlarını sınırlayacağını ve ileri sürmüşlerdir.

ABD üzerinde yapılan araştırmalarda yabancı bankaların ülkeye giriş şekillerinin de küçük ölçekli işletmelere kullanılan kredilerde etkili olduğu görülmüştür. Örneğin yabancı bankaların yeni bir banka kurarak giriş yapmayı tercih etmeleri durumunda (de novo entrants) küçük işletmeler bu bankaların kullandığı kredilerden daha fazla yararlanmaktadır (Clarke ve diğerleri, 2001).

Dages ve diğerleri (2000), Latin Amerika ülkelerinde ulusal bankalara göre ABD kökenli bankaların kredilerinin ekonomideki dalgalanmalardan daha az etkilendiği ve daha hızlı büyüdüğünü tespit etmişlerdir. Goldberg (2003) de gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörüne giriş yapan yabancı bankaların daha önce kredi imkanlarından yararlanamayan şirketlere kredi açtıkları ve böylece ekonomik büyümeye katkıda bulduklarını savunmuştur.

Bu konu hakkında daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde, yabancı sermayeli bankaların ülkeye girişleri ve uyguladıkları kredi politikalar neticesinde küçük firmalara kredi arzını kısararak daha büyük ve seçkin firmalara kredi kullandırma politikası izledikleri, bunun sonucunda ise yerli bankaların kredi portföylerinin daha riskli hale geldiği ve toplam kredi arzının azaldığı gibi sonuçlar daha yoğun olarak göze çarpsa da yabancı bankaların küçük firmalara da kredi kullandığı ve bu bankaların ülkeye girişlerinin toplam kredi arzında azaltıcı bir etkiye sebep olmadığı da yapılan diğer çalışma sonuçlarında görülmektedir.

## 6. BÖLÜM

### UYGULAMA: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE ULUSAL VE YABANCI SERMAYELİ BANKALARIN FİNANSAL YAPILARINI AYRIŞTIRAN FAKTÖRLERİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

#### 6.1 UYGULAMA HAKKINDA GENEL BİLGİ

##### 6.1.1 Uygulamanın Amacı

Yabancı bankaların ekonomilere ve ulusal bankacılık sektörlerine etkileri ile ülkelere giriş nedenleri konusunda yapılmış pek çok çalışma mevcut olsa da ülkemizde 1980 öncesinde uygulanan dışa kapalı ekonomik politikalar, ardından ise uzun yıllar süren istikrasızlıklar nedeni ile yabancı sermayeli bankalar ile ilgili çalışmalar kısıtlı sayıda kalmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türk Bankacılık Sektörü'nde seçilen 24 mevduat bankasındaki yabancı sermaye payı ile yine bu bankaların finansal rasyoları ve seçilen makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik bir uygulama gerçekleştirilerek bankalardaki yabancı payı ile seçilen değişkenler ve dolayısıyla bankacılık sektörü arasındaki ilişki ile yabancı ve ulusal bankaların finansal yapılarını ayırıştırarak unsurları değerlendirilmektir.

##### 6.1.2 Veriler ve Örneklem Seçimi

Çalışmada çeşitli kaynaklarda yer alan veriler kullanılarak model oluşturulmuştur. 2003-2009 yılları arasında Türk Bankacılık Sektörü'ndeki 24 adet mevduat kabul eden ticari bankaya ait çeşitli finansal rasyolar, bu bankalardaki yabancı sermaye payları ve bankaların şube sayıları analiz edilmiştir. Ayrıca İstanbul Menkul Kıymetler Borsası endeksi ve yıllar itibariyle gerçekleşen ekonomik büyüme oranları gibi değişkenler çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmada yer alan mevduat bankalarından 3'ü kamu sermayeli, diğer bankalar ise özel sermayeli bankalardır. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiş Birleşik Fon Bankası A.Ş ile kalkınma ve yatırım bankaları ve Türkiye'de şube açmış yabancı bankalar Türk Bankacılık Sektöründeki toplam paylarının sınırlı olması, katılım bankaları ise işleyiş sistemi açısından mevduat bankalarından farklılık göstermesi nedeniyle bu bankalara ait veriler analize dahil edilmemiştir. Ayrıca Adabank A.Ş., finansal rasyolarındaki aşırı değerler nedeniyle analizden çıkarılmıştır.

Çalışmada kullanılan verilerden bankaların finansal rasyoları Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) banka ve sektör bilgileri ile ilgili hazırladığı istatistiki raporlardan elde edilmiştir. Bankaların şube sayıları ve ihtiyaç duyulan diğer bilgiler yine TBB tarafından hazırlanan '*Bankalarımız*' kitaplarından ve bankaların kamuya açıklanmış finansal tablolarından yararlanılarak derlenmiştir. Veri setinde 2003–2009 yılları arasında yıllık veriler kullanılmıştır.

Bankalardaki yabancı payları, bankaların faaliyet raporlarında yer alan ortaklık ve sermaye yapısına ilişkin bilgiler bölümleri her yıl itibariyle incelenerek elde edilmiştir. Hisse senetleri halka açık piyasalarda işlem gören bankaların bu hisselerindeki yabancıların kontrol altında tuttuğu paylar analize dahi edilmemiştir.

İMKB endeksi değişkeni için İMKB internet sitesindeki her yılın son işlem günündeki kapanış fiyatı, gerçekleşen ekonomik büyüme oranları değişkeni için ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) internet sitesindeki veriler kullanılmıştır. İMKB endeksi, ekonomik büyüme oranı ve şube sayısı haricindeki diğer değişkenler yüzdesel değerler olarak modelde kullanılmıştır.

### **6.1.3 Yabancı Banka Tanımının Seçimi**

Literatürde bir bankanın yabancı banka olarak sınıflandırılabilmesi için yabancı sermayenin banka üzerinde önemli derecede etkisinin olması yani yabancı sermayenin bankanın kararlarını etkileyebilecek düzeyde hisse sahibi olması gerektiği görüşü hakimdir. Çoğunlukla bunun da en az yüzde 50'lik hisse oranı sahipliği gerektirdiği kabul edilmektedir.

Çalışmamızda regresyon analizinde bankalardaki yabancı sermaye payı oran olarak belirlenmiş, analiz için yabancı banka tanımına ihtiyaç duyulmamıştır. Lojistik regresyon analizinde ise yabancı sermaye payı yüzde 50'den fazla olan bankalar yabancı banka olarak tanımlanmıştır.

#### **6.1.4 Uygulama Yönteminin Seçimi**

Yabancı banka payının etkileri, yabancı banka payına etki eden faktörler ve yabancı ve ulusal sermayeli bankaların karşılaştırılması ile ilgili çalışmalarda genel olarak regresyon analizi tercih edilmektedir. Bunun dışında oran analizi, anket, panel lojistik regresyon analizi, tekli regresyon analizi gibi yöntemler de çalışmalarda kullanılmaktadır.

Bu çalışmada önce doğrusal regresyon analizi, ardından ise lojistik regresyon analizi kullanılarak yabancı banka payı ile seçilen rasyolar ve değişkenler arasındaki ilişki incelenecektir. Analizler ise SPSS Clementine 12.0 ve Microsoft Office Excel programları ile yapılacaktır.

#### **6.1.5 Çalışmada Kullanılacak İstatistikî Modeller**

Bu bölümde çalışmada kullanılacak doğrusal regresyon analizi ve lojistik regresyon analizi ile ilgili temel bilgiler üzerinde durulacaktır.

##### **6.1.5.1 Doğrusal Regresyon Analizi**

Regresyon, biri bağımlı (açıklanan) değişken, diğeri de bağımsız (açıklayıcı) değişken olarak en az iki değişken arasındaki ortalama ilişkinin matematiksel bir fonksiyon şeklinde ifade edilmesidir. Bu fonksiyona regresyon denklemi adı verilmektedir. Bir değişkene ilişkin gözlem sonuçları yardımıyla diğeri değişkenin alabileceği değerlerin ne kadar doğrulukla tahmin edilebileceği ve değişken değerlerinde gözlenen farklılıkların ne dereceye kadar belirleyici bazı etmenlere bağlanabileceğinin belirlenmesi ihtiyacı nedeniyle iki veya daha çok değişken arasındaki ilişkinin saptanması gerekebilir (Özer, 1996). İki rassal değişkenin birbirine bağımlı olması durumunda, bu değişkenlerden birinin içerdiği bilginin diğeri değişkenin değerlerini kestirmek için kullanılabilir. Bu

sebeplerle, değişkenler arasındaki ilişkinin fonksiyonel şekli, yönü ve derecesi bilinmelidir. İlişkinin fonksiyonel şekli ilişkinin varlığı durumunda regresyon analizinin konusunu oluştururken, iki değişken arasındaki ilişkinin ölçülmesi korelasyon analizinin konusunu oluşturur (Çil, 2004).

Regresyon verileri nitel ve nicel olmak üzere iki türdür. Bağımlı değişken verileri sürekli değişken olmak zorunda iken bağımsız değişken verileri için böyle bir zorunluluk yoktur. Regresyon modelinin genel kullanım amaçları; salt tanımlama, katsayı kestirimi, denetim, uyum kestirimi ve ön kestirimdir.

Değişkenler arası ilişki doğrusal olduğunda doğrusal regresyon modeli, doğrusal olmadığıdaysa doğrusal olmayan regresyon modeli söz konusu olur. Regresyon analizinde bağımsız (açıklayıcı) değişken sayısı bir olduğunda basit regresyon modelinden, değişken sayısı iki ya da daha fazla olduğundaysa çoklu regresyon modelinden söz edilir.

#### Basit ve Çoklu Doğrusal Regresyon Modelleri

Basit doğrusal regresyon analizi bir bağımlı değişken ve bir bağımsız değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi inceleyen analiz tekniğidir.

Basit doğrusal regresyon modeli;

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \varepsilon_i \quad i=1,2, \dots, N$$

şeklinde olasılıklı (stokastik) bir modeldir.  $\beta_0$  ve  $\beta_1$  bilinmeyen regresyon katsayılarıdır.  $\varepsilon_i$ , i'inci gözleme karşılık gelen hata terimidir. X (bağımsız) ve y (bağımlı) değişkenlerinin anakütlelerini oluşturan ve bu değişkenler için akla gelebilecek bütün değerlere sahip olunması uygulamada imkansız olduğundan, söz konusu değişkenler için örnekleme başvurulur. Böylece  $\beta_0$  ve  $\beta_1$  parametrelerinin kestirimi olan  $b_0$  ve  $b_1$  bulunabilir ve kestirimi elde edilen ilişki;

$$Y_i = b_0 + b_1 X_i + e_i$$

şeklinde yazılır.

$\beta_0$ , doğrusal modelin sabit terimidir ve  $x=0$  olduğunda regresyon doğrusunun dikey eksen  $Y$ 'yi kestiği noktayı göstermektedir.  $\beta_1$  ise doğrusal modelin eğimini vermektedir ve regresyon analizinde bağımsız  $X$ 'deki bir birimlik değişimin, bağımlı değişken  $Y$ 'de ne kadarlık bir değişmeye yol açacağını gösteren regresyon katsayısıdır.  $b_0$  ve  $b_1$  ise anakütle regresyon katsayılarının ( $\beta_0$  ve  $\beta_1$ 'in) kestirimleridir.

Çoklu doğrusal regresyon analizi ise bir bağımlı ve birden fazla bağımsız değişkenin bulunduğu analiz tekniğidir. Bağımsız değişkenler bağımlı değişkendeki değişimi aynı anda (eş zamanlı olarak) açıklamaya çalışmaktadır. Bu analizde de değişkenler arasında doğrusal bir ilişki vardır. Araştırmalarda değerlendirilecek değişken sayısının fazlalığı nedeniyle çoklu regresyon analizi daha fazla tercih edilmektedir.

Çoklu regresyon modeli;

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_k + \varepsilon \quad \text{şeklinde ifade edilir.}$$

Doğrusal regresyon tahminlerinde genellikle En Küçük Kareler metodu, uyum iyiliği ölçütü olarak ise determinasyon katsayısı ( $R^2$ ) kullanılır. Tek bağımsız değişkenli modelde  $R^2$  korelasyon katsayısının karesine eşittir.  $Y$ 'deki değişimin ne kadarının  $X$ 'teki değişim tarafından açıklandığını gösterir. 0-1 arasında değerler almaktadır. Sonuç 1'e ne kadar yakınsa  $X$ ' in  $Y$ ' yi açıklama gücünün o kadar yüksek olduğu söylenebilir (Ertaş, 1990).

Basit ve çoklu doğrusal regresyon modelinin uygulanabileceği veri setlerinde;

- Bağımlı değişkenin ( $Y$ ) normal dağılım göstermesi
- Bağımsız değişkenlerin normal dağılım gösteren anakütlelerden elde edilmiş olması ve hatasız ölçüler olarak belirlenmesi
- Bağımsız değişkenler arasında çoklu bağımlılık olmaması

gerekir (Montgomery ve Peck, 1982). Aksi takdirde veri setlerine basit ya da çoklu regresyon analizi uygulanamaz. Ayrıca hata terimi ile ilgili çeşitli varsayımlar söz konusu olup bunlar aşağıda ifade edilecektir.



Bilindiği gibi modelin matematiksel kalıbından, model dışı bırakılan değişkenlerden bağımlı değişkendeki ölçme hatalarından vb. kaynaklanan çeşitli hataların hesaba katılması amacıyla hata terimine modelde yer verilmektedir. Hata teriminin rassal olabilmesi için, model dışı bırakılmış değişkenlerin çok sayıda, her birinin tek başına önemsiz olması ve bunların farklı yönlerde değişerek bağımlı değişken üzerindeki genel etkilerinin kestirilememesi gerekir. Ayrıca ölçüm sırasında yapılan hataların da rastgele olması gerekmektedir.

Doğrusal regresyonda hata terimi için şu varsayımlar yapılır;

- i-) Hata terimi rassal bir değişkendir.
- ii-) Hata teriminin varyansı  $x$  değerlerine göre değişmez.
- iii-) Bağımsız değişken değerleri sabit sayılar olup hata terimi bağımsız değişkenden bağımsızdır.
- iv-) Hata teriminin ortalaması sıfırdır.
- v-) Bütün  $x$  değerleri için  $e$  hata terimleri kendi ortalamaları etrafında aynı değişkenliğe sahiptir.
- vi-) Hata terimi normal dağılıma sahiptir.
- vii-) Her  $x_i$  için hata teriminin değerleri kendi ortalamaları etrafında çan eğrisi biçiminde simetrik bir bölünme gösterir.
- viii-) Farklı  $y$  değerlerine ilişkin rassal hatalar birbirinden bağımsızdır.
- ix-) Hata teriminin alabileceği bütün değerler göz önüne alındığında, herhangi bir  $x$  değeri için hata terimlerinin ortalaması sıfıra eşittir.

#### 6.1.5.2 Lojistik Regresyon Analizi

Amacı bir veya birden çok bağımsız değişken ile sonuç değişkeni arasında bir model kurmak olan Lojistik Regresyon, son zamanlarda kullanım kolaylığı dışında sayısal

verilerle rahat yorumlanabilir olması nedeniyle ön plana çıkmış ve yoğun bir şekilde kullanılan yöntem haline gelmiştir. Yaygın olarak Tıp, Biyoloji, Ekonomi gibi alanlarda kullanılmaktadır.

Lojistik regresyon analizi, son dönemlerde özellikle sosyal bilimler alanında kullanımı yaygınlaşan bir yöntemdir. Neden sonuç ilişkilerinin ortaya konulması amacıyla yapılan çoğu sosyo-ekonomik araştırmada, incelenen değişkenlerden bazıları olumlu-olumsuz, başarılı-başarısız, evet-hayır, memnun-memnun değil şeklinde iki düzeyli verilerden oluşmaktadır. Bu türde bağımlı değişkenin iki düzeyli ya da çok düzeyli kategorik verilerden oluşması durumunda; bağımlı değişken ile bağımsız değişken(ler) arasındaki neden-sonuç ilişkisinin incelenmesinde, lojistik regresyon analizi önemli bir yere sahiptir (Agresti, 1996).

Bu regresyon modelinin farkı diğer regresyon yöntemlerinde sonuç değişkeni sürekli değerler alırken, lojistik regresyonda ise sonuç değişkeninin kesikli iki veya daha çok değer aldığı durumlarda kullanılıyor olmasıdır. Bu yöntemde, açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileri olasılık olarak hesaplanarak risk faktörlerinin olasılık olarak belirlenmesi sağlanır (Özdamar, 2004).

Bu yöntem çeşitli varsayım (normallik, ortak kovaryansa sahip olma gibi) bozulmaları durumunda diskriminant analizi ve çapraz tablolara bir alternatif olurken, bağımlı değişkenin 0,1 gibi ikili (binary) ya da ikiden çok düzey içeren (polychotomous) kesikli değişken olması durumunda normallik varsayım kısıtı olmaması nedeniyle kullanım rahatlığı sunar. Bunun yanı sıra çözümlenmeden elde edilen modelin matematiksel olarak çok esnek olması ve kolay yorumlanabilir olması yönteme olan ilgiyi artırmaktadır (Tatlıdil, 1996).

Bağımlı değişkenin ikiden çok düzeyde ve sıralı olmayan nitel veri tipinde olduğu lojistik regresyon modellerinde Multinomial Lojistik Regresyon, bağımlı değişkenin 3 veya daha fazla cevaplı olduğu modellerde Ordinal ( Sıralı ) Lojistik Regresyon, bağımlı değişkenin ikili yapıda (yabancı payı  $> 0$ , yabancı payı  $= 0$  gibi ) olduğu modellerde ise Binary (ikili) Lojistik Regresyon Analizi kullanılmaktadır.

### 6.1.5.3 Lojistik Regresyonun Varsayımları

Diğer istatistiki analiz teknikleri gibi, en az değişkeni kullanarak en iyi uyuma sahip, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi tanımlayabilen ve kabul edilebilir bir model kurma amacı güden (Bircan, 2004) lojistik regresyon analizinin diğer regresyon yöntemlerinden farklı olduğu bazı varsayımları mevcuttur (Erdoğan, 2002; Aktaş, 1997).

- Lojistik regresyon, bağımlı değişkenin ikili olduğunu varsayar. Bu analizde gruplar kesikli, kesişmez ve tanımlanabilirlerdir.
- Regresyon analizinde bağımsız değişkenlerin çoklu normal dağılım göstermesi ve özellikle bağımlı değişkenlerin sürekli olması koşulu aranırken, lojistik regresyonda bu şartlar aranmaz.
- Lojistik regresyon, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı probleminin olmadığını varsayar. Lojistik regresyonda herhangi bir değişken diğer değişkenlerin doğrusal bileşimi şeklinde yazılmamalıdır. Gözlem sayısı arttıkça çoklu bağıntı olasılığı azalacaktır. Çoklu bağıntı probleminin olması, modelin tahmin gücünü t testinin geçerliliğini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Ayrıca bu durum, katsayıların standart hatalarının artmasına ve katsayıların yanlış tahmin edilmesine yol açabilir.
- Lojistik regresyon analizinde varyans-kovaryans matrislerinin eşitliği şartı aranmamaktadır.
- Lojistik regresyon fonksiyonu, doğrusal olasılık fonksiyonunun hata kavramı olan “e” nin birikimli olasılık dağılımı gösterdiğini varsayar.
- Lojistik regresyonda hata terimleri bağımsızdır.
- Ayrıca ilgisiz bağımsız değişkenlerin modelde bulunmadığı varsayılır.

### 6.1.5.4 Lojistik Regresyonda Değişken Seçme Metotları

Lojistik Regresyonda bağımsız değişkenlerin analize nasıl dahil edileceği değişken seçme yöntemleri ile belirlenir. Farklı yöntemler kullanarak aynı değişken setinden çeşitli regresyon modelleri oluşturulabilir. Fakat istatistiksel anlamda bu yöntemlerden hiçbirisi en iyi modeli sağlamayı garanti edememektedir. Bu aşamada farklı modellerin denenip bu modeller arasından seçim yapmak en iyi yaklaşım olarak kabul edilmektedir.

Literatürde farklı yöntemlerden bahsedilse de üç temel değişken seçme yöntemi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlar;

*Enter Yöntemi:* Tüm değişkenlerin bir blok olarak tek aşamada dahil edilerek modelin kurulmasıdır.

*İleri doğru seçim yöntemi:* Adımsal yöntemde lojistik regresyon modeline anlamlı katkısı olan değişkenler belirlenir. Modele anlamlı bir katkı sağlayamayan değişkenler analizden atılır ve kalan değişkenlerle analize devam edilir. İleriye doğru adımsal bir yöntem olan bu yöntemde değişkenler modele teker teker alınarak kriterleri sağlamayanlar modelden çıkarılır. Bu yöntemin avantajı değişkenlerin Ki-kare, Wald ve Lojistik Regresyon (LR) istatistikleri ile karşılaştırılabilmesidir (Önder ve Cebeci, 2002).

*Geriye Doğru Eleme Yöntemi:* Geriye doğru adımsal seçim yöntemidir. Önce model tüm bağımsız değişkenlerle birlikte kurulur, daha sonra kriterleri sağlamayan değişkenler birer birer modelden çıkartılır.

#### 6.1.5.5 Binary (İkili) Lojistik Regresyon Analizi

Binary (ikili) lojistik regresyon analizi, bağımlı değişken iki sonuçlu bir değişken olduğunda, bu sonucun birinin ortaya çıkma olasılığı üzerinde etkili olduğu düşünülen faktör(ler)in araştırılması yöntemidir.

Bağımlı değişkenin kesikli yapıda yani iki cevaplı olduğu durumlarda normallik varsayımı sağlanamaz ve doğrusal regresyon yöntemin uygulanamama Lojistik regresyon kullanımının temel nedeni en basit anlatımla bağımlı değişkenin kesikli yani iki cevaplı olması durumunda normallik varsayımının sağlanamaması ve buna bağlı olarak doğrusal regresyon yöntemi uygulanamaz. Bu gibi durumlarda ikili lojistik regresyon analizi tercih edilmektedir.

Bağımlı değişkenin ikili kategorik ve bağımsız değişkenlerin sürekli olup sonsuz değer alabildiği ikili lojistik regresyon analizi tercih edildiğinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusallaştırılması için dönüşmeler lojit (logit) ve probit (probability unit) dönüşümler uygulanır.

Literatürde daha sık kullanılan lojit dönüşümünde ilk olarak doğrusal regresyon denkleminde olasılık değerleri üzerinde  $P/(1-P)$  dönüşümü yapılarak sonuç değişkeninin sınırları  $0, +\infty$  yapılır. Ardından bu oran değerinin doğal logaritmasının alınmasıyla sonuç değişkeninin sınırları  $-\infty, +\infty$  yapılır. Dönüşümlerden sonra elde edilen ve lojit fonksiyon adı verilen fonksiyon:

$$E(y_i) = \ln\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \sum_{k=0}^p B_k x_{ik}$$

olarak yazılmaktadır. Lojistik model ya da kısaca lojit olarak bilinen bu modelde  $P_i$  olasılık çekildiğinde;

$$P_i = \frac{\exp(\sum_{k=0}^p B_k x_{ik})}{1 + \exp(\sum_{k=0}^p B_k x_{ik})}$$

lojistik fonksiyonu ortaya çıkmaktadır.

Bu modelde hata terimi bu parametrelerle binom dağılımlı olup, analiz bu teorik temele dayanmaktadır.

Binary lojistik modeline ilişkin varsayımlar şöyledir:

- $P(y_i = 1/x_i) = P_i$
- $Y_i \in (0,1)$
- $Y_i, \dots, Y_n$  değerleri istatistiksel olarak bağımsızdır,
- Sonuç değişkeninin ikili değerler alması nedeni ile hata terimi sıfır ortalama ve  $P(1-P)$  varyanslıdır.
- Açıklayıcı değişkenler  $(x_k)$  birbirinden bağımsızdır.

Binary modellerde lojistik modelin katsayı kestiriminde kullanılan yöntemler, en çok olabilirlik (maximum likelihood), yeniden ağırlıklandırılmış iteratif en küçük kareler (reweighted iterative least squares) ile tekrarlı veri durumunda kullanılan minimum lojit khi-kare (minimum logit chi square) yöntemleridir. Örneklem büyük olduğunda bu

tahmincilerinin yeterli, asimptotik olarak etkin, yansız ve normal olması nedeniyle en çok olabilirlik tahmin yöntemi daha sık kullanılmaktadır.

### **6.1.6 Çalışmadaki Kısıtlamalar**

Ülkemizde gerçek anlamda yabancı sermaye yatırımları 1980’lerde finansal liberalleşmeyle birlikte gerçekleşmiştir. Bu dönemde bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişleri görülse de özellikle 2003 yılı ve sonrasında bankacılık sektöründe yabancı bankaların payı önemli düzeyde artmaya başlamıştır. Bu nedenle yabancı sermayeli bankalar ile ilgili uzun vadeli değerlendirmeler yerine ancak kısa ve orta vadeli değerlendirmeler yapmak mümkün olmuştur. İlerleyen yıllarda yabancı bankalarla ilgili daha geniş veri tabanları oluştuğunda daha uzun vadeli analizler yapmak da mümkün hale gelecektir.

### **6.1.7 Değişkenler ve Finansal Oranlar**

Çalışmada bağımsız değişkenlerin büyük kısmı finansal rasyolardan oluşmaktadır. İki değer birbirine oranını ifade eden finansal rasyolar, işletmelerin ve dolayısıyla bankaların finansal yapıları ile ilgili en sağlıklı bilgileri veren araçlardandır. İşletmeler hakkında değerlendirmeler ve etkinlik ölçümleri yapmada yaygın olarak kullanılan finansal oranların, tek bir rasyoya bakarak karar vermenin zor olması, tüm girdi ve çıktıların ortak birimlere dönüştürülemediği durumlarda yapılan ölçümleri yorumlama ve aynı türden verilerin bulunarak karşılaştırma yapılması gibi durumlarda dezavantajları olsa da (Cingi ve Tarım, 2001) çalışmamızda gerek ortak birimlerle ifade edilen veriler kullanma gerekse de aynı türden verilerin kullanılması konusunda olumsuzluk yaşanmamıştır. Ayrıca birçok rasyo birlikte değerlendirilmiştir.

Çalışmada kullanılmak üzere öncelikle Türkiye Bankalar Birliği’nin banka ve sektör bilgileri ile ilgili hazırladığı ve internet sitesinde de yayınlanan finansal rasyo veri seti incelenmiştir. Bu rasyolardan bankalar için daha fazla önem taşıyan ve bankaların finansal durumunu daha iyi yansıtanlar seçilmiştir.

Bankaların sermaye yeterlilikleri ile ilgili olarak, özkaynakların toplam aktiflere oranı ve özkaynakların kredi, piyasa ve operasyonel riske esas tutarlarının toplamına

bölümünü ifade eden sermaye yeterliliği rasyosu (SYR); bilanço yapısıyla ilgili olarak, toplam krediler ve alacakların toplam aktiflere oranı; karlılıkla ilgili olarak net dönem karının toplam aktiflere ve net dönem karının özkaynaklara oranları; likidite yapısıyla ilgili olarak likit aktiflerin toplam aktiflere oranı; gelir gider yapısıyla ilgili olarak ise net faiz dışı gelirlerin toplam aktiflere oranı, faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranı ve faiz gelirlerinin toplam gelirlere oranı kullanılmıştır.

Analize dahil edilen finansal oranlar ve diğer değişkenler ile modelde kullanılacak kodları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 26: Finansal Oranlar ve Diğer Değişkenler**

Değişkenler	Açıklama	Yapısı
K/TA	Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler	Aktif Kalitesi
DK/TA	Net Dönem Karı / Toplam Aktifler	Karlılık
DK/ÖK	Net Dönem Karı / Özkaynaklar	Karlılık
SYR	Özkaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel Riske Esas Tutar)	Sermaye Yeterliliği
ÖK/TA	Özkaynaklar / Toplam Aktifler	Sermaye Yeterliliği
LA/TA	Likit Aktifler / Toplam Aktifler	Likidite
FD/TA	Faiz Dışı Gelirler (Net) / Toplam Aktifler	Gelir-Gider Yapısı
FG/FGİ	Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	Gelir-Gider Yapısı
FG/TG	Faiz Gelirleri / Toplam Gelirler	Gelir-Gider Yapısı
pay	Bankalardaki yabancı sermaye payı	
imkb	Yılın son işlem günü sonunda İMKB endeksi	
g	GSYH büyüme oranı	

Rasyolarda kullanılan formüllerde geçen;

Toplam Krediler = Krediler + Takipteki Krediler - Özel Karşılıklar

Likit Aktifler = Nakit Değerler ve TCMB + Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yansıtılan Finansal Varlıklar (net) + Bankalar ve Diğer Mali Kuruluşlar + Para Piyasalarından Alacaklar + Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (net)

Faiz Dışı Gelirler = Net Ücret ve Komisyon Gelirleri + Temettü Gelirleri + Net Ticari Kar/Zarar + Diğer Faaliyet Gelirleri' ni ifade etmektedir.

Krediler/toplam aktifler rasyosu bankacılık sektörünün kullandırılabilir fonlarının ne kadarının krediye dönüştüğünü gösterir. Bu oran bankanın asli fonksiyonunu ne ölçüde yerine getirdiğinin, dolayısıyla etkinliğin ne kadar sağlandığının görülebilmesi açısından önemlidir.

Likit değerler/toplam aktifler oranı, bankaların toplam aktifleri içerisindeki nakit değerler ile kolay nakde çevrilebilir değerlerin oranını gösterir. Oranın yüksek olması bankanın kısa vadeli yükümlülüklerini rahat yerine getirebileceğini ve beklenmeyen durumlara karşı hazırlıklı olduğunu gösterir. Çünkü bankalar, mevduat çekme talebini karşılayamamak ve kredi taleplerini geri çevirmek gibi olumsuzlukları yaşamamak amacıyla likidite yeterliliğini sağlamak durumundadırlar. Fakat bu oran için optimal noktayı bulmak önem arz eder. Fazla yüksek likidite, fonların kazanç getirebilecek alanlara aktarılmamasından dolayı bankaya bir maliyet yükleyecektir. BDDK tarafından da bankaların likidite riskine karşı savunmasız kalmamaları amacıyla likidite yeterlik oranı belirlenmiş ve “Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”te likidite ile ilgili düzenlemelere yer verilmiştir.

Sermaye yeterlilik oranları, tahmin edilen bilanço riskinin derecesine göre, banka sermayesinin yeterliliğini ölçmek için kullanılan yöntemlerdir.

Bankalar, büyük ölçüde yabancı kaynak kullanan ve diğer işlemlere kıyasla, toplam kaynakları içerisinde sermayesi düşük bir paya sahip olan kurumlar olmalarına karşın sermaye, hem yasal düzenleyiciler hem de banka yönetimi tarafından yakından takip edilen bir konudur. Çünkü bankanın sermayesi, banka tarafından sürekli olarak kullanılan fonların özünü yansıtan ve finansal açıdan güçlülük hissi veren, karşılaşılan



güçlüklerin yenilmesine yardımcı olan bir araçtır. Sahip olunan sermayenin büyüklüğü, genellikle finansal gücün bir ölçüsü olarak görülmektedir (Takan, 2002).

Sermaye yeterliliği (SYR) temel olarak özkaynakların kredi riskine, piyasa riskine ve operasyonel riske esas tutarın toplamına bölünmesiyle elde edilir ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nda; "Bu Kanunun uygulanmasında maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır. Ülkemizde Kanun ile düzenlenen asgari sermaye yeterliliği oranı yüzde 8 olmasına rağmen Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu tarafından bu oran asgari % 12 olarak belirlenmiştir.

Bankanın toplam varlıklarının ne kadarının öz varlıklarından oluştuğunu gösteren özkaynaklar/toplam aktifler oranı bankanın kırılganlığı açısından önemlidir. Sermayenin yeterli düzeyde olması, tasarrufları ve tasarrufçuları koruma ve müşterilere güven verme yönünden büyük öneme sahiptir. Sermayenin oransal büyüklüğü, bankaların borç ödeme güçlerini ne ölçüde başarılı yönettiklerini ortaya koyarken, gözetim ve denetim organları tarafından da dikkatle izlenmektedir.

Dönem net karı/toplam aktifler rasyosu bankanın varlıklarını ne ölçüde kara dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Birer ticari işletme olan bankalar için de kar elde etmek asli amaçlardan biridir. Bu rasyo bankaların verimliliğini belirlemede uzun dönemde temel ölçüttür. Net Dönem Karı/Özkaynaklar oranı ise bankanın özkaynak karlılığını ifade eder.

Gelir gider yapısı oranları bankanın toplam gelir ve giderleri içinde en önemli payı hangi kalemlerin aldığını gösterir. Bu oranlardan faiz gelirleri/faiz giderleri oranı, bankanın en önemli iki gelir ve gider kalemlerinin değerlendirilebilmesi açısından önemlidir.

Faiz Gelirleri/Toplam Gelirler oranı bankanın toplam gelirleri içerisinde faiz gelirlerinin payını gösterir. Bankaların temel faaliyet gelirlerinin faiz gelirlerinden oluştuğu düşünüldüğünde bu oran bankaların temel faaliyet alanlarına ne kadar yoğunlaşabildiklerini de gösterir.

Faiz Dışı Gelirler (Net)/Toplam Aktifler oranı, bankanın toplam varlıklarından ne kadar net faiz dışı gelir elde edebildiklerini gösterir. Bankaların temel amacı faiz geliri elde etmek olsa da özellikle rekabetin yoğun olduğu bankacılık sektörlerinde faiz marjlarının çok dar olmasından dolayı bankaların net faiz gelirleri düşmektedir. Bu da bankaları faiz dışı gelirlere yönelmeye itmektedir. Türk bankacılık sektöründe de son yıllarda düşen faizler ve artan rekabetle birlikte faiz dışı gelirler ön plana çıkmakta, bu gelirleri sağlayamayan bankalar rekabette geri kalmaktadırlar.

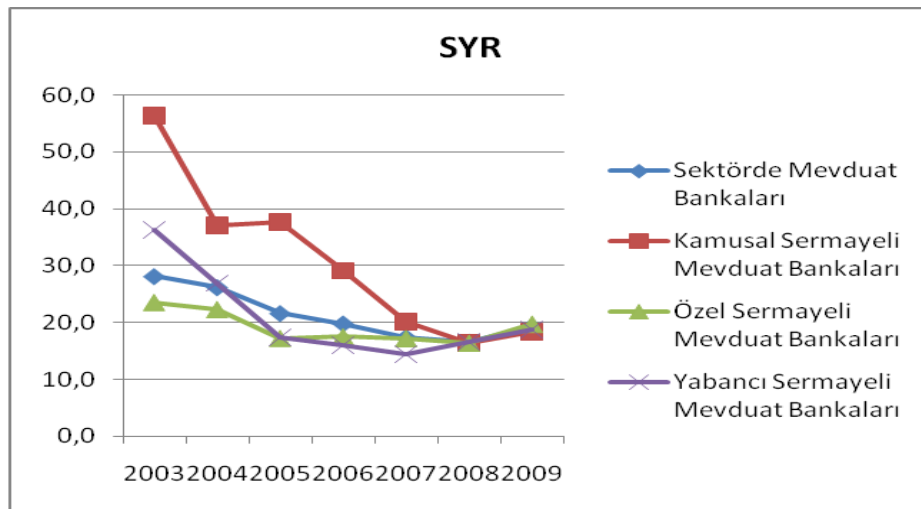
### 6.1.8 Uygulama: Yabancı, Özel ve Kamu Sermayeli Banka Rasyolarının Yıllar İtibariyle Gelişimi ve Farklılıkları

Bu bölümde doğrusal regresyon ve lojistik regresyon analizlerine geçmeden önce çalışmada kullanılacak rasyoların yabancı ve yerli bankalarda yıllar itibariyle gelişimi incelenerek yabancı sermayeli bankaların farklılık gösterdiği rasyolar değerlendirilecektir. Veriler TBB raporları esas alınarak düzenlenmiştir.

#### 6.1.8.1 Sermaye Yeterliliği ile İlgili Oranlar

Sermaye yeterliliği ile ilgili oranlar bankaların olası olumsuz şoklara karşı ne kadar dayanıklı olduğunu gösterir. Bankanın piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risklere karşı duyarlılığını da ifade eder. Bankaların sermaye yeterlilik yapısıyla ilgili oranlar ile bunların gelişimi yukarıdaki grafik ve tablolarda görülmektedir.

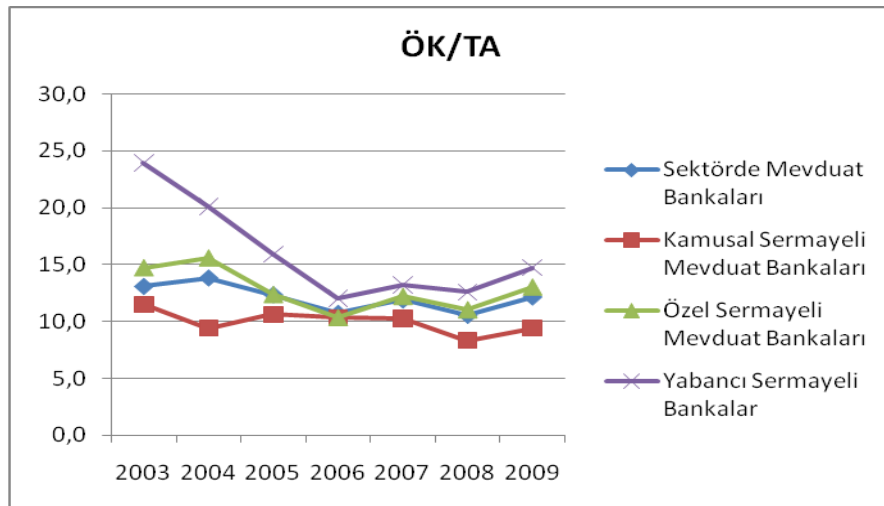
**Grafik 1: SYR Rasyosu Gelişimi**



**Tablo 27: SYR Rasyosu Gelişimi**

SYR	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektörde Mevduat Bankaları</b>	28,1	26,2	21,6	19,8	17,4	16,5	19,3
<b>Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	56,3	37,1	37,7	29,1	20,1	16,4	18,4
<b>Özel Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	23,5	22,3	17,2	17,5	17,2	16,4	19,7
<b>Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	36,2	26,9	17,4	16,0	14,5	16,7	18,8

Sermaye yeterlilik rasyosu (syr) incelendiğinde, yabancı bankaların 2003-2005 yılları arasında özel bankalardan daha yüksek sermaye yeterliliğine sahip olduğu, 2009 yılında gelindiğinde ise birbirine yakın olsa da özel bankaların sermaye yeterliliği rasyosunun yabancı bankalardan bir miktar daha yüksek olduğu görülmektedir.

**Grafik 2: ÖK/TA Rasyosu Gelişimi****Tablo 28: ÖK/TA Rasyosu Gelişimi**

ÖK/TA	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektörde Mevduat Bankaları</b>	13,1	13,8	12,4	10,7	11,9	10,6	12,2
<b>Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	11,5	9,4	10,6	10,4	10,3	8,3	9,4
<b>Özel Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	14,7	15,6	12,4	10,4	12,2	11,1	13,0
<b>Yabancı Sermayeli Bankalar</b>	24,0	20,1	15,9	12,0	13,2	12,6	14,7

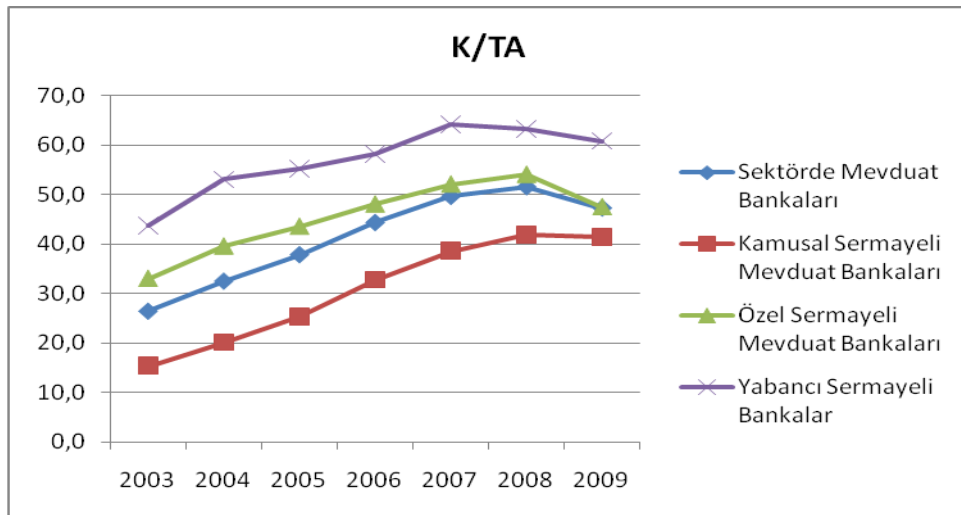
Özkaynaklar/toplam aktifler rasyosunda ise yabancı sermayeli bankaların 2003-2009 yılları arasında hem özel hem de kamu sermayeli bankalardan daha yüksek oranlara sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu veriler göz önüne alındığında yabancı bankaların geçmiş dönemlerde özel bankalara göre daha sağlam bir finansal yapıya sahip olduğu ve

faaliyetlerinde daha çok özkaynaklarından yararlandıkları görülse de günümüzde özel bankaların da yabancı bankalar kadar sağlam yapılara sahip oldukları dikkat çekmektedir.

#### 6.1.8.2 Bilanço Yapısı ile İlgili Oranlar

Analizimizde bilanço yapısı ile ilgili oranlardan krediler/toplam aktifler oranı incelenmiştir. Bu oran bankaların toplam varlıklarının ne kadarını kredi olarak kullanılabildiklerini gösterir. Sağlıklı bir bankacılık sisteminde bankaların kredi portföyünün kalitesi ve kredilerin aktifler içerisindeki pay daha yüksektir.

**Grafik 3: K/TA Rasyosu Gelişimi**



**Tablo 29: K/TA Rasyosu Gelişimi**

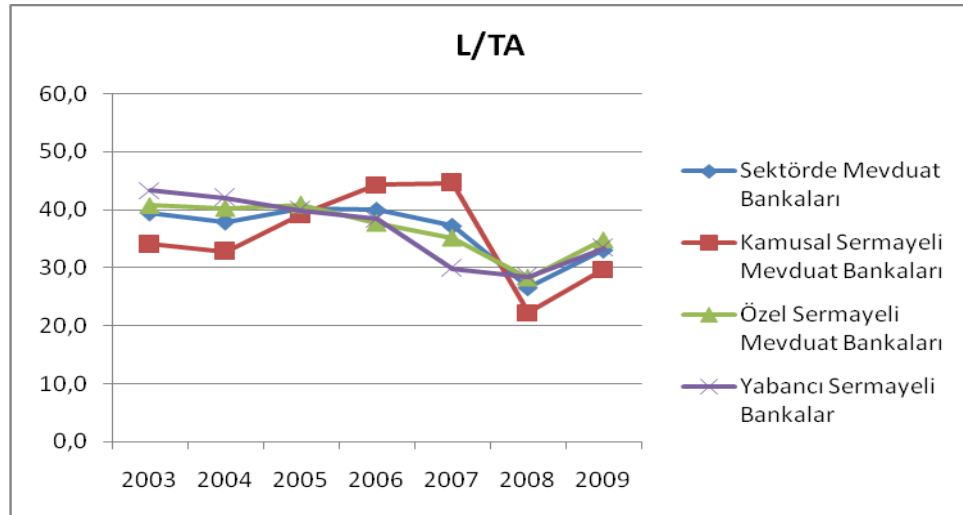
K/TA	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektörde Mevduat Bankaları	26,5	32,5	37,8	44,3	49,6	51,5	47,3
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	15,3	20,1	25,3	32,8	38,6	42,0	41,5
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	33,0	39,6	43,6	48,1	52,1	54,1	47,6
Yabancı Sermayeli Bankalar	43,8	53,0	55,1	58,1	64,1	63,2	60,8

Yukarıdaki grafik ve tablodaki verilerden 2003-2009 yılları arasında yabancı sermayeli bankaların özel ve kamu sermayeli bankalardan varlıklarının daha fazlasını kredi olarak kullandığı görülmektedir. Küresel finans krizi nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarında bir miktar düşen söz konusu oran, 2009 yılı sonunda sektörde % 47,3 olarak gerçekleşirken yabancı bankalar için % 60,8 olmuştur.

### 6.1.8.3 Likidite ile İlgili Oranlar

Likidite, basit anlatımla kolay nakde dönüştürülme anlamına gelmektedir ve önceki bölümde de bahsedildiği üzere likit aktiflerin toplam aktiflere oranı (L/TA) bankanın toplam aktifleri içerisindeki likit varlıkların payını gösterir.

**Grafik 4: L/TA Rasyosu Gelişimi**



**Tablo 30: L/TA Rasyosu Gelişimi**

L/TA	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektörde Mevduat Bankaları	39,5	37,9	40,3	40,0	37,3	26,6	33,1
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	34,0	32,8	39,2	44,3	44,6	22,3	29,7
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	40,8	40,2	40,8	37,7	35,2	28,3	34,9
Yabancı Sermayeli Bankalar	43,3	42,0	39,9	38,4	29,8	28,5	33,4

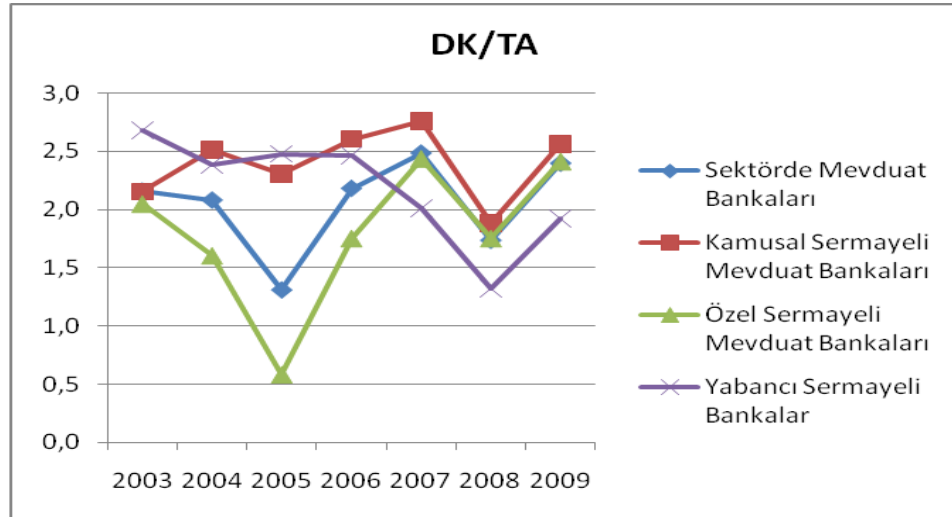
Grafik ve tablodaki veriler incelendiğinde L/TA oranının istikrarlı bir seyir izlemediği, küresel krizin ülkemizde hissedilmeye başlandığı 2008 yılında en düşük seviyelere gerilediği, 2003-2009 yılları arasında bazı yıllarda yabancı sermayeli bankaların, bazı yıllarda ise özel sermayeli bankaların likit varlıklarının toplam varlıklardan aldığı payın daha fazla olduğu, 2009 yılında ise özel sermayeli bankaların bir miktar daha yüksek rasyoya sahip oldukları görülmektedir.

### 6.1.8.4 Karlılık ile İlgili Oranlar

Karlılık ile ilgili oranlardan dönem karı/toplam aktifler oranı aktif karlılığını, dönem karı/özkaynaklar oranı ise özkaynak karlılığını göstermektedir. Diğer ticari işletmeler

gibi bankaların da temel amaçlarından birisi kar elde etmektir ve kar verimliliğın ölçülmesinde temel ölçütlerden biridir.

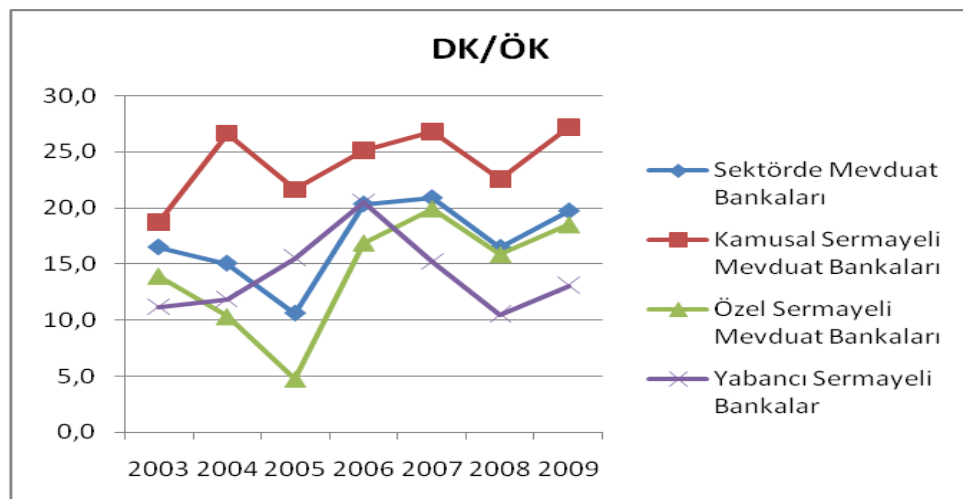
**Grafik 5: DK/TA Rasyosu Gelişimi**



**Tablo 31: DK/TA Rasyosu Gelişimi**

DK/TA	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Sektörde Mevduat Bankaları	2,2	2,1	1,3	2,2	2,5	1,7	2,4
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	2,2	2,5	2,3	2,6	2,8	1,9	2,6
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	2,1	1,6	0,6	1,8	2,4	1,8	2,4
Yabancı Sermayeli Bankalar	2,7	2,4	2,5	2,5	2,0	1,3	1,9

**Grafik 6: DK/ÖK Rasyosu Gelişimi**



**Tablo 32: DK/ÖK Rasyosu Gelişimi**

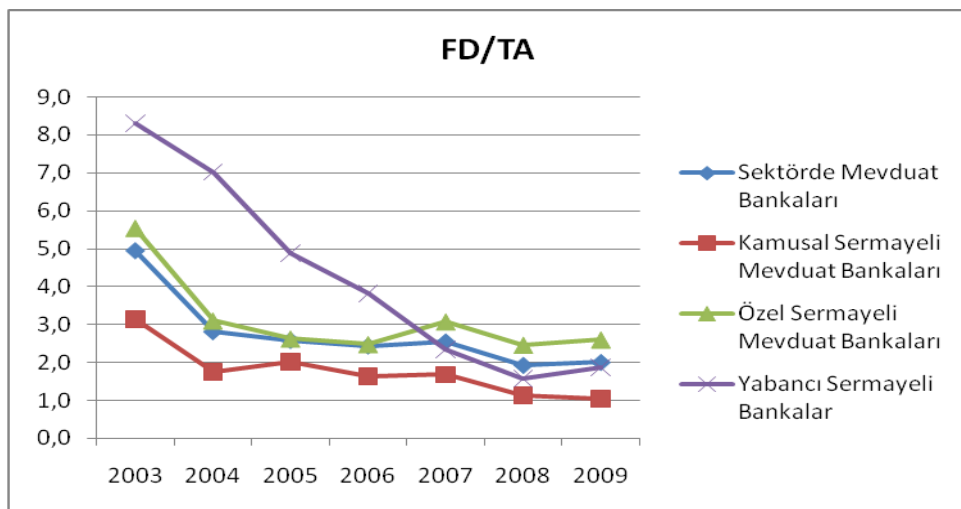
DK/ÖK	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektörde Mevduat Bankaları</b>	16,5	15,0	10,6	20,3	20,9	16,4	19,7
<b>Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	18,7	26,6	21,6	25,1	26,8	22,5	27,2
<b>Özel Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	13,9	10,3	4,7	16,9	19,9	15,8	18,5
<b>Yabancı Sermayeli Bankalar</b>	11,2	11,9	15,5	20,5	15,2	10,5	13,1

Aktif ve özkaynak karlılığı ile ilgili veriler incelendiğinde kamusal sermayeli bankaların karlılıklarının diğer bankalara göre çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun en önemli sebebi bu bankaların daha düşük maliyetle kaynak toplama imkanı bulmalarındır.

Yabancı ve özel sermayeli bankaları karşılaştırdığımızda ise yabancı sermayeli bankaların 2007 yılına kadar özel sermayeli bankalardan daha karlı oldukları, dünyada küresel krizin ilk ortaya çıktığı dönem olan 2007 yılından sonra ise özel sermayeli bankaların karlılık oranlarının daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

#### 6.1.8.5 Gelir-Gider Yapısı ile İlgili Oranlar

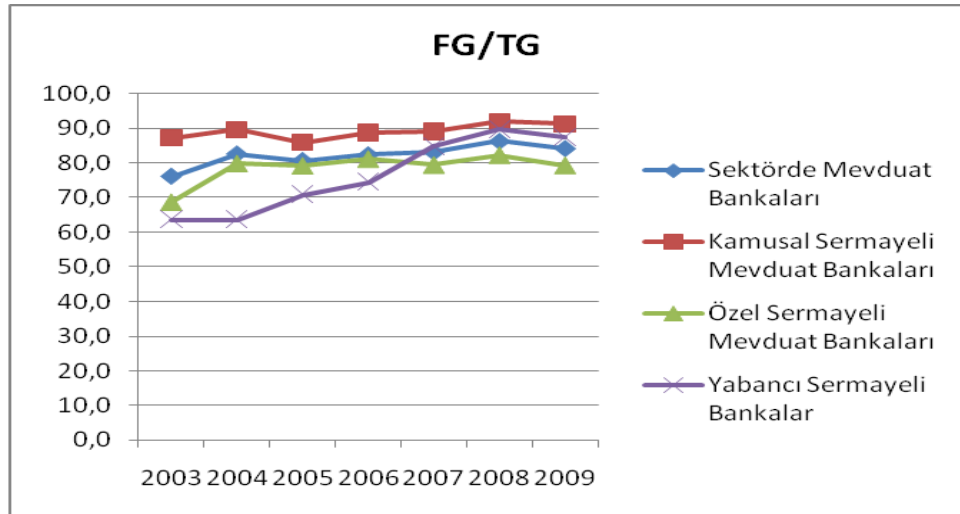
Gelir-gider yapısı oranları bankanın gelir ve giderleri içerisinde hangi kalemlerin hangi ağırlıkta gerçekleştiğinin değerlendirilerek yeni politikalar üretilebilmesi açısından önemlidir.

**Grafik 7: FD/TA Rasyosu Gelişimi**

**Tablo 33: FD/TA Rasyosu Gelişimi**

FD/TA	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektörde Mevduat Bankaları</b>	4,9	2,8	2,6	2,4	2,5	1,9	2,0
<b>Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	3,1	1,8	2,0	1,6	1,7	1,1	1,0
<b>Özel Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	5,5	3,1	2,6	2,5	3,1	2,5	2,6
<b>Yabancı Sermayeli Bankalar</b>	8,3	7,0	4,9	3,8	2,3	1,6	1,9

Son dönemlerde faiz marjlarının azalması ile daha önemli hale gelen faiz dışı gelirler/toplam aktifler (FD/TA) rasyosunda 2003-2006 yılları arasında yabancı bankaların özel ve kamu sermayeli bankalara göre çok daha yüksek oranları yakaladıkları, ancak 2007-2009 döneminde özel bankaların altına düştükleri görülmektedir. Özel bankalarda 2005 yılından sonra meydana gelen önemli düzeylerde aktif büyüklüğü artışlarına rağmen bu oranın düşüş göstermemesi özel bankaların faiz dışı gelir elde etmede geçmişe oranla daha başarılı olduklarını göstermektedir.

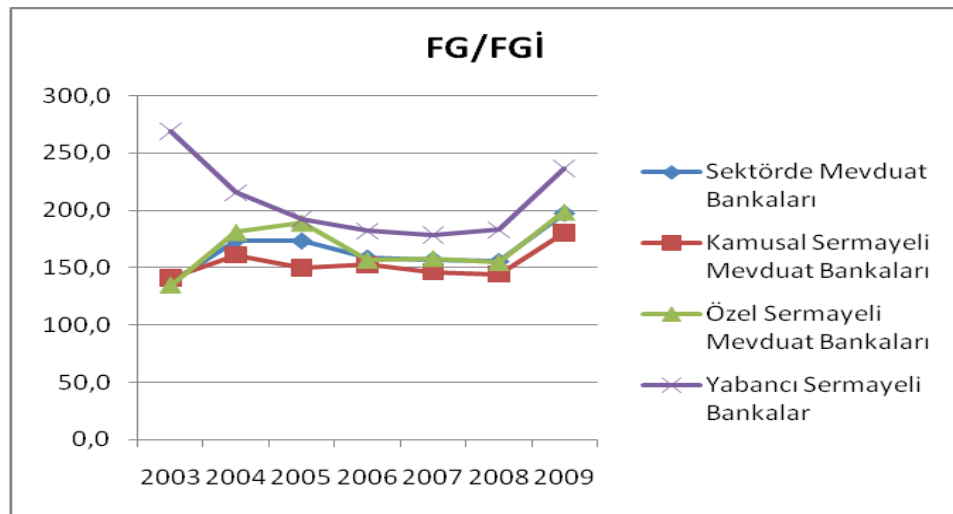
**Grafik 8: FG/TG Rasyosu Gelişimi****Tablo 34: FG/TG Rasyosu Gelişimi**

FG/TG	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektörde Mevduat Bankaları</b>	76,0	82,6	80,6	82,3	83,1	86,3	84,1
<b>Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	87,2	89,6	85,9	88,7	89,0	91,9	91,3
<b>Özel Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	68,6	79,7	79,0	81,0	79,3	82,0	79,1
<b>Yabancı Sermayeli Bankalar</b>	63,6	63,6	70,9	74,4	84,6	89,6	87,2



Bankaların toplam gelirlerinin ne kadarını faiz gelirlerinin oluşturduğunu gösteren faiz gelirleri/toplam gelirler (FG/TG) rasyosu 2004-2009 yılları arasında özel bankalarda istikrarlı bir seyir izleyerek önemli bir değişim göstermezken, yabancı bankalarda ise düzenli olarak artış göstermiştir. 2007 yılı sonrasında yabancı bankaların özel bankalara ve sektöre oranla oransal olarak daha fazla faiz geliri elde ettikleri görülmektedir.

**Grafik 9: FG/FGİ Rasyosu Gelişimi**



**Tablo 35: FG/FGİ Rasyosu Gelişimi**

FG/FGİ	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<b>Sektörde Mevduat Bankaları</b>	136,9	174,1	173,4	158,5	157,1	155,5	197,5
<b>Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	141,2	161,4	150,3	152,7	146,6	144,7	180,8
<b>Özel Sermayeli Mevduat Bankaları</b>	134,6	181,0	189,1	156,5	158,0	154,7	198,7
<b>Yabancı Sermayeli Bankalar</b>	269,0	215,2	192,1	181,6	178,0	182,5	236,3

Faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranını gösteren rasyoda (FG/FGİ) ise tüm yıllarda yabancı bankaların daha yüksek oranları yakaladıkları görülmektedir. 2009 yılında düşen faizlerin faiz giderlerini faiz gelirlerinden oransal olarak daha fazla düşürmesi nedeniyle hem özel hem de yabancı bankalarda söz konusu rasyoda önemli düzeyde artış görülmüştür.

## 6.2 MODELİN GELİŞTİRİLMESİ

Çalışmada bankalardaki yabancı sermaye payı ile seçilen finansal rasyolar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Model olarak öncelikle literatürde daha sık kullanılan doğrusal regresyon analizi, ardından ise çok değişkenli istatistiksel bir teknik olan lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

### 6.2.1 Hipotez

Modelde test edilecek hipotez aşağıdaki gibidir;

$H_0$ : Ülkemizde bankalardaki yabancı sermaye payı seçilen finansal rasyo ve makro ekonomik değişkenlerden etkilenmemektedir.

$H_1$ : Ülkemizde bankalardaki yabancı sermaye payı seçilen finansal rasyo ve makro ekonomik değişkenlerden etkilenmektedir.

### 6.2.2 Bağımsız Değişkenler Arasında Korelasyon

Korelasyon, iki değişken arasındaki ilişkinin yönü (aynı yönlü değişim-ters yönlü değişim) ve ölçüsü hakkında bilgi verir. Değişkenler arasında yüksek korelasyon (bağıntı) olması modelin tahmin hassasiyetini olumsuz etkilemektedir. Özellikle bir değer başka bir değere oranı ile bulunan finansal oranlar kullanılarak yapılan analizlerde, değerlerin başka oranlarda da kullanılması ve bazı mali tablo kalemlerinin diğer kalemlerle aynı yönde değişiklik göstermesi nedeni ile değişkenler arasında yüksek fonksiyonel ilişki görülebilmektedir. Bu nedenle modelde kullanılacak değişkenler arasındaki korelasyonlar incelenerek, yüksek bağıntıya sahip değişkenler analizin sağlıklı yapılabilmesi için modelden çıkarılmalıdır.

Bu sebeplerden ötürü, çalışmada kullanılması planlanan değişkenlerin korelasyon matrisleri SPSS ve Excel programları kullanılarak elde edilmiş ve değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Değişkenlerden aralarında 0,4 ve daha üzerinde korelasyon bulunanlar analiz dışı bırakılmıştır. Bunun sonucunda aşağıdaki değişkenler modele dahil edilmek üzere ele alınacaktır:

**Tablo 36: Korelasyon Matrisi**

	DK/ÖK	FD/TA	FG/FGİ	K/TA	g	ÖK/TA	İMKB	şube	pay
DK/ÖK	1,000	,168	-,074	-,041	-,036	-,034	,024	,232	-,175
FD/TA	,168	1,000	-,316	-,362	,145	,323	-,171	-,184	,246
FG/FGİ	-,074	-,316	1,000	,105	-,161	,354	,052	-,104	,179
K/TA	-,041	-,362	,105	1,000	-,248	-,274	,341	-,071	,164
g	-,036	,145	-,161	-,248	1,000	,053	-,386	-,140	-,225
ÖK/TA	-,034	,323	,354	-,274	,053	1,000	-,100	-,213	,225
İMKB	,024	-,171	,052	,341	-,386	-,100	1,000	,085	,222
şube	,232	-,184	-,104	-,071	-,140	-,213	,085	1,000	-,321
pay	-,175	,246	,179	,164	-,225	,225	,222	-,321	1,000

Regresyon analizine başlamadan önce aralarında yüksek bağıntı bulunan değişkenlerin elenmesinin yanı sıra, bağımlı ‘pay’ değişkeni ile bağımsız değişkenler arasında tek tek regresyon analizi yapılmıştır. Bu regresyon analizi sonuçlarında düşük F değeri ile karşılaşılan DK/TA, SYR ve LA/TA değişkenlerinin modele katılmamasına karar verilmiştir. Bu değişkenler aynı zamanda bir önceki aşamada diğer değişkenlerle aralarındaki yüksek bağıntı nedeniyle analizden çıkarılmıştı.

### 6.2.3 Uygulama: Doğrusal Regresyon Analizi

Yukarıda bahsedilen işlemlerden sonra DK/TA, FD/TA, FG/FGİ, K/TA, ÖK/TA, g, imkb, şube değişkenlerinin modele katılmasının anlamlı olacağı sonucuna varılmıştır. Bu değişkenlerin bağımsız, payın da bağımlı değişken olduğu modele ilişkin regresyon analizi yapılmıştır. Bağımsız değişkenlerin ‘enter’ yöntemi ile modele dahil edildiği analiz sonuçlarında düşük t değerine sahip ÖK/TA değişkeni haricinde anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Bağımsız değişkenleri modele diğer dahil etme yöntemleri olan ‘stepwise’, ‘backwards’ ve ‘forwards’ yöntemlerinde de aynı sonuçlara ulaşılmış, bu yöntemler de ÖK/TA değişkenini modelin dışında bırakmışlardır.

Aşağıda, modelde kullanılan değişkenlerin açıklayıcı (descriptive) istatistikleri görülmektedir.

**Tablo 37: Açıklayıcı (Descriptive) İstatistikler**

	Mean	Median	Mode	Standard Deviation	Sample Variance	Minimum	Maximum	Aralık
<b>K/TA</b>	45,40	47,27	42,23	17,33	300,28	2,99	75,12	72,13
<b>DK/ÖK</b>	12,30	13,63	-	18,60	345,81	-178,64	46,45	225,09
<b>ÖK/TA</b>	15,24	12,33	-	14,07	197,92	6,61	171,00	164,39
<b>FD/TA</b>	3,93	2,42	-	6,89	47,44	-1,58	60,86	62,44
<b>FG/FGİ</b>	179,46	167,42	-	69,66	4852,92	19,23	625,17	605,94
<b>pay</b>	37,07	20,00	0,00	42,33	1791,68	0,00	100,00	100,00
<b>şube</b>	294,45	195,00	1,00	329,34	108466,61	1,00	1316,00	1315,00
<b>imkb</b>	36863,29	39117,00	18625,00	13136,40	172565040,21	18625,00	55782,00	37157,00
<b>g</b>	4,39	5,30	5,30	4,56	20,79	-4,70	9,40	14,10

Yapılan regresyon analizi sonuçlarına ilişkin bilgiler ise aşağıda yer almaktadır:

**Tablo 38: Regresyon Analizinde F ve R Kare Değerleri**

<b>R</b>	<b>R kare</b>	<b>Düzeltilmiş R kare</b>	<b>Tahminin Standart Hatası</b>
0,594	0,353	0,32	34,903
<b>ANOVA – F Değeri</b>			
	10,826		
Bağımlı değişken: pay			
Bağımsız değişkenler: şube, K/TA, FG/FGİ, DK/ÖK, g, İMKB, ÖK/TA, FD/TA			

Tablodan görülebildiği üzere R kare değeri 0,353 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer, bağımlı değişkenin % 35’lik kısmı bağımsız değişkenler tarafından açıklanabildiği anlamına gelmektedir. F değeri ise 10,826 olarak gerçekleşmiştir.

Model sonuçlarında % 95 güven aralığında significance değerleri 0,05 değerinin altında olan değişkenler değerlendirmeye alınmıştır. Modelin sonuçları aşağıdaki gibi olmuştur:

**Tablo 39: Regresyon Analizi Sonuçları**

	<b>B</b>	<b>t</b>	<b>Sig.</b>
<b>Constant</b>	-18,259	-1,113	0,267
<b>DK/ÖK</b>	-0,421	-2,739	0,007
<b>FD/TA</b>	2,513	4,919	,000
<b>FG/FGİ</b>	0,122	2,511	0,013
<b>K/TA</b>	0,435	2,359	0,020
<b>g</b>	-1,626	-2,453	0,015
<b>İMKB</b>	0,001	2,495	0,014
<b>Şube</b>	-0,006	-2,797	0,006
<b>Bağımlı Değişken: pay</b>			

Tablodan %95 güven aralığında katsayıları anlamlı olan tüm değişkenler görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre ‘pay’ bağımlı değişkeni, DK/ÖK (dönem karı/özkaynaklar), şube sayısı ve g (ülke büyüme oranı) değişkenleri ile ters yönlü olarak; FD/TA (faiz dışı gelirler/toplam aktifler), FG/FGİ (faiz gelirleri/faiz giderleri), K/TA (krediler/toplam aktifler) ve İMKB değişkenleri ile aynı yönlü olarak değişmektedir. Sırasıyla krediler/toplam aktiflerde 0,43 birimlik, faiz dışı gelirler/toplam aktiflerde 2,5 birimlik, faiz gelirleri/faiz giderlerinde 0,122 birimlik, İMKB endeksinde 0,001 birimlik artış olduğunda; dönem karı/özkaynaklarda 0,0421 birimlik azalış, büyüme oranında 1,62 birimlik azalış olduğunda yabancı sermaye payında 1 birimlik artış görülmektedir.

#### **6.2.4 Uygulama: Lojistik Regresyon Analizi**

Bankalardaki yabancı sermaye payı ile seçilen değişkenler arasındaki ilişki ayrıca lojistik regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Bağımlı değişkenin ikili yapısından dolayı modelde Binomial Lojistik Regresyon analizi kullanılmıştır. Bu analizde bankalardaki yabancı payını gösteren ‘pay’ değişkeni kukla (dummy) değişken olarak ele alınmıştır. Modelde ‘pay’ bağımlı değişkeni, bir bankadaki yabancı payı yüzde 50’nin üzerinde ise 1, yüzde 50’nin altında ise 0 değerini alan ikili kategorik bir değişken, bağımsız değişkenler ise sürekli değişkenlerdir.

Bu analizde de yukarıda doğrusal regresyon modelinde olduğu gibi aralarındaki yüksek korelasyon olan değişkenler modele dahil edilmemiş, böylece lojistik regresyon analizindeki bağımsız değişkenler arasındaki çoklu bağıntı problemi giderilmiştir. Bunun sonucunda çoklu regresyon uygulaması ile aynı değişkenler (DK/TA, FD/TA, FG/FGİ, K/TA, ÖK/TA, g, imkb, şube) bağımsız değişken olarak ele alınmıştır.

Lojistik regresyon analizinde, modelin uyum iyiliğinin ölçülmesi için SPSS programı ile “Hosmer ve Lemeshow” testi uygulanmıştır. Bağımlı değişkenin tahmin edilen ve gerçekleşen değerleri arasındaki benzerliği ölçen Hosmer & Lemeshow istatistiği 0,05 değerinin üzerinde gerçekleştiğinde modelin veri ile uyumunun iyi olduğu sonucuna ulaşılacaktır.

**Tablo 40: Hosmer & Lemeshow İstatistiği Sonucu**

<b>Hosmer &amp; Lemeshow Testi</b>		
<b>Chi-square</b>	<b>df</b>	<b>Sig.</b>
8,799	8	0,360

Modelimizde Hosmer & Lemeshow istatistiğinin tablodan görüldüğü üzere  $0,360 > 0,05$  olması, modelimiz ile verinin uyumlu olduğunu göstermektedir.

Binomial regresyon analizinde en uygun kesim noktasını (cut off point) bulabilmek önem arzeder. Bu noktayı bulabilmek amacıyla SPSS programında 0,1 ila 0,5 arasındaki değerler denenmiştir. Aşağıdaki tablolarda bu değerler sonucunda modelin tahmin oranları görülmektedir.

**Tablo 41: 0.1-0.5 Arasındaki Değerlerde Kesim Noktaları**

Cut off değeri	Gözlem	dummy 1		Doğru Tahmin	Ortalama Doğru Tahmin
		0,0	1,0		
0,20	Kukla değişken yabancı payı	0,0	32	52	38,6
		1,0	2	83	97,6
0,30	Kukla değişken yabancı payı	0,0	50	33	60,2
		1,0	6	79	92,9
0,40	Kukla değişken yabancı payı	0,0	59	24	71,1
		1,0	14	71	83,5
0,45	Kukla değişken yabancı payı	0,0	63	20	75,9
		1,0	17	68	80
0,50	Kukla değişken yabancı payı	0,0	66	17	79,5
		1,0	21	64	75,3

En uygun kesim noktasının 0,45 olduğu görülmektedir. Tablolardan görüldüğü gibi kesim noktası 0,45 iken model yerli bankaları % 75,9, yabancı bankaları % 80, tüm bankaları ise ortalama % 78 olasılıkla doğru gruplara atamaktadır.

‘Forwards’ yönteminin uygulandığı modelin sonuçları aşağıdaki gibidir:

**Tablo 42: Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları**

	B	S.E	Wald	Sig.	Exp(B)
<b>K/TA</b>	0,030	0,015	4,001	0,045	1,030
<b>DK/ÖK</b>	-0,092	0,024	14,733	0,000	0,912
<b>FD/TA</b>	0,323	0,087	13,814	0,000	1,323
<b>FG/FGİ</b>	0,016	0,005	8,658	0,003	1,016
<b>İMKB</b>	0,000	0,000	12,412	0,000	1,000
<b>g</b>	-0,124	0,052	5,838	0,016	0,883
<b>Constant</b>	-5,792	1,425	16,519	0,000	0,003

Program tarafından ilk adımda İMKB değişkeni, daha sonraki adımlarda ÖK/TA, K/TA, DK/ÖK, FD/TA, FG/FGİ değişkenleri ve son olarak ise g değişkeni eklenerek model oluşturulmuştur. ÖK/TA ve şube değişkenleri, sonuç denkleminde ulaşılmadan önce modelden çıkarılmıştır.

Lojistik regresyon analizinde analiz sonuçları tablodaki  $\text{Exp}(B)$  değerleriyle yorumlanabilir.  $\text{Exp}(B)$  yani odds oranı, bir durumun gerçekleşme olasılığının gerçekleşmeme olasılığına oranını ifade eder.  $\text{Exp}(B) = 1$  ise bağımlı değişken ve bağımsız değişken arasında ilişki olmadığı sonucuna ulaşılır.  $\text{Exp}(B)$  değeri 1'den büyükse bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni olumlu yönde, 1'den küçükse olumsuz yönde etkiliyor demektir.  $(1-\text{Exp}(B))$  değeri ise bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin büyüklüğünü ve yönünü gösterir.

Sonuç tablosundan görüleceği üzere, lojistik regresyon analizi ile yapılan analizde de 'pay' bağımlı değişkeni ile diğer bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönü doğrusal regresyon analizindeki gibi gerçekleşmiştir.  $(1-\text{Exp}(B))$  değeri  $K/TA$ ,  $FD/TA$ ,  $FG/FGİ$  ve  $İMKB$  değişkenleri için 0'dan büyük olduğundan 'pay' ile aynı yönlü,  $DK/ÖK$  ve  $g$  değişkenleri için 0'dan küçük olduğundan 'pay' ile ters yönlü değerler almaktadır. Yani bankalardaki yabancı sermaye payı ile  $K/TA$ ,  $FD/TA$ ,  $FG/FGİ$  rasyolarının gelişimi arasında pozitif,  $DK/ÖK$  rasyosu ve  $g$  değişkeni arasında negatif ilişki gözlenmektedir. Sırasıyla krediler/toplam aktiflerde 0,3 birimlik, faiz dışı gelirler/toplam aktiflerde 0,323 birimlik, faiz gelirleri/faiz giderlerinde 0,016 birimlik,  $İMKB$  endeksinde 0,0001 birimlik artış olduğunda; dönem karı/öz kaynaklarda 0,092 birimlik azalış, büyüme oranında 0,124 birimlik azalış olduğunda yabancı sermaye payında 1 birimlik artış görülmektedir.

### 6.3 BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Yabancı bankaların ekonomilere ve ulusal bankacılık sektörlerine etkileri ile ülkelere giriş nedenleri konusunda yapılmış pek çok çalışma mevcuttur. Bu çalışmalardan bazıları seçilen bir ülkenin bankacılık sektörü verileriyle yapılırken, bazıları ise birçok ülkedeki yabancı sermayeli bankaları karşılaştırmaya yöneliktir. Çalışmamızın uygulama kısmında ülkemizdeki bankalara ait veriler değerlendirilmiştir.

Bankalar topladıkları fonları müşterilerine kredi olarak kullanarak fon toplama ve kullandırma faaliyetleri arasındaki faiz marjından kar elde eder ve asli fonksiyonlarını yerine getirirler. Bunu yaparken de tasarruf fazlası olan ekonomik birimlerden toplanan kaynaklar, üretim ve hizmet yatırımlarına ya da fon ihtiyacı olan birimlere aktarılır. Bu



aktarım kredi arzı ile gerçekleştirilir. Bankaların kullandıkları kredilerin toplam aktiflerden aldığı pay ne kadar yüksek ise ekonomide o kadar fazla fon, ihtiyacı olan birimlere aktarılmış demektir. Birçok faktöre bağlı olan ve miktarından çok kalitesi de son derece önemli olan kredilerin arzındaki artış o ekonominin gelişiminde önemli rol oynar. Literatürde bazı ülkelerde yabancı sermayeli bankaların girişi ile bu bankaların seçici tutumu nedeniyle kredi arzında daralma görüldüğü iddia ve tespitleriyle birlikte değerlendirildiğinde yabancı bankaların ülkemizdeki kredi arzı ile ilişkisi de daha önemli hale gelmektedir.

Literatür incelendiğinde De Haas (2003) çalışmasında yabancı bankaların bir bankayı satın alarak sektöre giriş yaptıklarında kredi arzını azalttıklarını dolayısıyla finansal istikrara olumsuz etkide buldukları sonucuna ulaşmıştır. Mian (2006) çeşitli ülkelerde yaptığı çalışmalarda yabancı bankaların istihbarat toplamakta zorluk çektikleri için bazı müşterilere kredi sağlamada isteksiz olduklarını tespit etmiştir. Kim ve Lee (2004) Kore’de yaptıkları çalışmada, Cardenas ve diğerleri (2003) Meksika’da yaptıkları çalışmalarda da yabancı bankaların kredi arzında azalmaya sebep olabileceklerini iddia etmişlerdir. Dages ve arkadaşlarının (2000) Arjantin ve Meksika’da, Clarke ve diğerlerinin (2001) 36 gelişmekte olan ülkede ve Goldberg’in (2003) yine gelişmekte olan ülkelere yaptıkları araştırma sonuçlarında ise, ülkelerde yabancı banka girişi ile krediler arasında pozitif ilişki olduğu, bu nedenle yabancı bankaların finansal istikrara olumlu yönde katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızda da bankalardaki yabancı sermaye payı ile krediler/toplam aktifler rasyosu arasındaki ilişki incelenmiş, ikinci gruptaki yazarların araştırma sonuçlarıyla uyumlu olarak pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Bu sonuç, bankaların asli fonksiyonlarından olan kredi arzında artış oldukça bankalarda yabancı sermaye payının arttığı ve yabancı bankaların kredi arzına olumlu etkide bulunarak ülkemizde finansal istikrara katkıda bulunduğu anlamına gelmektedir. Ancak literatürde bazı araştırmacıların belirttiği gibi yabancı sermayeli bankaların küçük ölçekli firmaların krediye ulaşmada sıkıntı yaşamasına sebep olması durumunu verilerimizin niteliğinden dolayı test etmek mümkün olmamıştır.

Claessens ve Glaessner'ın (1998) Asya ülkelerinde, Hermes ve Lensik (2004) ve Claessens, Kunt ve Huizinga ise gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede yaptıkları çalışmaların sonucunda, gelişmiş ülkelerde yabancı banka girişi ile rekabet nedeniyle karlılık düşerken, gelişmekte olan ülkelerde ise karlılığın arttığı sonucuna varmışlardır. Uiboupin (2004) ise Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaptığı çalışmada yabancı banka girişleri ile rekabetin arttığı ve bununla birlikte karların azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Okuda ve Rungsomboon (2004) Tayland'da ve Barajas ve arkadaşları (1999) Güney Amerika'da yaptıkları araştırmalarda da benzer etkileri gözlemlemişlerdir. Denizler de ülkemizde yaptığı bir çalışmada yabancı banka girişlerinin rekabet baskısı oluşturarak bankaların aktif getirilerini düşürdüğünü tespit etmiştir. Çalışmamızda da özkaynak karlılığını gösteren dönem net karı/özkaynaklar oranı ile bankalardaki yabancı sermaye payı arasında negatif ilişki gözlenmiştir. Bu da Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen yabancı banka girişleriyle bankacılık sektöründe rekabetin arttığı ve karlılığın azaldığı anlamına gelmektedir. Rekabetin artışı ile ise hem yerli hem de yabancı bankalar literatür kısmında da söz edildiği gibi daha verimli bir şekilde çalışmaya, hizmetlerini çeşitlendirmeye ve hizmet kalitelerini arttırmaya yönelmektedirler. Bu da ülkemiz bankacılık sisteminin daha kaliteli ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasına yardımcı olmakta, ülke ekonomisini sağlamlaştırmaktadır.

Uiboupin, Zack ve Claessens çalışmalarında yabancı banka girişiyle rekabet artışından dolayı faiz dışı gelirlere düşme olduğunu belirtmişlerdir. Ancak çalışmamızda faiz dışı gelirler/toplam aktifler rasyosunun yabancı banka payı ile aynı yönlü hareket ettiği gözlenmiştir. Bu, ülkemizde kısa zaman öncesine kadar bankacılık sektörünün yüksek faiz gelirleri nedeniyle faiz dışı gelirlere ön planda tutmaması, faiz oranlarının düşmesi ve rekabetin artmasıyla ise bankaların faiz dışı gelirlere de önem vermesinin sonucu olarak yorumlanabilir. Bu nedenle literatürde genellikle aksi görülse de model sonucunun ülkemiz koşullarıyla uyumlu olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Modelde bankalardaki yabancı sermaye payı ile faiz gelirleri/faiz giderleri rasyosu arasında da pozitif ilişki gözlenmiştir. Düşen faiz oranları bankaların faiz gelirlerini azaltsa da bankaların daha düşük faiz oranları sayesinde daha az maliyetli kaynak bulabilmeleri bu oranın yükselmesine neden olmuştur.

Çalışmamızda ayrıca ekonomik büyüme oranı ile bankalardaki yabancı sermaye payı arasında negatif ilişki görülmüştür. Bu durum literatürde bazı ülkelerde yapılan çalışmalarda da görüldüğü gibi, yabancı sermayeli bankaların ekonomik büyümenin azalması ile bankaları daha düşük fiyatlarla almak istedikleri şeklinde yorumlanabilecektir.

Doğrusal regresyon analizi sonuçlarında bankaların bankalardaki yabancı sermaye payı ile şube sayıları arasında ters yönlü bir ilişki gözlenmiş, İMKB endeksi ile ise pozitif yönlü bir ilişki görülmüştür. Bu durum İMKB endeksindeki yükseliş ile bankalardaki yabancı sermaye payının arttığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Aşağıdaki tabloda doğrusal ve lojistik regresyon analizleri sonucunda gözlemlenen bağımsız değişkenlerin katsayıları ve yönleri özet olarak verilmiştir.

**Tablo 43: Doğrusal ve Lojistik Regresyon Analizi Özet Sonuçları**

	<b>B (Doğrusal Regresyon Analizi)</b>	<b>B (Lojistik Regresyon Analizi)</b>
<b>Constant</b>	-18,259	-5,792
<b>DK/ÖK</b>	-0,421	-0,092
<b>FD/TA</b>	2,513	0,323
<b>FG/FGİ</b>	0,122	0,016
<b>K/TA</b>	0,435	0,030
<b>g</b>	-1,626	-0,124
<b>İMKB</b>	0,001	0,0001
<b>Şube</b>	-0,006	-
<b>Bağımlı Değişken: pay</b>		

## 7. BÖLÜM

### SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, yabancı sermayeli bankaların genel özellikleri ve etkileri ile birlikte ülkemizdeki yabancı ve ulusal sermayeli bankaların finansal yapılarının karşılaştırılması ve bankalardaki yabancı sermaye payı ile bankacılık sektöründen seçilen finansal rasyolar arasındaki ilişkinin ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Bu amaçla, birinci bölümde çalışma hakkında genel bilgiler verilmiş ve çalışmanın amacından söz edilmiş, ikinci bölümde yabancı banka kavramı tanımlanmış, yabancı bankaların genel özellikleri ve sınır ötesine yaptıkları yatırımlarda örgütlenme şekilleri ile yabancı sermayeli bankalar ile ilgili ülkemizdeki yasal düzenlemelere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, bankaların sınır ötesine yatırım yapma sebepleri analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde dünyada ve ülkemizde yabancı bankaların tarihsel gelişimi ve 2001 yılı sonrasında ülkemizde ekonomi ve yabancı bankalarla ilgili bilgilere yer verilmiş, beşinci bölümde ise yabancı sermayeli bankaların yatırım yaptıkları ülkeler üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın literatür kısmında büyük bankaların diğer ülkelere yatırım yapma kriterleri ile ilgili olarak şeffaf, bilgiye ulaşmanın daha kolay ve daha az maliyetli olduğu ülkeler; coğrafi mesafe, ortak yasal sistemler, ortak sosyal normlar ve ortak dil gibi kültürel benzerlikler; ana ülke ekonomisini etkileyen makro ekonomik değişiklikler; ekonomik entegrasyondaki artış; ev sahibi ülkedeki yasal düzenlemeler ve yabancı sermaye girişleri önündeki yasal engeller gibi faktörlerin belirleyici etkisi altında kar fırsatlarını değerlendirmek ve daha fazla gelir elde ederek büyümek amacıyla diğer ülkelerin bankacılık sektörlerine giriş yaptıkları vurgulanmıştır.

Literatürde yabancı sermayeli bankaların etkileriyle ilgili olumlu ve olumsuz görüşleri özetlersek olumlu görüşler olarak;

- Yabancı bankaların güçlü kredilendirme ve yüksek karşılık politikaları,

- Uygun sermaye yeterlilik oranlarında kalarak güçlü bir bankacılık sisteminin oluşumuna katkı sağlamaları,
- Denetim ve gözetim konusunda yeni teknikler ve bilgiler getirmeleri,
- Daha gelişmiş muhasebe standartlarının ve düzenlemelerin uygulanmasına öncülük ederek bankacılık sektörünün daha verimli bir yapıda faaliyet göstermesine olanak sağlamaları,
- Ev sahibi ülkedeki iştiraklerine kötü ekonomik koşullarda dahi fon sağlayabilmeleri,
- Gelişmiş risk yönetim teknikleri uygulamaları,
- Finansal hizmetlerin kapsamını ve kalitesini genişleterek müşterilere daha kaliteli ve ucuz finansal hizmetlere ulaşma imkanı sağlamaları,
- Sıcak paranın ülke dışına çıkmasındansa kendilerine yönelmelerini sağlayarak özellikle gelişmekte olan ülkelerde sıcak para etkisini azaltmaları,
- Kısa vadeli sermaye hareketleri yerine doğrudan yabancı yatırımları teşvik ederek istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaları,
- Rekabeti artırarak ulusal sektördeki bankaların etkinliğini artırmaları,
- Kaliteli işgücüne önem vererek yerli bankacıların eğitimine ulusal bankalardan daha fazla yatırım yapmaları

gibi görüşler ön plana çıkarken bu bankaların;

- Özellikle kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurarak piyasadan çekilme olasılıkları,
- Yurt içinde topladıkları fonları ev sahibi ülkede büyümek yerine ana ülkelerine veya başka finansal piyasalara transfer edebilmeleri,
- Ana ülkelerindeki gerçekleşen olayların, ev sahibi ülke ekonomisini etkilemesine neden olabilmeleri ve istikrarlı bir şekilde seyreden ekonominin, yabancı sermayeli bankaların ana ülkelerinde yaşanan olumsuz ekonomik koşullar yüzünden sıkıntı içine girebilme ihtimalleri,
- Hezimete uğramayacak kadar büyük (too big to fail) olarak adlandırılan bankaların kredi arzında daralmaya gitmesinin (credit crunch) olumsuz sonuçlarının da büyük olması,

- Sadece yabancı firmalara veya büyük ölçekli firmalara kredi kullandırarak, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri kredi portföylerinin dışında bırakmaları (cherry picking),
- Rekabeti arttırmaları sonucunda yerli bankaların birleşme yoluna gitmeleri ile yoğunlaşmanın artmasının monopol gücü yaratarak bankacılık sisteminin etkinliğinin azalmasına yol açmaları,
- Yine rekabeti arttırmaları sonucunda bankaların karlılıklarındaki düşüşlerin önemli düzeylerde olmasının bankaların finansal kırılganlıklarını artırabilmesi,
- Diğer bankalara kıyasla düşük etkinlikle faaliyet göstermekte olan yerli bankaların faaliyetlerini devam ettiremeyecek duruma gelmesine de neden olabilmeleri, bu durumun ise hem bankacılık sektörüne hem de ulusal ekonominin tümüne zarar vermesi

yabancı sermayeli bankalara karşı çıkan görüşlerin temellerini oluşturmaktadır.

Bu görüşlerin ardından gerçekleştirilen çalışmanın uygulama bölümünde ise Türk Bankacılık Sektörü'nden seçilen 24 mevduat bankasındaki yabancı sermaye payı ile yine bu bankaların finansal rasyoları ve seçilen makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamaya yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

TBB'nin banka ve sektör bilgileri ile ilgili hazırladığı istatistiki raporlar ve '*Bankalarımız*' kitapları, bankaların kamuya açıklanmış finansal tabloları ve faaliyet raporları ile çeşitli kurum ve kuruluşların internet adreslerinden yararlanılarak 2003-2009 yılları arasını kapsayan bir veri seti oluşturulmuştur. Bankaların aktif kalitesi, karlılık, sermaye yeterliliği, likidite ve gelir-gider yapısı ile ilgili olmak üzere bankalar için daha fazla önem taşıyan ve bankaların finansal durumunu daha iyi yansıtan rasyolar seçilmiştir.

Analizin sağlıklı yapılabilmesi için aralarında yüksek bağıntı bulunan değişkenlerin modelden çıkarılmasının ardından SPSS Clementine 12.0 programı kullanılarak veriler ile öncelikle literatürde daha sık kullanılan doğrusal regresyon analizi, ardından ise çok değişkenli istatistiki bir teknik olan lojistik regresyon analizi modelleri kurulmuştur.

Her iki model sonucunda bankalardaki yabancı sermaye payı ile bankaların Krediler/Toplam Aktifler, Faizdışı Gelirler/Toplam Aktifler, Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri rasyoları ve İMKB değişkeni arasında pozitif; Dönem Karı/Özkaynaklar rasyosu ve ekonomik büyüme değişkeni arasında negatif ilişki gözlenmiştir. Doğrusal regresyon analizinde ise şube ile pay değişkeni arasında negatif bir ilişki gözlenilmiştir.

Yabancı sermaye payı ile krediler/toplam aktifler rasyosu arasındaki pozitif ilişki Dages, Clarke ve Goldberg gibi yazarların çalışma bulgularını destekler niteliktedir ve bankaların asli fonksiyonlarından olan kredi arzında artış oldukça bankalarda yabancı sermaye payının arttığı ve yabancı bankaların kredi arzına olumlu etkide bulunarak ülkemizde finansal istikrara katkı sağladığı anlamına gelmektedir.

Dönem net karı/özkaynaklar oranı ile bankalardaki yabancı sermaye payı arasında gözlenen negatif ilişki Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen yabancı banka girişleriyle bankacılık sektöründe rekabetin arttığı ve karlılığın azaldığı anlamına gelmektedir.

Çalışmamızda faiz dışı gelirler/toplam aktifler rasyosunun yabancı banka payı ile aynı yönlü hareket ettiği gözlenmiştir. Literatürde aksine bir ilişki gözlenirse de ülkemizde son yıllarda faiz oranlarının düşmesi ve rekabetin artmasıyla bankaların faiz dışı gelirlere de önem vermesinin sonucu olarak çalışmamızda bu ilişkinin ortaya çıkması şaşırtıcı olmamıştır.

Yabancı sermaye payı ile faiz gelirleri/faiz giderleri rasyosu arasında da pozitif, ekonomik büyüme oranı ile ise negatif ilişki gözlenmiştir. Bu durumların sebepleri olarak ise sırasıyla; düşen faiz oranlarının bankaların faiz gelirlerini azaltsa da daha düşük faiz oranları sayesinde daha az maliyetli kaynak bulabilmeleri ve ekonomik büyümenin azalması ile yabancı sermayeli bankaların ulusal bankaları daha düşük fiyatlarla almak istemeleri şeklinde yorumlanmıştır.

Çalışmamızda bazı konularda literatürden farklılık gösteren, bazı konularda ise literatüre uyumlu sonuçlar elde edilmiştir. Birçok gelişmekte olan ülkeye nazaran ülkemizde geçmişi çok fazla eskilere dayanmayan yabancı sermayeli bankaların Türk Bankacılık Sektöründeki yeri günümüzde daha fazla önem arz etmektedir. Bu nedenle

gerek akademik olarak gerekse de ilgili otorite tarafından konu hakkında çalışmalar yapılmalı, finansal sistemin sağlığı açısından yabancı sermayeli bankalar ile ilgili gerekli politikalar üretilmelidir.



## KAYNAKÇA

- Afşar, M. (2004). Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 4, 1-67.
- Agenor, P. (2003). Benefits and Costs of International Financial Integration: Theory and Facts. *The World Economy*, Vol:26, No:8, 1089-1118.
- Agresti, A. (1996). *An Introduction to Categorical Data Analysis*. John Wiley and Sons. Inc. 103.
- Akçaoğlu, E. (2008). 1980 Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılığında Finansal Yenilikler. <http://www.eminakcaoglu.com/2008/08/1980-ncesi-ve-sonras-trk-bankaclnda.html>  
Erişim: 05 Mayıs 2010.
- Akgüç, Ö. (1989). *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, 9-16.
- Akhtar, H.M. (2001). Multinational Banking in Pakistan. *Global Business Review*, Vol:2, Issue:2, 239.
- Akpınar, T. (1973). *Bankalar ve Devlet*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, No:55, 7.
- Aktaş, R. (1997). *Mali Başarısızlık (İşletme Riski) Tahmin Modelleri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı.
- Aksoy, T. (1998). *Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)*, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, No:109.
- Al, H.(1997). *Tanzimat Dönemi Bankacılık Teşebbüsleri (1840-1852)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 37-38.
- Amihud, Y., De Long, G. ve Saunders, A. (2002). The Effects of Cross-Border Bank Mergers on Bank Risk and Value. *Journal of International Money and Finance*, 21, 857-877.
- Arslan, C.M. ve Aykutlu, F. (1999). Off-shore (Kıyı Ötesi) Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması. Ankara: TÜRMOB Yayınları, Sirküler Rapor Serisi No: 29, 5.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Bain, E. A., Fung, J. G. ve Harper, R. I., (2003). Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives. Working Paper, Melbourne Business School, 4-21.
- Bank for International Settlement Papers (2001). The Banking Industry In The Emerging Market Economies: Competition, Consolidation and Systemic Stability. Monetary and Economic Department. No:4, <http://www.bis.org/publ/bppdf/bispap04.htm> 12.07.2010.
- Bank for International Settlement (2004). Foreign Direct Investment in the Financial Sector of Emerging Market Economies. Committee On the Global Financial System, Bank for International Settlements, Basel, Switzerland, 12-14; 913.
- Barajas, A., R. Steiner ve N. Salazar. (1999). Foreign Investment in Colombia’s Financial Sector. *IMF Working Paper*, No: WP/99/150, 1–39.

- Barth, J.R., Caprio, G. ve Levine, R. (2004). Banking Systems Around the Globe: Do Regulation and Ownership Affect Performance and Stability. *World Bank Policy Research Working Paper*, No: 2325.
- BDDK –TCMB, Eurostat, ECB Report (2008).
- BDDK ARD Çalışma Raporları No:2005/6, Erişim: 16 Eylül 2010, www.bddk.org.tr
- Berger, A.N., De Young, R., Genay, H. ve Udell, G. (2000). Globalisation of Financial Institutions: Evidence from Cross-Border Banking Performance. *Brooking Papers on Economic Activity*, 2, 23-158.
- Bhattacharya, J. (1994). The Role of Foreign Banks in Developing Countries: A Survey of the Evidence, Department of Economics. Iowa State University, 3.
- Bircan, H. (2004). Lojistik Regresyon Analizi: Tıp Verileri Üzerine Bir Uygulama, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 185-208.
- Blandon, J. G. (1998). The Choice of the Form of Representation in Multinational Banking: Evidence From Spain”, *Economics Working Paper*, No:271, Department of Economics and Business, Universitat Pompeu Fabra, 2.
- Bolay, H.C. (1991). Türk Bankacılık Tarihi. *Bankacılar Dergisi*, No:5, 48-62.
- Buch, C.M. ve Stefan M. G. (2001). Foreign versus Domestic Banks in Germany and the US: A Tale of Two Markets?. *Journal of Multinational Financial Management*, Vol:11.341-361.
- Buch, C. M. ve De Long, G., (2002). Cross-Border Mergers: What Lures the Rare Animal? *Kiel Working Paper*, No: 1070.
- Buch, C.M. (2005). Distance and International Banking. *Review of International Economics*, Vol:13, No:4, 787-804.
- Bumin, M. (2007). Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar”. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Canals, J.(1997). *Universal Banking: International Comparisons and Theoretical Perspectives*. Oxford: Clarendon Pres.
- Cardenas, J., Graf, J.P. ve O’Dogherty, P. (2003). Foreign Bank Entry in Emerging Market Economies: A Host Country Perspective. *Banco de Mexico Paper*, 2-10.
- Cingi, S. ve Tarım, A. (2000). Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü: DEA-Malmquist Tfp Endeksi Uygulaması. Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi, Sayı: 2000-01, 11.
- Claessens, S. ve Glaessner T. (1998). Internationalization of Financial Services in Asia. *Worldbank Policy Research Working Paper*, No:1911, 9;31.
- Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. (2001). How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets. *Journal of Banking&Finance*, 25, 891-911.
- Claessens, S. ve Jong-Kun, L. (2002). Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts. University of Amsterdam and Worldbank.
- Clarke, G.R., Cull, R., D’Amato L. ve Molinari, A. (1999). The Effect of Foreign Entry Argentina’s Domestic Banking Sector. *World Bank Working Paper*, No:2158, 1–31.
- Clarke, G.R., Cull, R. ve Peria, M. S. M. (2001). Does Foreign Bank Penetration Reduce Acces to Credit in Developing Countries? Evidence From Asking Borrowers. *World Bank Working Paper*, No:2716.

- Clarke, G.R., Cull, R. ve Peria, M. S. M. ve Sanchez, S.M. (2002). Bank Lending to Small Businesses in Latin America: Does Bank Origin Matter. *Worldbank Policy Research Working Paper, No:2760*, 21.
- Clarke, G.R., Cull, R. ve Peria, M. S. M. ve Sanchez, S.M. (2003). Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Economies, and Agenda for Further Research. *The World Bank Research Observer, Vol:18*, No:1, 25-59.
- Crystal, J. S., Dages, B.G. ve Goldberg, L. S. (2002). Has Foreign Bank Entry Led To Sounder Banks In Latin America?, *Current Issues In Economics And Finance. Federal Reserve Bank of NewYork, Vol.:8*, No:1, 1-6.
- Çiçek, Y. (2002). *Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri ve Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 70–71.
- Çil, B. (2004). *İstatistik*. 4.Baskı, Ankara: Detay Yayınları, 282.
- Çolak, Ö.F. (1993). *Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı Üzerine Bir Eleştiri*, Gazi Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü.11 (7), 2-12.
- Çolak, Ö.F. ve Yiğidim, A. (2001). *Türk Bankacılık Sektöründe Kriz*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çakar, V. (2003). *Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri*. Ankara: TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 48-49.
- Dages, B.G. ve Goldberg, L. ve Kinney, D. (2000). Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets: Lessons From Mexico and Argentina. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, Erişim: 1 Ağustos 2007, <http://www.nber.org>
- Demirgüç-Kunt, A., Levine, R. ve Min, H.C. (1998). Opening to Foreign Banks: Issues of Stability, Efficiency and Growth. *Proceedings of the Bank of Korea. Conference on the Implications of Globalization of World Financial Markets, Korea*, 83-115.
- Denizer, C. (1999). Foreign Entry On Turkey's Banking Sector. 1980-97, *Worldbank Policy Research Working Paper, No:2462*, 19-20.
- De Paula, L. (2002). Banking Internationalisation and the Expansion Strategies of European Banks to Brazil During the 1990s. Erişim: 2 Mayıs 2010, [www.ideas.repec.org](http://www.ideas.repec.org)
- Detragiache, E., Tressel, T. ve Gupta P. (2006). Foreign Banks in Poor Countries. *IMF Working Paper, No:18*, 5.
- Edward, G. (2001). ed.: R. E. Litan, P. Masson, and M. Pomerleano. Opening up Banking to Foreign Competition, Open Doors: Foreign Participation in Financial Systems in Developing Countries. Washington, D.C.: The Brookings Institution.
- Ekren, N. (1986). *Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:282, Ekonomi Dizisi: 21, 181.
- Eldem, E. (1999). *Osmanlı Bankası Tarihi*. İstanbul: Osmanlı Bankası Yayınları.
- Erdoğan, B.E. (2002). *Bankaların Mali Performanslarının Lojistik Regresyon ile Analizi ve İleriye Yönelik Tahmin ile Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 24-25.
- Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*. Yaklaşım Yayınları, 133.

- Erdönmez, P.A.(2003). Avrupa Birliği Finansal Entegrasyon Sürecinde Bankacılık Sektörü. *TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, Bankacılık Dergisi, No:50, 72.*
- Erdönmez, P. A. (2004a). Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar. *Bankacılar Dergisi, Sayı 51, Bankacılık ve Araştırma Grubu, TBB, 35; 59-61.*
- Erdönmez, P.A. (2004b). AB Üyeliği Öncesinde Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri Bankacılık Sektörlerindeki Gelişmeler: Macaristan ve Polonya Örneği. *TBB Bankacılar Dergisi Sayı: 51-62.*
- Ertaş, S. (1990). *Çözümlü Ekonometri Problemleri ve Teorik Notlar.* Bursa: UÜ Basımevi.
- Fieleke, N. S. (1977). The Growth of US Banking Abroad: An Analytical Survey. Federal Reserve Bank of Boston Conference Series, No:18, 9–40.
- Focarelli, D. ve Pozzolo, A.F. (2002). Where Do Banks Expand Abroad? An Empirical Analysis. SSRN Electronic Paper Collection, 1-36.
- Mishkin, F. (2001). *Prudential Supervision: Why Is It Important and What Are The Issues?.* The University of Chicago Press, 25.
- Galindo, A., Micco, A. ve Serra, C. (2002). Beter the Devil that You Know: Evidence on Entry Costs Faced by Foreign Banks. Research Department, Inter-American Development Bank, 15.
- Gallego, S., Herrero, A.G. ve Luna, C. (2003). Investing In the Financial Sector of Emerging Countries: Potential Risks and How to Manage Them.
- Gaspar, E. (1982). Microeconomic Effects of Foreign Bank Entry on Host Countries. George Town University, Washington D.C, 1982, 66.
- Gianetti, M. ve Ongena, S. (2005). Financial Integration and Entrepreneurial Activity: Evidence From Foreign Bank Entry in Emerging Markets. *European Central Bank Working Paper Series, No:498, 32.*
- Girgin, İ.H. (2003). Yabancı Bankaların Yerel Bankacılık Sistemlerine Girişleri, Ülke Örnekleri ve Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sistemindeki Paylarının Artmasının Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi. Yetki Etüdü Raporu, B.D.D.K., Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu, Ankara, 77-79.
- Goldberg, L., Saunders, A.(1981). The Growth of Organizational Forms of Foreign Banks in the US: Note. *Journal of Money, Credit and Banking, Vol:13, No:3, 365-374.*
- Goldberg, L. (2003). Financial FDI and Host Countries: New and Old Lessons. Working Paper, Federal Reserve Bank of New York.
- Guillen, M. ve Tschoegl A. (1999). At Last the Intrenationalization of Retail Banking? The Case of the Spanish Banks in Latin America. The Wharton Financial Institutions Center, Working Paper, 99-41. <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/99/p9941.html> Erişim: 12.06.2010.
- Güloğlu, B. ve Altunoğlu, E. (2002). Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri. *İstanbul Üniversitesi S.B.F. Dergisi, No:27, 16.*
- Haas, R.T.A ve Van Lelyveld, I.P.P. (2002). Foreign Bank Penetration and Private Sector Credit in Central and Eastern Europe. DNB Staff Reports. Erişim: 3 Temmuz 2010. <http://ideas.repec.org/p/wpa/wuwpif/0209002.html>
- Haas, R.T.A ve Van Lelyveld, I.P.P. (2003). Foreign Banks and Credit Stability in Central and Eastern Europe: A Panel Data Analysis. De Nederlandsche Bank Staff Reports, No:109/2003, 20.

- Hawkins, J. ve Mihaljek, D. (2001). The Banking Industry in the Emerging Market Economies: Competition, Consolidation and Systemic Stability – An Overview. Monetary and Economic Department BIS Papers, No:4, Ağustos 2001:1-28.
- Hultman, C. W. ve Randolph M. (1989). Factors Affecting the Foreign Banking Presence in the United States. *Journal of Banking and Finance*, Vol:13, No:3, 383-396.
- İyibozkurt, M.E. (1997). *Güncel Ekonomik Sorunlarımız*. Bursa: Ezgi Kitabevi, 229.
- Kazgan, H. (2000). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. Creative Yayıncılık, 25-32.
- Kesemen, M. (2009). *Bankacılık Sektöründe Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Türkiye Örneği*. Isparta: Yüksek Lisans Tezi, 107-108.
- Kim Hyun E., Lee, B.Y. (2004). The Effects of Foreign Bank Entry on the Performance of Private Domestic Banks in Korea. The Bank of Korea, Institute of Monetary and Economic Research, 26.
- Koçak, Y. (1988). Serbest Bölgeler ve Kıyı Bankacılığı. İGEME, 70.
- Konopielko, L. (1999). Foreign Banks' Entry into Central and East European Markets: Motives and Activities. *Post-Communist Economies*, Vol:11, No:4, 463-486.
- Lensink, R. (2004). Foreign Banks and Economic Transition. *Journal of Emerging Market Finance*, Vol:3, 95–228.
- Lensink, R. ve Hermes, N. (2004). The Short-term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter?. *Journal of Banking and Finance*, Vol:28, 551-569
- Leung, M. K., Young T. ve Rigby D. (2003). Explaining the Profitability of Foreign Banks in Shanghai. *Managerial and Decision Economics*, Vol:24, No:1, 15-22.
- Magri, S, Mori, A. ve Rossi, P. (2005). The Entry and the Activity Level of Foreign Banks in Italy: An Analysis of the Determinants. *Journal of Banking and Finance*, Vol:29, Issue:5, 1295–1310.
- Mahmoud A.E.G. ve İnanoğlu, H. (2005). Inefficiency and Heterogeneity in Turkish Banking: 1990–2000. *Journal of Applied Econometrics*, Vol:20, Issue:5, 641–664.
- Mathieson, D. J ve Roldos, J. (2001). The Role of Foreign Banks in Emerging Markets. Paper presented at IBRD, IMF Brookings Conference on Open Doors: Foreign Participation in Developing Countries, 2001, 1-35.
- Mellers, B. A. (2000). Choice and the Relative Pleasure of Consequences. *Psychological Bulletin*, 126, 910-924.
- Mian, A. (2006). Distance Constraints: The Limits of Foreign Lending in Poor Economies. *The Journal of Finance*, Vol:56, No:3, 1465-1501.
- Molyneux, P. (1996). A Note on The Determinants of Foreign Bank Activity in London Between 1980 and 1989”, *Applied Financial Economics*, Vol:6, Issue:3, 271–277.
- Montgomery, D.C. ve Peck, E.A. (1982). *Introduction to Linear Regression Analysis*. New York: John Wiley&Sons, Inc.
- Montgomery, H. (2003). The Role of Foreign Banks in Post-Crisis Asia: The Importance of Method of Entry. *Asian Development Bank Institute Research Paper*, No.51, 13-17.
- Nolle, D. E. ve Seth, R. (1998). Do Banks Follow Their Customers Abroad. *Financial Markets, Institutions & Instruments*, Vol:7, Issue:4, 1–25.

- Okcuoğlu, İ. (1999). *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi - İç Pazarın Oluşma Süreci - 1920'ye Kadar*. Birinci Kitap, İkinci Baskı, İstanbul: Ceylan Yayınları, 558.
- Oksay, S. (2000). Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi. *Öneri Dergisi*, Erişim: 1 Mayıs 2010.  
<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf>
- Okuda, H. ve Rungsomboon, S. (2004): The Effects of Foreign Bank Entry on the Thai Banking Market: Emprical Analysis from 1990 to 2002. *Center for Economic Institutions Working Paper Series, No:20*.
- Önder, H. ve Cebeci, Z. (2005). Lojistik Regresyonlarda Değişken Seçimi. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 17 (2):105-114.
- Özer, S. (1996). *Uygulamalı İstatistik 2. 3. Baskı*, İstanbul: Filiz.
- Özdamar, K.(2004). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Papi, L. ve Revoltella, D. (1999). Foreign Direct Investment in the Banking Sector: A Transnational Economy Perspective. *Universita Politecnica dele Marche(I), Working Papers No:113, Dipartimento di Economia*, 7.
- Parasız, İ. (2001). *Enflasyon, Kriz, Ayarlamalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Paula, L.F. ve Antonio J.A.(2003). The Determinants and Effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brazil: a Comparative Analysis. *Musashi University Research Institute, Japan*.
- Peek, J. ve Rosengren, E.S. (2000). Implications of the Globalization of the Banking Sector: The Latin American Experience. *New England Economic Review*, Sept/Oct 2000, 45-62.
- Peria, M.S.M., Powell, A. ve Hollar, I.V. (2005). Banking on Foreigners: The Behavior of International Bank Claims on Latin America, 1985-2000. *IMF Staff Papers*, Vol:52, No:3,429-441.
- Referans Gazetesi. Erişim: 10 Haziran 2010  
[http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR\\_KOD=39626](http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=39626)
- Seyidoğlu, H. (1996). *Uluslararası İktisat*. Geliştirilmiş 11. Baskı, İstanbul: Güzem Yayınları No:11.
- Seyidoğlu, H. (2001). *Uluslararası Finans*. Geliştirilmiş 3. Baskı, İstanbul: Güzem Yayınları No:16.
- Soussa, F. (2004). A Note on Banking FDI in Emerging Markets: Literature Review and Evidence from M&A Data. *Bank of England, Paper Prepared for Working Group on Financial FDI of BIS Committee of the Global Financial System*, 5-8.
- Takan, M.(2002). *Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim*. Geliştirilmiş İlaveli 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, No:434, 55-94.
- Tatlıdil, H. (1996). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*. Ankara: Cem Web Ofset, 289.
- TBB Makro Ekonomi Alt Çalışma Grubu (2005). AB İle Entegrasyon Sürecinde Doğu Avrupa Ülkeleri Bankacılık Sektörleri: Türkiye İle Karşılaştırma.
- TBB (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007". 15-16.
- TCMB, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı. Erişim: 4 Ağustos 2010,  
[www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko\\_program/program.pdf](http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf)

- Tekeli, İ. (1997). *Para ve Kredi Sisteminin Oluşumunda Bir Aşama*. Ankara: TCMB, 55-79.
- Tschoegl, A. (2003), Financial Crises and the Presence of Foreign Banks. *Wharton Financial Institutions Center Working Paper*, 3-12.
- Töre, N. (1982). *Türk Bankacılığının Dışa Açılması*. TBB Yayınları, No:122, 6.
- Uiboupin, J. (2004). Effects of Foreign Banks Entry On Bank Performance In CEE Countries. Tartu: Tartu University Press, No:569, 10-38.
- Uyar, S. (2003). *Bankacılık Krizleri*. Ankara: Ziraat Matbaacılık, 141.
- Weller, C. E. (2001). The Supply of Credit by Multinational Banks in Developing and Transition Economies: Determinants and Effects. *United Nations DESA Discussion Papers*, No:16, 194-196.
- Yüzgün, A. (1982). *Cumhuriyet Dönemi Türk Bankacılık Sistemi (1923–1981)*. İstanbul: Der Yayınları, No:22.
- Zajc, P. (2003). The Effect of Foreign Bank Entry on Domestic Banks in Central and Eastern Europe. Paper for SUERF Colloquium, 19.
- 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25931, 1 Kasım 2005.